

ચોથી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના

આ ગ્રંથની આ અગાઉ ત્રણ આવૃત્તિઓ બહાર પડી ચૂકી છે ત્રીજી આવૃત્તિની ૨૦૦૦ નકલ ખલાસ થતાં આ ચોથી આવૃત્તિની ૨૦૦૦ નકલ છપાવવામા આવેલ છે

અભ્યાસીઓની અનુકૂળતા માટે કાઠિન સોળ પેશમા આ ગ્રંથ છપાવવામા આવેલ છે આ આવૃત્તિનું પૂરું સંશોધન પાઠીતાણાના શ્રી જૈન સૂક્ષ્મતત્ત્વબોધ પાઠશાળાના અધ્યાપક કપુરચંદ ૨જીછોડાસ વાગૈયાએ કાળજીપૂર્વક કર્યું છે છતાં દષ્ટિદોષ કે મુદ્રણદોષથી જે અશુદ્ધિઓ રહી જવા પામી છે તેનું શુદ્ધિપત્રક આપવામા આવેલ છે તે પ્રમાણે મુધારીને વાંચવા વિનંતિ છે

મહેસાણા

લિ.

સ. ૨૦૩૩ ચૈત્ર સુદ ૧૩ વકીલ ચીમનલાલ અમૃતલાલ શાહ

શ્રી. બાબુલાલ જેસિંગલાલ મહેતા

ઓનરરી મેકેટરીઓ

શ્રી યગોવિનયજી જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળા

અને

શ્રી જૈન શ્રેયસ્કન્દ મંડળ-મહેસાણા

વિષયાનુક્રમ

નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ
૧	અધસ્તામિત્ય [તૃતીય કર્મગ્રંથ]	૧-૩૫
૨	અધસ્વામિત્ય યંત્ર	૩૬-૩૯
૩	પજ્ઞાતિ [ચતુર્થ કર્મગ્રંથ]	૩૯-૬૮૨
૪	અધસ્તામિત્ય તૃતીય કર્મગ્રંથ ટિપ્પણ	૧૮૩-૨૦૮
૫	ઉચ્ચ આમિત્ય	૨૦૮-૨૩૦
૬	ઉચ્ચ આમિત્ય	૨૩૦-૨૩૧
૭	અન. આમિત્ય	૨૩૧-૨૩૬
૮	ચતુર્થ કર્મગ્રંથ ટિપ્પણ	૨૩૭-૨૬૮

બંધસ્વાસિત્વનામા તૃતીય કર્મગ્રંથ.

મંગળ અને અલિધેય

બંધવિહાણુવિમુક્ત, વંદિયસિરિવદ્ધમાણુજિણુચંદં;
ગઈઆઈસુ વુચ્છં, સમાસઓ બંધસામિત્તં ॥૧॥

બંધવિહાણુ-બંધની રચનાથી

વિમુક્ત-વિગેયે રહિતને

વંદિય-વાદીને

સિરિ-શ્રી

વદ્ધમાણુ-વીરવ્રાણી

જિણુચંદ-જિનેને વિષે ચંદ

સમાનને

ગઈઆઈસુ-ગતિઆદિ ચૌદ મા-

ર્ગણાઓને વિષે

વુચ્છ-કહીશુ

સમાસઓ-સંલેપથી

બંધસામિત્ત-બંધસ્વામિત્વ

અર્થ-કર્મબંધનના વિધાનથી રહિત શ્રી વર્ધમાન જન-
ચંદને નમસ્કાર કહીને ગતિ વિગેરેને વિષે સંલેપ થકી બંધ-
સ્વામિત્વ કહીશ. ॥ ૧ ॥

વિવેચન—હવે બંધસ્વામિત્વ કહે છે હવે પ્રદેશ સાથે
કર્મનો જે સંબંધ તે બંધ કહીએ તેલું
તેલુંએ કરીને નિપજાવવું તે બંધવિધાન કહી
વિમુક્ત એટલે રહિત એવા શ્રી વર્ધમાન
અવધિનાની, મન.પર્યાવરણની અને કેવળજ્ઞાન
સરીખા; તેમના પ્રત્યે વાદીને-નમસ્કાર
બાસક માર્ગદુસ્થાનકને વિષે સંલેપ

તે પ્રકૃતિથી માંડીને તેટલી પ્રકૃતિઓ અનુક્રમે લેવી. જિનનામ ૧, દેવગતિ ૧, દેવાનુપૂર્વી ૨, વૈકિયશરીર ૧. વૈકિયોપાંગ ૨, આહારક શરીર ૧, આહારકોપાંગ ૨, દેવાયુઃ ૧, એવં ૮, નરકગતિ ૧, નરકાનુપૂર્વી ૨, નરકાયુઃ ૩, એવં ૧૧; સૂક્ષ્મ ૧, અપર્યાપ્ત ૨, સાધારણ ૩, યેષ્ઠદ્રિય ૧, તેષ્ઠદ્રિય ૨, ચતુર્દ્રિય ૩, એવં ૧૭, એકેન્દ્રિયજાતિ ૧; સ્થાવરનામ ૧, આતપનામ ૧, એવં ૨૦, નપુંસકવેદ ૧, મિથ્યાત્વમોહનીય ૧, હુંડસંસ્થાન ૧, છેવંદું સંઘયણ ૧, એવં ૨૪.

અનંતાનુષંગી ચાર ઈપાય ૪, ન્યગ્રોધ ૧, સાદિ ૨, વામન ૩, કુબ્જ ૪, એ ૪ મધ્ય સંસ્થાન, ઋષભનારાય ૧, નારાય ૨ અર્દ્ધનારાય ૩, કીલિકા ૪. એ મધ્ય સંઘયણ ચાર. એવં ૩૬ અશુભ વિહાયોગતિ ૧, નીચૈર્ગોત્ર ૧, સ્ત્રીવેદ ૧, એવં ૩૯ દુર્ભાગનામ ૧, હુઃસ્વર ૨, અનાદેય ૩, થીણદ્વિત્રિક ૩, એવં ૪૫, ઉદ્યોત નામ ૧, તિર્યંચગતિ ૧, તિર્યંચાનુપૂર્વી, તિર્યંચાયુ ૩, મનુષ્યાયુ ૧, એવં ૫૦; મનુષ્યગતિ ૧, મનુષ્યાનુપૂર્વી ૨, ઔદારિકશરીર ૧, ઔદારિકોપાંગ ૨, વજ્રઋષભનારાય સંઘયણ ૧, એ પંચાવન પ્રકૃતિનો ક્રમ સંગ્રહ જાણવો. ॥૩-૪॥

સુરઘગુણવીસવજ્ર, ઇમસઉ ઓહણ બંધહિ નિરયા;
તિત્યવિણા મિચ્છિસયં, સાસણિનપુચ્છવિણાછનુઘાપા।

સુર-સુગતિ
ઘગુ પુર્વીમ-ઓગ ગીગ
વજ્ર-વજ્રને
ઈન ઉ-એકમે એક
ઓહણ-ઓહ, આમાન્યપત્રે
બંધહિ-બંધે
નિરયા-નારક શ્રવે

તિત્ય-તીર્થ કર નામકર્મ
વિણા-વિના
મિચ્છિ-મિથ્યાન્તે
મય-મે
સાસણિ-સાસ્વાન્તે
નપુચ્છ-નપુ મકાદિ ચાર
છનુઘ-છનુ

અર્થ-સુરદિકાદિ ઓગણીશ પ્રકૃતિ વળંને એકસો એક પ્રકૃતિ ઓધેનારકોના જીવો બાંધે, તીર્થ કરનામ વિના મિથ્યાત્વે સો પ્રકૃતિ [બાંધે,] નપુ સકથતુષ્ટ વિના છનુ પ્રકૃતિ સાસ્વાદને [બધમાં] જાણવી ॥ ૫ ॥

વિવેચન-હવે ગતિમાર્ગાણાએ બંધ કહે છે, તેમાં પ્રથમ નરકગતિએ બંધ કહે છે. સુરદિક આદિ દઇને આતપ લગે ઓગણીશ પ્રકૃતિ ટાળીને શેષ એકસો એક પ્રકૃતિ ઓધ-પણે એટલે ગુણકાણાની વિવક્ષા વિના સર્વ નારકી અમુચ્ચ-યપણે બાંધે. નારકીને ભવ સ્વભાવેજ એ ઓગણીશનો બંધ ન હોય, મિથ્યાત્વ ગુણકાણે તીર્થ કરનામનો બંધ ન હોય, તે માટે તે વિના (૧૦૦) એકએનો બંધ હોય. સાસ્વાદને નપુંસકાદિક ચાર વિના એટલે નપુંસક ૧, મિથ્યાત્વ ૨, હુંડ ૩, છેવડું ૪, એ વિના (૯૬) છનુનો બંધ હોય. ૫ ॥

નિશુઅણુછવીસ મીસે, બિસયરિ સમ્મંમિ નિશુ-
નરાઉ જુઆ;

ધઅ રયાણાઈસુ ભ ગો પંકાઈસુ તિથયરહીણો ॥૬॥

વિજુઅણુછવીસ-અનતાનુ અધિ
આદિ છવીસ વિના

મીસે-મિથગુણકાણે

બિસયરિ-બંધનેર

સમ્મંમિ-અવિરનિસમ્મંમિ

જુણકાણે

નિજુ-નિજ ॥૬૬૬

નરાઉ-નરુપાધુએ

જુઆ-યુક્ત

ધઅ-એ

રયાણાઈસુ-ગ્તપ્રભાદિક (૧૨)

ભ ગો-ભાગો ! નરકે

પંકાઈસુ-૫૬ પ્રભાદિક (૧૨)

નરકે

તિથયર-તીર્થ કર નારકર્મ

હીણો-હીન (ઓછે)

અર્થ—અનંતાનુષંધિ ચતુષ્ક આદિ છવીશ પ્રકૃતિવિના
મિશ્રે [સિત્તેર] જાણવી જિનનામ અને મનુષ્યાયુએ યુક્ત
બહોંતેર પ્રકૃતિ સમ્યક્દષ્ટિએ બંધાય, આ [બંધ આશ્રયી]
ભગ રત્નપ્રભા વિગેરે ત્રણ નારકીમાં જાણવો. પંકપ્રભા આદિ
ત્રણને વિષે [પૂર્વોક્ત બંધનો ભંગ] તીર્થ કર નામકર્મ રહિત
કહ્યો છે. ॥ ૬ ॥

વિવેચન—અનંતાનુષંધી આદે દહને નરાયુ લગે છવીશ
(૨૬) પ્રકૃતિ વિના મિશ્રગુણઠાણે સિત્તેર (૭૦) બાંધે, અવિરતિ
સમ્યક્ત્વગુણઠાણે (૭૨) બહોંતેર બાંધે, જિનનામ અને મનુષ્યાયુ
ભેળવીએ ત્યારે, નરકગતિ માંહે એ ચાર જ ગુણઠાણાં હોય.
રત્નપ્રભા ૧, શર્કરાપ્રભા ૨, અને વાતુકાપ્રભા ૩, એ ત્રણ
પૃથ્વીને વિષે એજ ભાંગો જાણવો. એથે ૧૦૧, મિથ્યાત્વે ૧૦૦
સાસ્વાદને ૯૬, મિશ્રે ૭૦ અને સમ્યક્ત્વે ૭૨ પ્રકૃતિનો બંધ હોય.
પંકપ્રભા ૧, ધૂમપ્રભા ૨, તમઃપ્રભા ૩, એ ત્રણ નરકે તીર્થ કર
હીન બંધ કહેવો. એથે ૧૦૦, સાસ્વાદને ૯૬, મિશ્રે ૭૦
સમ્યક્ત્વે ૭૧, પંકપ્રભાદિકનો આગ્યો તીર્થ કર ન થાય તે
માટે તેનો બંધ હોય નહીં. ॥ ૬ ॥

નરકગતૌ બંધસ્વામિત્વયં ત્રકં તથા રત્નપ્રભા—શર્કરા
પ્રભા—વાતુકાપ્રભા—નારકેવપિ, પંકપ્રભા—ધૂમપ્રભા
તમઃપ્રભા—નારકાણાં એથે ચતુર્થગુણસ્થાનકે ચ જિ-
નદીનયં ત્રકમ્ ॥

વિવેચન-જિતનામ ૧, મનુષ્યાયુઃ ૨, એ ભે, એકસો
 એક સાંહેથી હીન કર્યે એવે નવાણું પ્રકૃતિ સાતમી નારકીએ
 બંધાય. સાતમી પૃથ્વીથી મનુષ્યમાં ન જાય તે માટે
 મનુષ્યાયુ ન બાંધે. મનુષ્યગતિ ૧, મનુષ્યાનુપૂર્વી ૨. ઉચ્ચૈર્ગોત્ર
 ૩, એ ત્રણ વિના મિથ્યાત્વે છન્તુ' (૯૬) નો બંધ હોય. સાત્રાદને
 તિર્યંચાયુઃ ૧, નપુંસકવેદ ૨, મિથ્યાત્વ મોહનીય ૩, હુંક
 સંસ્થાન ૪, છેવટું સંધયણ ૫, એ પાંચ વર્ણને [૯૧]
 એકાણુનો બંધ હોય ॥૭૥

તમસ્તમાયાં	બંધ પ્રકૃતયઃ	અબંધ પ્રકૃતયઃ	અધવિચ્છેદપ્રકૃતયઃ	માનાવરણીય	દર્શનાવરણીય	વેદનીય	મોહનીય	આયુર્કર્મ	નામકર્મ	ગોત્રકર્મ	અંતરાયકર્મ	મલાપ્રકૃતયઃ
એવે	૮૯	૨૧	૦	૫	૯	૨	૨૬	૧૪૯	૨	૫	૭-૮	
મિથ્યાત્વે	૮૬	૨૪	૫	૫	૯	૨	૨૬	૧૪૭	૧	૫	૭-૮	
સાત્રાદને	૮૧	૨૯	૨૧	૫	૯	૨	૨૪	૦૪૫	૧	૫	૭	
મિત્રે	૭૦	૫૦	૦	૫	૬	૨	૧૯	૦૩૨	૧	૫	૭	
અવિગ્ને	૭૦	૫૦	૦	૫	૬	૨	૧૯	૦૩૨	૧	૫	૭	

આણુચઉવીસવિરહિત્યા સનરદ્દુગુચ્યા ય સચરિ
 મીસંદુગે,
 સતરસચો એહિ મિરંછે, પન્નજતિરિયા વિણુ
 નિભાદારં ૮

જાણવો. જિનએકાદશરહિત એકસો નવ પ્રકૃતિ અપર્યાપ્તિ
તિર્થ અને મનુષ્ય બાંધે. ॥ ૧૦ ॥ —

વિવેચન—હવે મનુષ્યગતિને વિષે બંધ કહે છે. ચાર
ગુણુકાણે મનુષ્યને પણ એમજ બંધ કહેવો. મનુષ્ય એધે
૧૨૦ બાંધે, મિથ્યાત્વે ૧૧૭, સાસ્ત્રાદને ૧૦૧ અને મિથે
-૬૬ બાંધે પણ અવિરતિ સમ્યક્ત્વ ગુણુકાણે જિનનામ સહિત
૭૧ બાંધે, દેશવિરતાદિક ગુણુકાણે એધ બંધ એટલે કે કર્મ-
સ્તવોકતની પેરે જાણવો એટલે બીજા કર્મગ્રંથમાં કહ્યા પ્રમાણે
કહેવું તે કેમ ? તે કહે છે—પાંચમે ૬૭, છઠ્ઠે ૬૩, સાતમે
૫૯, આઠમા ગુણુકાણાના પહેલે ભાગે ૫૮, ત્યારપછી પાંચ
ભાગ ભાગે ૫૬, સાતમે ભાગે ૨૬, નવમા ગુણુકાણાના પહેલે
ભાગે ૨૨, બીજે ૨૧, ત્રીજે ૨૦, ચોથે ૧૯, પાંચમે ૧૮,
દશમે ગુણુકાણે ૧૭, અગીયારમે, બારમે અને તેરમે ગુણુકાણે
૧, ચૌદમે અબંધક હોય. હવે જિનાદિક નરકત્રિક ભાગે અગ્યાર
પ્રકૃતિએ હીન કયે એકસોનવ (૧૦૯) પ્રકૃતિ અપર્યાપ્તિ તિર્થ
અને અપર્યાપ્ત મનુષ્ય બાંધે, કારણ કે એને એકજ મિથ્યાત્વ
ગુણુકાણું હોય. યદપિ કરણ અપર્યાપ્તા મનુષ્યને સમ્યક્ત્વ હોય
તિકાં જિનનામ પણ બાંધે છે, પણ ઈકાં લઙ્ઘિઅપર્યાપ્તા
મનુષ્યનીજ વિવક્ષા કરી છે તે માટે એકજ મિથ્યાત્વ ગુણુકાણું
હોય. ॥ ૧૦ ॥

વિચ્છ-પણ.

એવં-એમજ, દેવતાના આધ-
બંધ પેઠે.

જિણુ-જિનનામકર્મ.

હીણુ-વિના (હીણ).

જ્યો-જ્યોતિષી.

ભવણુ-ભવનપતિ.

વણુ-વ્યંતરને વિષે

અર્થ—નારકીની પેઠે દેવતા બાંધે [=બંધના સ્વામિ
જાણુવા,] એટલું વિશેષ કે, આધે અને મિથ્યાત્વે એકેંદ્રિય-
ત્રિક સહિત છે. જે દેવલોકને વિષે પણ એ જ પ્રકારે બંધ
હોય. જ્યોતિષક અને ભવનપતિને વિષે જિનનામ વિના
[તે] બંધ જાણુવો. ॥ ૧૨ ॥

વિવેચન—હવે દેવગતિને વિષે બંધ કહે છે, નારકીની
એમ દેવતાને બંધ કહેવો, પણ એટલું વિશેષ છે કે, આધે
અને મિથ્યાત્વગુણઠાણે એકેંદ્રિય, સ્થાવર, આત્મ એ ત્રણ
સહિત કહેવો. જે ભણી દેવતા એકેંદ્રિયપણું બાંધે છે [ત્યાં
જાય છે] તે માટે આધે ૧૦૪, મિથ્યાત્વે ૧૦૩, સાસ્વાદને
૯૬, મિથ્રે ૭૦, સમ્યક્ત્વે ૭૨, દેવતાને એ ચાર [૪] ગુણ
ઠાણા હોય. જે દેવલોકે પણ એજ બંધ કહેવો, આધે ૧૦૪,
મિથ્યાત્વે ૧૦૩, સાસ્વાદને ૯૬, મિથ્રે ૭૦, સમ્યક્ત્વે ૭૨
બાંધે. જ્યોતિષી, ભવનપતિ અને વ્યંતરને જિનનામ હીન
બંધ કહેવો. જિનનામની સત્તાવંત જીવ ભવનપતિ, વ્યંતર
જ્યોતિષીમાં ઉપજે નહીં અને ત્યાંનો આવ્યો જિન થાય નહીં
તે માટે આધે ૧૦૩, મિથ્યાત્વે ૧૦૩, સાસ્વાદને ૯૬, મિથ્રે
૭૦, સમ્યક્ત્વે ૭૧ બાંધે. ॥ ૧૧ ॥

આરે તથા-સૌકર્મ-ઈશાનદેવલોકે બંધસ્વાભિવયંત્રકમિદમ્
ત્યોતિધી-ભવનપતિ-વ્યતર-વાણવ્યંતરેષુ જિનનામદીનમ્

દેવગતી	બમ પ્રકૃતય	અમ પ્રકૃતય	વિરહ પ્રકૃતય	માનાવરણીય	દશનાવરણીય	વેદનીય પ્રકૃતય	મોક્ષનીય પ્રકૃતય	આયુકર્મ પ્રકૃતય	નામકર્મ પ્રકૃતય	ગોત્રકર્મ પ્રકૃતય	અતરાય પ્રકૃતય	મૃત્યુ પ્રકૃતય
આરે	૧૦૪	૧૬	૧	૫	૯	૨૨૬	૨૪૬	૨	૫	૭-૮		
મિદ્યાત્વે	૧૦૭	૧૭	૭	૫	૯	૨૨૬	૨૫૨	૨	૫	૭-૮		
સાન્વાદને	૯૬	૨૪	૨૬	૫	૯	૨૨૪	૨૪૭	૨	૫	૭-૮		
મિત્રે	૭૦	૫૦	૦	૫	૬	૨૧૯	૦૨૧	૧	૫	૭		
અવિરતે	૭૨	૪૯	૦	૫	૬	૨૧૯	૧૨૨	૧	૫	૭-૮		

રયણુવસણું કુમારાઈ, આણુયાઈ ઉજ્જ્વલેયચ ઉરહિઆ;
અપજ્જતિરિઅવ નવસય-મિગિંદિપુલવિજલતરુ-
વિમલે. ॥ ૧૨ ॥

રયણુવ-રતનપ્રભાની પેઠે.
કુમારાઈ-સનકુમાર વ્યાદિ
આણુયાઈ-આનત વ્યાદિ.
ઉજ્જ્વલેયચ ઉ-ઉદ્યોતારિષ્ઠ ચાર,
રહિઆ-રહિત
અપજ્જ-અપર્ણામા.

નિરિઅવ-તિર્થ ચની પેઠે
નવસય-એકસો નવ,
મિગિંદિ-એકે દ્રિય
પુલવિજલ-પૂર્વાકાશ, અપૂર્ણ
તરુ-વનરપતિકાળ.
વિમલે-વિહલે પિને વિં.

અર્થ-સનકુમારથી સહસ્રાર સુશ્રીના દેવો જનપ્રભાની
પેઠે બાંધે. આનત જગેરેના દેવો ઉદ્યોતચતુષ્ઠ વિના બાંધે.
અપર્ણામા નિર્લચની પેઠે એકસો નવ પ્રકૃતિનો બંધ ને.

દ્રિય જાતિ; પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, વનસ્પતિકાય અને વિકલે-
દ્રિયને વિષે હોય છે. ॥ ૧૨ ॥

વિવેચન—સનતકુમારથી માંડીને સહસ્રાર લગે એ ૭
દેવલોકના દેવતાને રત્નપ્રભાની પેઠે બાંધે કહેવો. એકેન્દ્રિયમા
ઉપજવું નથી; તે માટે એકેન્દ્રિયત્રિક ન બાંધે, તેથી એાથે
૧૦૬, મિથ્યાત્વે ૧૦૦, આસ્વાદને ૯૬, મિત્રે ૭૦ અને સમ્ય-
ક્ત્વે ૭૨ બાંધે, આનતાદિ ચાર દેવલોક અને નવ ઐવેયકના
દેવતા ઉદ્યોત નામ ૧; તિર્યંકુદ્ધિક ૩, અને તિર્યંગાયુ એ ચાર
પ્રકૃતિવિના રત્નપ્રભાની પેઠે બાંધે. એ દેવતા તિર્યંચમાં ન
જાય તે માટે ન બાંધે તેથી એાથે, ૯૭, મિથ્યાત્વે ૯૬
આસ્વાદને ૯૨, મિત્રે ૭૦ અને સમ્યક્ત્વે ૭૨ બાંધે અનુત્તર
વિમાને એકજ સમ્યક્ત્વ ગુણકાણું છે તિહાં ૭૨ બાંધે એ નથી
કહ્યું તો પણ જાણવું. હવે ઇન્દ્રિયમાર્ગાણાએ બાંધે કહે છે,
અપર્યાપ્ત તિર્યંચની પેઠે મિથ્યાત્વ ગુણકાણે એકસો નવ
પ્રકૃતિ એકેન્દ્રિય પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, વનસ્પતિકાય અને
વિકલ તે બેન્દ્રિય, તેન્દ્રિય, ચૈતરિદ્રિય, એ સર્વે ૭૨ બાંધે
એાથે પણ ૧૦૬ બાંધે. ॥ ૧૨ ॥

આનતાદિચતુષ્ટયે તથા ઐવેયકનવકેશ વસ્ત્રાભિવચ વ્રકમિદમ્

આનતાદિચતુષ્ટયે તથા ઐવેયકનવકે	અમ પ્રાપ્ત	અગ્રધ પ્રકૃતિ	વિન્દેદ્રપ્રકૃતિ	જ્ઞાનાવરણીય	દર્યાનાવરણીય	વેદનીય કર્મ	મોદનીય કર્મ	આયુકર્મ	નામકર્મ	ગોત્રકર્મ	અતરણકર્મ	મૃત્યુપ્રકૃતિ
અમ	૬૭	૨૩	૧	૫	૯	૦	૦	૧	૮૮	૦	૫૭-૮	
મિથ્યાત્વે	૯૦	૨૪	૮	૫	૯	૦	૦	૧	૮૦	૦	૫૭-૮	
સમ્યક્ત્વે	૯૭	૨૮	૨૦	૫	૯	૨	૨૪	૧	૪૪	૨	૫૭-૮	
વિન્દે	૭૦	૫૦	૦	૫	૦	૦	૧૬	૦	૩૨	૧	૫	૭
ચૈતરિદ્રિયે	૭૨	૮૮	૦	૫	૦	૦	૧૬	૧	૮૨	૧	૫૭-૮	

છત્રવદસાસથિ ત્રિણુસુહુમતેરકેઠપુણ્ણિ તિચઉત્રવર્ધ;
તિરિઅનરાઉહિં વિણા, તણુપજજત્તિં ન જતિ
જઓ. ૧૩

છત્રવદ-છત્ર

સાસ્ત્રિ-સાસ્ત્રવાદને

વિણ-વિના.

ગુહુમતેર-સૂક્ષ્મનામ વગેરે તે
પ્રકૃતિ.

કેઠ-કેઠક,

પુણ્ણ-વળી

ત્રિ તિ કહે છે

ચઉત્રવર્ધ-ચોરાણુ.

તિરિઅ-તિર્ય અ.

નર-મનુષ્યના

આઉહિ-આયુષ્ય

વિણા-વિના.

તણુપજજત્તિ-શરીરપર્યામિને

ન જ તિ-પૂરી ન કરે.

જઓ-તે કારણ માટે.

અર્થ—સૂક્ષ્મ તેર વિના સાસ્ત્રવાદન ગુણહાણુ તેઓ છત્ર-
બાંધે કેઠ આચાર્ય વળી તિર્ય અ અને મનુષ્યાણુ વિના
આગણુ કહે છે, જે કારણ માટે તેઓ શરીર પર્યામિ પૂર્ણ
ન કરે. ॥ ૧૩ ॥

વિવેચન—સાસ્ત્રવાદન ગુણહાણુ સૂક્ષ્મત્રિકાદિધી છેવટ
લગે તેર પ્રકૃતિ ૧૦૯ માંથી ૧૨૧ છત્ર (૯૬) બાંધે,
અને બેજ ગુણહાણુ હોય અને કેટલાએક કહે છે કે
તિર્ય આણુ ૧, મનુષ્યાણુ ૨, એ બે વિના એ રાણુ ૯૪ માંથી
તે બીજી એકેદ્રિયાદિક સાસ્ત્રવાદન ન થકે. શરીર પર્યામિ પણ
પૂરી ન કરી શકે તે આણુ કેમ બાંધે? સિદ્ધાન્ત-પ્રકાશ
તેર ને ૯૬ બાંધે અને બીજે અને તે શરીર પર્યામિ અગ્ર-
... ૧. ૨.

ઉજ સાસ્વાદને આયુ ક્યાંથી બાધે? ત્યારે તે ૯૪ જ બાંધે
એ બે મત જાણવા. એ માંહે [૯૪] ચોરાણુનો મત ખરો
ભાસે છે, જે લણી એકેન્દ્રિયાદિકતું જથ્થન્ય આયુ પણ
૨૫૬ આવલિકના કુલુક લવનું હોય, તે આયુના બે ભાગ
ગયે એકસો એકોત્તર [૧૭૧] મી આવલિકાએ આયુ બધાય
અને નાસ્વાદનપણું નો ઉત્કૃષ્ટ પણ છ આવલિકાતું હોય
તેટલાના પરભવનું આયુ: કેમ બંધાય? તે માટે ચોરાણું
[૯૪] જ બધાય, એ મત શુદ્ધ જણાય છે, અને ગ્રંથકારે
૯૬ કહી ને તો કોણ જાણે કયા આશયે કહી હશે? તથા
આગળ ઔદારિકમિશ્રમાં પણ સાસ્વાદને આયુર્બંધ વાર્યો છે-
સાસણિ ચડનવદ્ વિના નરતિરિયાડ સુહુમતેર ॥ તો ધહાં પણ
એમજ જોઈએ, તે અને આ સાસ્વાદન એકજ છે. ॥૧૩॥

અપર્યાપ્તા એકેન્દ્રિય-પૃથ્વી-અપૂ-વનસ્પતિ-વિકલત્રયે
અધસ્વામિત્વયત્રકમ.

અપર્યાપ્તા એકેન્દ્રિયા ત્રિકે અધન્વ મેવમ્	પપ પ્રકૃતિ	પપમપ્રકૃતિ	વિચ્છેદ પ્રકૃતિ	જ્ઞાનાવરણીય	દર્શનાવરણીય	વેદનીય કર્મ	મોહનીય કર્મ	આત્મકર્મ	નાશકર્મ	જીવકર્મ	અતરાયકર્મ	મૃત પ્રકૃતિ
અં. ૧	૧૦૬	૧૧	૮	૫	૬	૬	૬	૫૮	૬	૧૧-૮		
અં. ૨	૧૦૬	૧૧	૮	૫	૬	૬	૬	૫૮	૬	૧૧-૮		
અં. ૩	૧૦૬	૧૧	૮	૫	૬	૬	૬	૫૮	૬	૧૧-૮		

પંચેન્દ્રિય, વ્રસ. ગતિવ્રસ. મન-વચન-કાયાના યોગ
અને ઔદારિક કામયોગ માર્ગણાઓમાં-

ઓહુ પણિંદિતસેગઠતસેજિણિકારનરતિગુચ્યવિણા;
માણવયજ્ઞેગે ઓહો. ઉરલે નરભંગુ તમ્મિસસે ॥૧૪॥

ઓહુ-ઓપાધ

પણિ (૬-પંચેન્દ્રિય [માર્ગણા]મા

તસે-વ્રસકાય [માર્ગણા]મા

ગઠતસે-ગતિવ્રસ [તેલિકાય અને
વાલિકાયો માર્ગણામે

જિણિકાર-જિનાદિક અગાવાર

નરતિગ-મનુષ્ય ત્રિ

ઉચ્ચ-ઉચ્ચગોત્ર

[વિણા-વિના.

માણવય-ચાત્ર પ્રકારના મન-
અને વચન

જ્ઞેગે-યોગ માર્ગણાએ.

ઓહો-ઓપાધ

ઉરલે-ઔદારિક કાયયોગે,

નર-મનુષ્યના બધની પેદે,

ભંગુ-ભાગો

તમ્મિસસે-ઔદારિકમિશ્રયોગે

અર્થ—પંચેન્દ્રિયગતિ અને વ્રસકાયને વિષે ગાઠ અંધ
ભાણવો, ગતિવ્રસને વિષે જિનએકાદશ, મનુષ્યત્રિક અને ઉચ્ચ-
ગોત્ર વિના [અંકસા પાંચ] અંધાય મનયોગ અને વચનયોગે
ઓપાધ અંધ ભાણવો ઔદારિકે મનુષ્યનો ભાંગો; અને તે
[ઔદારિક] ના મિત્રે - ॥ ૧૪ ॥

[વિવેચન-પંચેન્દ્રિય અને વ્રસકાયને ઔદે શુદ્ધકાણે ઓપ,
તે ખીલે ખાંસાયે દાસો તેન બંધ કહેવો હવે ગતિવ્રસ ને
તેકામ અને વારામ તેને વિણસુદ્ધી માલીને નરત્રિક સુધી
માનવાર પ્રકૃતિ અને મનુષ્યત્રિક તથા ઉચ્ચગોત્ર એવં ૧૫
કાલીને એકનો ૫ અને ૫ થાયે ૫, શુદ્ધકાણે એકજ મિશ્રાન
રેવ. હવે એ જમાનાં, એ બંધ કરે છે-અનેશિવ ચાત્ર

લેદે તે સત્યમનોયોગ ૧, મૃષા મનોયોગ ૨, સત્યામૃષા
મનોયોગ ૩, અસત્યામૃષા મનોયોગ ૪, એમ ચાર વચનયોગ,
એ આઠ યોગને વિષે તેર ગુણુઠાણે ઓઘ તે કર્મ્મસ્તવની જેમ
બંધ કહેવો. ઔદારિક કાયયોગને મનુષ્યની જેમ તેર ગુણુઠાણે
બંધ કહેવો. ઔદારિકમિશ્રને વિષે બંધ હવે કહે છે. ॥૧૪॥

આહારછગવિણાહે, ચઉદસસઉ નિમ્નિષ્ટ જિણુપણુમ-
હીણું;
સાસણિ ચઉનવધવિણા, તિરિઅનરાઉ સુહુમતેર. ૧૫

આહારછગ-આહારકપટ્ટક,
નિણુ-વિના
ઓહે-ઓઘે
ચઉદસસઉ-એકમે ઓદ.
નિમ્નિષ્ટ મિથ્યાત્વે
જિણુપણુગ-જિનપ ચક્ર

હીણુ-હીન.
સાસણિ-સારવાદને,
ચઉનવધ-ચોરાણું.
તિરિઅનરાઉ-તિર્થ'ચાયુ તથા
મનુષ્યાયુ.
સુહુમતેર-સુદ્ધમાદિ તેર.

અર્થ-આહારકપટ્ટક વિના ઓઘે એકમે ઓદ, મિથ્યાત્વે
જિનપ ચક્ર હીન ૧૦૮ બાંધે અને સારવાદને તિર્થ'ચાયુ મ-
નુષ્યાયુ અને સુદ્ધ આદિ તેર વિના ચોરાણુ પ્રકૃતિ બાંધે ૧૫

વિવેચન-આહારકદ્રિક, દેવાયુ; નરકત્રિક, એ છ વિના
ઓઘે એકમે ઓદ પ્રકૃતિ બાંધે, ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ મ-
નુષ્ય અને તિર્થ'ચને અપર્યાપ્તપણે હોય આહારકદ્રિક તે
અપ્રમત્તજ બાંધે તે અપર્યાપ્તપણે હોય નહીં અને દેવાયુ; તથા
નરકત્રિક એ ચાર તે પર્યાપ્તે જ બાંધે તે માટે એ ન બાંધે

તેથી મિથ્યાત્વગુણઠાણે જિનનામ, સુરદિક, વૈદિક્યદિક એ પાંચ
હીન કરીએ ત્યારે એકમો નવનો બંધ હોય. સાસ્વાદન ગુણ
ઠાણે ચોરાણુંનો બંધ હોય તિર્યાગાયુઃ ૧, મનુષ્યાયુ ૨,
સૂક્ષ્મત્રિકાદિક તેર એવં ૧૫ પ્રકૃતિ ૧૦૯ માંહેથી કાઢીએ
ત્યારે ૯૪ રહે- ઔદારિકમિશ્રનો તો અપર્યાપ્તપણે પણ અદ્ય
મળ છે તેથી તેટલા કાળ માંહે આયુબંધ ન હોય અને
સૂક્ષ્માદિક તેર તો સાસ્વાદને નજ બંધાય. મિશ્ર ગુણઠાણું
તો હોય જ નહીં. ॥ ૧૫ ॥

આયુચ્છેદીસાધવિણુ ત્રિણુપણુનુઅ સમિમ જોમિણો
સાય :

વિણુ નિરિનરાદિ કુમ્મે-વિ એવમાહારદુગિ જોહો. ૧૬

આયુ-અનતાનુષધાદિક.	સાય-સાતા વેદનાય બાધે
ચ્છેદીસાધ-ચોવીસ વગેરે,	વિણ-વિના
વિણુ-વિના	નિરિનરાદિ-તિર્યા અને મનુષ્યાયુ
ત્રિણુપણુ-જિનપંચ	કુમ્મે (વ-કાગળ માપરોગે પણ)
પણુ-પુક્ત. સહિત	એવ-એમજ
સમિમ-અનન્ત ગુણાદિ	આહારદુગિ-આહારદિ,
જોમિણો-સંયોગી ગણાણવાળા	જોહો-જોખ ૧૬

અર્થ-અનતાનુષધિ વગેરે ચોવીસ પ્રકૃતિ વિના અને
જિનપંચ સહિત (૬૫) અમ્યગદહિએ ત્યારે સંયોગી ગણ-
નાવાળા સાતા બાધે, તિર્યાગાયુ-મનુષ્યાયુ વિના કાળે
માપરોગે પણ એમજ બધું હોય. આહાર-રહિતે જોહ. બધ
બાધવો. ॥ ૧૬ ॥

(વિવેચન-તે ૯૪ માંહેથી અનંતાનુબંધિઆદિથી તિર્યં-ચદ્વિક લગે ચોવીશ પ્રકૃતિ ટાળીએ અને જિનનામ ૧, સુર-દ્વિક ૩, વૈકિંચદ્વિક ૫, એ પાંચ યુક્ત કરીએ ત્યારે સમ્યક્ત્વ શુણ્ઠાણે પંચોત્તેર બાંધે તથા સયોગિ શુણ્ઠાણે કેવલિસમુદ્ધાત કરતાં ૨-૬-૭ મા સમયે ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગી હોય, ત્યાં તે એક સાતાવેદનીય જ બાંધે, પૂર્વભવથકી ઇહાં ઉત્પત્તિ દેશે આળ્યો થકો જીવ પ્રથમ સમયે કેવળ કાર્મણુકાયયોગેજ આહાર લીધે પછી બીજા સમયથકી ઔદારિકે મિશ્રિત કાર્મણે આહાર લીધે, ત્યારે શરીરની નિષ્પત્તિ લગે ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગી કહીએ, શરીર નીપન્યા પછી ઔદારિક કાયયોગ કહીએ યત ઉક્ત :—

જોષ્ણ કમ્મણં, આહારેદ્ અણંતરં જીવો ।

તેણ પરં મીસેણં, જાવ સરીરસ્સ નિષ્ફત્તી ॥ ૧ ॥

એ ઔદારિકમિશ્રને પહેલું, બીજું, ચોથું, તેરમું, એ ગાર શુણ્ઠાણા હોય. તિહા પહેલે શુણ્ઠાણે તિર્યંચાયુ અને મનુષ્યાયુ બંધે કહ્યા, તે ઔદારિકમિશ્રપણું તો શરીર પર્યાપ્તિ પૂરી કર્યા અગાઉજ હોય, તે પછી તે ઔદારિક કાયયોગ હોય અને આયુ તો શરીર પર્યાપ્તિ પછીજ બંધાય ત્યારે મિશ્રયોગે એ બે આયુના બંધ દેમ ઘટે ? તથા વળી ચોથે શુણ્ઠાણે તિર્યંચ ૭૦ બંધે, મનુષ્ય ૭૧ બાંધે અને ઔદારિકમિશ્ર ૬૫૫ ની ૭૫ બાંધે એમ કહ્યું, તે ઘણું વિચારવા યોગ્ય છે કે મનુષ્યદ્વિક ૨, ઔદારિકદ્વિક ૨, એ ૪, વળત્ર ૪૫૫ નાર ચ અંધયદ્ ૧, એ પાંચ પ્રકૃતિ તિર્યંચ-મનુષ્ય સમ્યક્

દષ્ટિ ન બાંધે અને ઔદારિકમિશ્ર કાયથોગી બાંધે એમ કહ્યું
પણ મનુ'ય તિર્યંચ ટાગીને બીજો ઔદારિકમિશ્ર કાયથોગી
કોણ હોય ? તે માટે એ પાંચ પ્રકૃતિ એવને બધે કેમ ઘટે ?
એ યથાકારે કોણ બધે મું અભિપ્રાયે આપ્યું હશે ? તે પંડિતે
વિચાર્યું એ સંદેહ ટીકકારે પણ વિવદ્યો નથી.

કાર્મણ કાયથોગ ભવાતરાલે વાટે વહેતા અને ઉપજવાને
પહેલે સમયે હોય તથા કેવલિસમુદ્ધાતમા ત્રીજે, ચોથે,
પાંચમે સમયે હોય. એને ગુણહાણું પહેલું, બીજું, ત્રીજું,
તેરમું. એ ચાર હોય. તેને તિર્યંગાયુ, મનુષ્યાયુ, વજ્રને
ઔદારિકમિશ્રની જેમ બાંધ કહેવો. એટલે આયે ૧૧૨,
મિથ્યાત્વે ૧૦૭, સાસ્વાદને ૮૪, અમ્યકત્વે ૭૫ અને તેરમે
એક આતારેદનીય બાધે. આહારક કાયથોગ અને આહાર-
કમિશ્ર કાયથોગ એ બેનો ઉદય છઠ્ઠે ગુણહાણે છે. તે માટે
નિઃશ આધની પહે ૧૩ નો બાંધ હોય. એ આહારક પ્રમત્ત
સુધુ ચૈદપૃવીજ કરે અને તે પ્રારભવેળા ઔદારિક સાથે
મિશ્ર હોય. ॥ ૧૬ ॥

સૂર્યોત્તરો વેદિવંદે, તિરિઅનરાઉઃ તિરિએ અ તમિમરસે;
સે'તતમામમિઅનિઅ-કુનાય નવકુ સઉ મંચગુણા.

સૂર્ય-ઉત્તરનો લોક

એતો-એવ

સે'તતમામમિઅ-કુનાય

નિમિઅનરાઉઃ તિરિઅ-નરાઉઃ

સદિઅ-સદિઅ

તમિમરસે-તમિમરસે

વેદનિઅ-વેદનિઅ

આમ-પરંતુ આયે.

અિઅ-બીજા, કારણે,

નિમિઅસય-સદિઅ

નવ-નવ સુર્યકાર

કુ-એ કુનાય

સદિ-સદિ

સસુણા-સસુણા

અર્થ—દેવગતિનો ઓઘ બંધ વૈક્રિય કાયયોગે જાણવો, તિર્ય ચ અને મનુષ્યાયુ વિના તે દેવગતિનો ઓઘબંધ વૈક્રિય-મિશ્રે જાણવો. વેદત્રિક, પહેલા કપાય, બીજા કપાય અને ત્રીજા કપાયે અનુક્રમે નવ બે, ચાર અને પાંચ ગુણુડાણા હોય. ॥ ૧૭ ॥

વિવેચન—વૈક્રિય કાયયોગને દેવતાની પેઠે બંધ કહેવો. ઓઘે ૧૦૪, મિથ્યાત્વે ૧૦૩, સાસ્વાદને ૯૬, મિશ્રે ૭૦ અને સમ્યક્ત્વે ૭૨ બાંધે. એ ભવપ્રત્યયી વૈક્રિય જાણવું, ગુણુપ્રત્યયી નહીં. વૈક્રિયમિશ્ર કાયયોગી તે દેવતા નારકી ઉપજતાં હોય, તેને બંધ તિર્યગાયુ મનુષ્યાયુ એ બે વર્ણને વૈક્રિયની પેઠે કહેવો, ઓઘે ૧૦૨, મિથ્યાત્વે ૧૦૧, સાસ્વાદને ૯૪, મિશ્ર હોય નહીં. અને સમ્યક્ત્વે ૭૧ નો બંધ હોય. દેવતા-નારકી પોતાના આયુના છ માસ શેષ રહે ત્યારે પરભવાયુ બાધે, તો તેને અપર્યાપ્તપણે આયુઃ બંધ કેમ હોય ? હવે વેદાદિક માર્ગણાએ બંધ કહે છે—ત્રણે વેદને પ્રથમ નવ ગુણુડાણાં હોય, પછી અવેદી થાય. આદિમ તે અનંતાનુબંધિને ઓઘે ૧૧૭, મિં ૧૧૭, સાસ્વા ૧૦૧; અપ્રત્યાખ્યાનીને ઓઘે ૧૧૮, મિં ૧૧૭, સાસ્વા ૧૦૧, મિશ્રે ૭૪ અને સં ૭૭, પ્રત્યાખ્યાનીને ઓઘે ૧૧૮ મિથ્યા ૧૧૭, સાં ૧૦૧, મિશ્રે ૭૪, અવિરતે ૭૭, દેશે ૭૭ એમાં ગુણુડાણા આ પ્રમાણે સમજવાનાં છે. આદિમ તે અનંતાનુબંધી ૪ કપાયને પ્રથમના બે ગુણુડાણા હોય બીજા અપ્રત્યાખ્યાનીય ૪ કપાયને પહેલાં ચાર ગુણુડાણાં હોય. ત્રીજા પ્રત્યાખ્યાનીય ચાર કપાયને પહેલા પાંચ ગુણુડાણાં હોય. ॥ ૧૭ ॥

સ જલણુતિગે નવ દસ, લોભે ચઉ અજઘ દુ તિ
અનાણુતિગે.

આરસ અચક્રુચક્રુચુ પદમા અદખાય ચરિમચઉ.

સ જલણુતિગે—મંજવલનત્રિઠે

નવ દસ—નવ, દસ

લોભે—લોભે

ચઉ—ચાર ગુણહાણા,

અજઘ—અવિનિ અંયમે,

દુતિ—એ અથવા ત્રણ

અનાણુતિગે—અનાનત્રિઠે

અચક્રુચક્રુચુ—અચક્રુ અને
ચક્રુદર્શને

પદમા—પદ્મા.

આરસ—આર.

અદખાય—અધાખ્યાત ચારિત્રે

ચરિમ—ચંચા.

ચઉ—ચાર

અર્થ—મંજવલનત્રિઠે નવ ગુણહાણા સંજવલન લોભે
દસ ગુણહાણા. અવિનિ ચારિત્રે આર અજાનત્રિઠે એ અજઘ
ત્રણ અને અચક્રુદર્શન તથા ચક્રુદર્શને આર ગુણહાણા (સર્વને)
પ્રથમના લોભ અધાખ્યાતચારિત્રે છેલ્લાં આર ગુણહાણાં લોભ
॥ ૧૮ ॥

વિવેચન—મંજવલન દીધ, માત, અને માયાને નવ
ગુણહાણા. ત્રિઠા મોઘની પેઠે બધા મંજવલન લોભને ૧૦
ગુણહાણાં લોભ, બધા મોઘની પેઠે સ્વરમદારે અવિનિને
આર ગુણહાણાં, મોઘ ૧૧૮, મિયા ૧૧૯ આર ૧૦૧.
મિયા ૧૦૨ ને ૧૦૨૦ ૩૩. અજાન ત્રણને ૧ ગુણહાણા
આર ૧૦૧૦ મોઘ ૧૧૯, મિ ૧૧૯, આર ૧૦૧ મિ ૩૪.
અજઘને ત્રણ દર્શન મોઘાં નિ વિવે ૧૦૦ ગુણહાણા
૧૦૨ ત્રિઠા મોઘ તે મંજવલનની પેઠે બધા પેઠે. ૩૩

ખ્યાતચારિત્રને છેલ્લાં ચાર ગુણકાણાં હોય, તિહાં ત્રણમાં એક સાતાનો બંધ, અને અયોગી અબંધક હોય ॥ ૧૮ ॥
મણનાણિ સગ જયાઈ, સમઘઅચ્છેખ ચઉ દુન્નિ
પરિહારે

કેવલદુગિદોચરમા-જયાઈ નવ મઠસુઓહિદુગે. ૧૯

મણનાણિ-મન પર્યાવસાને

સગ-આન

જયાઈ-પ્રમત્તાદિક

સમઘઅ-સામાયિક.

છઅ-છેદોપસ્થાપનીયે

ચઉ-ચાર [૬ થી ૯]

દુન્નિ-એ [૧-૭]

પરિહારે-પરિહારવિશુદ્ધિએ

કેવલદુગિ-કેવલદિકે

દો-એ

ચરમા-છેલ્લા

અજયાઈ-અવિરતિ આદિ

નવ-નવ ગુણકાણા.

મઠસુઅ-મતિજ્ઞાન તથા શ્રુતજ્ઞાન

ઓહિદુગે-અવધિજ્ઞાન તથા-

અવધિદર્શને.

અર્થ-જનનાં વિજ્ઞાને પ્રમત્તાઆદિ સાત, સામાયિક અને છેદોપસ્થાપનીયે ચાર, પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્રે બે, કેવળદિકે એ છેલ્લાં ગુણકાણા હોય, મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિ-
દિકે અવિરતિઆદિ નવ ગુણકાણા હોય ॥ ૧૯ ॥

વિવેચન—મન પર્યાવજાનીને પ્રમત્તાદિક [છઠ્ઠાથી જારમા લગે] માત્ર ગુણકાણા હોય, ઓથે ૬૫, પ્ર૦ ૬૩, અપ્ર૦ ૫૬ થી આદિ સામાયિક અને છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રને છઠ્ઠાથી નવમા લગે ચાર હોય. ઓ૦ ૬૫, પ્ર૦ ૬૩, અપ્ર ૫૬, થી આદિ. પરિહારવિશુદ્ધિચારિત્રને છઠ્ઠું સાતમું એ બે-૪ હોય. એ ૧૦ ૬૫, પ્ર૦ ૬૩, અપ્ર૦ ૫૬ કેવળજ્ઞાની અને કેવળદર્શની એ બેને છેલ્લા બે ગુણકાણા હોય. અયોગી એક સાતા બાધે;

અયોગી અળંધક હોય. મતિજ્ઞાની ૧, ધૃતજ્ઞાની ૨, અવધિ-
જ્ઞાની ૩, અવધિદર્શની ૪, એ ચારને અવિરતિથી માઠીને
દીણગોદુ મુખી નવ ગુણહાણા હોય. તિહા ઓઘે ૭૯, સમ્યક્ત્વે
૭૭ દેશ ૦ ૬૭, પ્રમત્તે ૬૩. અપ્ર ૦ ૫૯, ઈત્યાદિ. ॥ ૧૯ ॥

અહ દિવસમિ અહિ વેઅગિ, ખાષમે દક્ષામિન્દ્ર-
નિગિ દેસે;

સુદૃમિ સહાણુતેરસ, આહારગિ. નિઝાનઅગુગિહોર ૨૦

અહ-આહ [૪ થી ૧૧]
દિવસમિ-અપ્ર ૦ ૬૭ મગમિને
અહિ-આ [સાધાથી સાતમુ]
વેઅગિ-વેદે દેશોપગમિહ-
સમ્યક્ત્વે
ખાષમે-દાગિ [મગ્યદેવે]
પ્રમ-અગિઅપ્ર ૦ ૫૯ ૧૧
મિન્દ્રનિગિ-ગિરદાનિદે

દેસે-દેશવિગન આનિ
સુદૃમિ-અપ્રમ ૦ ૭૦
સહાણુ-પોતપોતાન ગુણ
તેરસ-તે
આહારગિ-આહાર માર્ગદાએ
નિઝાનઅગ-પોતપોતાના
ગુણ-ગુણહાણા
ગિહોર-ગિહ ૫

ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ તે ઉપશમશ્રેણિએ હોય તથા પ્રથમ સમ્યક્ત્વ પામે તિહાં હોય.

ઉવસામગસેદિગયસ્સ, હોઈ ઉવસામિયં તુ સમ્મત્તં ॥

જો વા અકયતિપુંજો, અલ્લવિયમિચ્છો લહઈ સમ્મં ॥૧૧॥

તથા ઉપશમ સમ્યક્ત્વી જીવ પરભવાયુખંધ ૧, મરણ ૨.

અનંતાનુખંધી કપાયનો ખંધ ૩, અનંતાનુખંધીનો ઉદય ૪,

એ ચાર વાના ન કરે, ત્યાથી પડતો સાસ્વાદને એ ચારે વાનાં

કરે, તથા ઔપશમિકને નવું પામતાં ૪-૫-૬-૭ એ ચાર

શુણુકાણાં દેશનિરતિ સર્વનિરતિ સહિત પામે, તેથી નાના

જીવની અપેક્ષાએ હોય અને ૮, ૯, ૧૦, ૧૧, એ ચાર

શુણુકાણાં ઉપશમશ્રેણિએ હોય, ત્યાં ઓઘે ૭૭, સમ્યક્ત્વે

૭૫, દેશે. ૬૬, પ્રમત્તો ૬૨, અપ્રમ ૫૮ ઈત્યાદિ જાણવી.

દેવાયુ-મનુષ્યાયુ ન જાઘે. હવે ઉદય આનંદુ' મિથ્યાત્વ ક્ષય

કરે અને અનુદિત ઉપશમાવે તે ક્ષાયોપશમિક, તેને ૪

શુણુકાણાં, તિહાં ઓઘે ૭૬, અવિં ૭૭, દેશં ૬૭, પ્રમ

૬૩ અને અપ્રમ ૫૬, તે પછી ઉપશમશ્રેણિએ ઉપશમ સમ્ય-

ક્ત્વ પ્રાપ્ત અને ક્ષપકશ્રેણિએ ક્ષાયિક હોય પ્રશ્ન ઔપશમિક

અને ક્ષાયોપશમિકમાં શો વિશેષ છે ? ઉત્તર ઔપશમિકને

મિથ્યાનવનાં ઈજિયાંનું વિપાકથી વેદન નથી અને પ્રદેશથી પણ

વેદન નથી અને ક્ષાયોપશમિકને પ્રદેશ થકી વેદન છે.

યદુક્ત- વેણ્ટ મતકમ્મં, મત્તોવમમિણ્ણુ નાણુભાવ મિ ॥

ઉપસંતપ્પમાત્તો પૂણ, વેણ્ટ ન મંતકમ્મંપિ ॥

એ વિશેષ છે.

તથા ચ—સ્ત્રીણે દંનળમોદે,તિવિહંમિ વિ ભવનિયાળભૂયંમિ ॥

નિષ્પચ્ચવાયમહલં. સમ્મત્ત સ્વાહયં દોઢ ॥ ૧ ॥

તંમિ ચ તદ્યચરત્થે, ભવંમિ સિઙ્ગંતિ સ્વહયમ્મત્તે ॥

સુરનિગ્ગજુયલિસુ ગદ્ધ, રમં તુ જિણવાલિયનરાણ ॥ ૨ ॥

વદ્ધાડયાણ એવ. સિઙ્ગતિ ઉ તત્તમવે અવદ્ધાઢ ॥

પદ્ધવગો ઉ મણુમ્મો. નિદ્ધવગો ચરસુ વિ ગદ્ધસુ ॥ ૩ ॥

એને [સાચિદ્ધને] આધાથી ચીદમા લગે ગુણુદાણું ૧૧ હોય. તિહા એવે ૭૯, અવિ ૭૭, દેશ ૧૭, પ્રમ ૧૩, દત્તિયાદિ બાંધે. ચાવત્ અયોગી અબંધક હોય. મિથ્યાત્વો. આસ્વાદની મિથ્યદૃષ્ટિ, દેશવિરતિ. સૂદ્ધમત્તં પરાયમ ચમી એટલાને પાતપાતાને નામે એકેઠ ગુણુદાણું હોય, તિહાં મિથ્યાદૃષ્ટિને ૧૧૭ નો બંધ આસ્વાદન સુચ્યકૃત્વોને ૧૦૧. મિથ્યદૃષ્ટિને ૭૪. દેશવિરતિને ૧૭ સદ્ધમત્તં પરાયચારિત્રીને ૧૭ બંધ હોય. અમથે પમથે આહાર મં તે આહારક આહારી. તેન અયોગી લગે તેર ગુણુદાણું હોય. તિહા એવે ૧૨૮. મિથ્યાત્વે ૧૧૭ દત્તિયાદિ. ચાવત્ અયોગી એક બાંધે. એ સર્વ પૂર્વે દત્ત તે તે ગુણુદાણું પ્રકૃતિના બધ સાધ તે દર્શનવત્તી જેમ દર્શવે. ॥ ૨૦ ॥ પરમુપસમિ વદ્ધંતા, આદે ન બંધંતિ તેણ અજયગુણે; દેવમણુઆદિતીણો, દેસામંસ પુણ સરાઉવિણા ॥ ૨૧ ॥

અર્થ-પરંતુ ઔપશમિક સમ્યક્ત્વે વર્તતા જીવો આયુ
ખાંધે નહિ, તે માટે [તેમને] અવિરત ગુણસ્થાને દેવ અને
મનુષ્યાયુવરે હીન ઓઘબધ હોય. દેશવિરતાદિમાં વળી
દેવાયુ વિના બધ જાણવો. ॥ ૨૨ ॥

વિવેચન.—પણ એટલું વિશેષ છે જે ઔપશમિક
સમ્યક્ત્વે વર્તતા જીવ પરલવનું આયુ ન ખાંધે, તે માટે
અવિરત સમ્યક્ત્વ ગુણકાણે દેવાયુઃ ૧ મનુષ્યાયુ ૨ એ એ
પ્રકૃતિ ઓઘ માંહેથી હીન કરવી, એટલે એથે ગુણકાણે ઓઘે
જી છે, તે ઈહાં ઉપશમ સમ્યક્ત્વથી જી ખાંધે, કેમકે નરક-
તિયુગાયુ તો ઓઘમાંજ ટાળ્યા છે. દેશવિરતાદિક ગુણકાણે
એક દેવાયુજ હીન કરવું, ત્યારે દેશે. ૬૬, પ્રમતો ૬૨, અપ્રમતો
૫૮, મનુષ્યાયુ તો ઓઘમાંજ ટાળ્યું છે ॥૨૧॥

ઓહું અદ્ધારસયં, આદારદુગૂણ-માધલેસતિગે;
તં તિથોણું મિચ્છે, સાણાધમુ સંવહિં ઓહો ॥૨૨॥

ઓહું-સામાન્યે.

તિથોણું-તીર્થ કર નામકર્મ

અદ્ધારસયં-એકમે અદાર

વિના

આદારદુગૂણ-આદારકલ્પકલિ

મિચ્છે-મિચ્છાત્વે.

આલેસતિગે-આદિની ત્રણ

સાણાધમુ-સાસ્વાદનાદિક.

લેખ્યાને વિગે,

સંવહિ-સર્વત્ર, [સર્વગુણકાણે].

ત-તે

ઓહો-ઓઘબધ,

અર્થ-પહેલી ત્રણ ક્રિયાએ આદારકલ્પકલિ વર્ત એકસો
અદાર પ્રકૃતિ ઓઘે બધાય, તીર્થ કર નામકર્મ વિના તે બધ
મિચ્છાત્વે [૧૧૬] નો જાણવો. સાસ્વાદનથી માંડીને સર્વ
ગુણો, ઓઘબધ જાણવો ॥૨૨॥

વિવેચન—કૃષ્ણ, નીલ, કાંપાત એ ત્રણ લેશ્યાવંતને
આહારકદિષ્ટ વિના ઓઘે ઓઘે અઢારનો બંધ હોય, એ ત્રણ
લેશ્યા તો ચોથા તથા છઠ્ઠા ગુણહાણ લગે છે અને આહારક-
દિષ્ટ માત્રે બંધાય, તે માટે તે વિના. તથા તીર્થંકર નામદર્મ
વિના મિથ્યાત્વે ૧૧૭ બંધાય, આસ્વાદનાદિષ્ટ ગુણહાણે તો સર્વ
લેશ્યાવંતને ઓઘની પેરે-દર્મસ્તવની પેરે બંધ કહેવો, છતાં
ત્રણ લેશ્યાવંતને ચોથે ગુણહાણે જે આશુનો બંધ કહ્યો. પણ
એકજ મનુષ્યાશુનો બંધ ઘટે, જે ભણી નારદી દેવતા તો મનુ-
ષ્યાશુ બાધે પણ મનુષ્ય અને તિર્યચ દેવાશુ ન બાધે, કારણ
કે “ જે લેશ્યામા આશુ બંધાય તે લેશ્યામા ડાપગુ ભેરંબે ”
અને સમ્યગદ્રષ્ટિ તો વંમાનિકતું જ આશુ બાધે અને તે વંમા-
નિકમા તો કૃષ્ણ, નીલ, કાંપાત નથી તે માટે અગ્રજ લેશ્યાવંત
સમ્યગદ્રષ્ટિ દેવાશુ ન બાધે. એમજ ભગવતી સૂત્રના ત્રીશમા
શ્લોકને પરોક્ષે ઉદ્દેશી કહ્યું છે કે મિયાગરી કૃષ્ણાદિ ૩ લેશ્યાવંત
સમ્યગદ્રષ્ટિ દેવાશુ ન બાધે દેવતા-નારદી મનુષ્યાશુ બાધે પણ
મનુષ્ય-તિર્યચ એકે આશુ ન બાધે એમ કહ્યું છે અને ઘટે પણ
એમજ. પછી બંધકરના અભિપ્રાય તો બહુ જ બલે. આરના
તે નિરયનવળા ઉત્તરે અન્ય નિરયબારના ૧૨૮; ૧૨૯;
વિનુનિરયબાર પદ્ધતિ. અભિપ્રાયના ૧૧૧ ના મિત્તે . ૩

અર્થ-તેજોલેશ્યાએ નરકાદિ નવ વિના [૧૧૧ પ્રકૃતિના] બધ હોય ઉદ્યોત ચતુષ્ક અને નરકાદિ બાર વિના [૧૦૪] ના બંધ શુક્લલેશ્યાએ જાણવો. નરકાદિ બાર વિના પદ્મ લેશ્યાએ બધ જાણવો. જિનનામ અને આહારકદ્ધિક વિના આ સર્વે બધ મિથ્યાત્વે જાણવા. ૥૨૩૥

વિવેચન—તેજોલેશ્યાવંત નરકત્રિક, સૂક્ષ્મત્રિક, વિકલત્રિક એ નવ વિના ઓઘે એકસો ઇચ્ચાર બાધે. ઉદ્યોતનામ, તિય-ચદ્ધિક અને તિય-ચાયુઃ એ ઉદ્યોતચતુષ્ક અને નરકત્રિક. સૂક્ષ્મત્રિક, વિકલત્રિક, એકે દ્વિય, સ્થાવર અને આતપ એ નરકાદિ બાર, એ સોળ વિના એકસો ચાર પ્રકૃતિ શુક્લલેશ્યાવંત બાધે. ઇહાં છઠ્ઠા, સાતમા, આઠમા કલ્પના દેવતા તો સર્વ શુક્લલેશ્યાવંત છે અને તે તો ઉદ્યોતચતુષ્ક બાધે છે ત્યારે પચેન્દ્રિય તિય-ચમા ઉપજે છે તો ઇહા ઉદ્યોતચતુષ્ક કેમ ટાળ્યું? એ પણ સંશય બહુશ્રુતગમ્ય છે, તથા નરકાદિક બાર પ્રકૃતિ વિના પદ્મ લેશ્યાવંત ઓઘે એકસો આઠ બાધે જિનનામ ૧ આહારકદ્ધિક ૨, એ ત્રણ વર્ણને મિથ્યાત્વે તેજો, પદ્મ અને શુક્લ લેશ્યાને પ્રકૃતિ કહેવી. તે કેમ? તેજોલેશ્યાએ ઓઘે ૧૧૧, મિથ્યાત્વે ૧૦૮ અને સાસ્વાદને ૧૦૧ બાધે, પછી આપની જેમ ગુણુડાણા ૭ લગે બધ જાણવો પદ્મલેશ્યાને આપે ૧૦૮, મિથ્યાત્વે ૧૦૫, સાસ્વાદને ૧૦૧ પછી આપની જેમ ૭ ગુણુડાણા લગે બંધ જાણવો. શુક્લ લેશ્યાવંતને ઓઘે ૧૦૮, મિથ્યાત્વે ૧૦૧, સાસ્વાદને નપુ મિચ્છ હુંડ છેનકું એ ચાર ટાળેન્દુ રહે, પછી આપની ૧૩ ગુણુ લગે બંધ છે ૫ ૥૨૩૥

સવગુણ ભવસન્નિરુ, ઓહુ અભવ્યા અસન્નિ-
 મિચ્છિસમા,
 સાસણિ અસન્નિ રાન્નિવ, કમ્મણુભંગો આણાહારે
 ॥ ૨૪ ॥

સવગુણ-સર્વે ગુણહાણા.
 ભવસન્નિરુ-ભવ્ય અને સજીને
 ઓહુ-ઓષની પેરે. [વિષે
 અભવ્યા-અભવ્યો,
 અસન્નિ-અસન્નિ,
 મિચ્છિસમા-મિચ્છાત્વ ગુણહાણા
 સરખા.

સાસણિ-સામ્વાદને
 અસન્નિ-અસન્નિ.
 સન્નિવ-સજીની પેરે.
 કમ્મણુ-કાર્મણુકાયયોગનો.
 ભંગો-ભાગો.
 આણાહારે-આણાહારી માર્ગાણો

અર્થ--ભવ્ય અને સજીને વિષે સર્વ ગુણહાણા અને
 કમ્મણુકાય યોગ હોય. અભવ્ય અને અસન્નિને મિચ્છાત્વ-
 ગુણહાણા સમાન યોગ હોય. સામ્વાદને અસન્નિને સજીની
 પેરે યોગ હોય આણાહારી માર્ગાણો, કાર્મણુ કાયયોગનો
 ભાગો [અર્થનો] હોય. ॥૨૪॥

વિષેચન-ભવ્ય અને અસન્નિને વિષે સર્વ ગુણહાણા હોય.
 નિહા પ્રકૃતિનો યોગ ઓષની પેરે હોય. સિદ્ધાંતકાંદિ
 કેવળીને જાવ મન નથી તે માટે નેત્રાંતરી નેત્રાંતરી હતા
 તે તે અભિપ્રાયે તે નેત્રાંતરી (૧૨) જાવ ગુણહાણા હોય
 ૧૩. હતા કેવળીને દ્રવ્ય મન જે તે વિવેકાંતરી-વેરો હતા.
 તે માટે ૧૪ ગુણહાણા હતા.

“ ૧ ૨ ૩ ”

યતઃ-દ્રવ્યચિત્તં વિના ભાવચિત્તં ન સ્યાદસંજિવત્ ।
વિનાપિ ભાવચિત્તં તુ, દ્રવ્યં કેવલિનો ભવેત્ ॥૧॥

તથા અભવ્ય અને અસંજી-મન રહિત ઓઘે અને મિથ્યા-
ત્વે ૧૧૭ બાંધે, અભવ્યને તેા એક જ ગુણુઠાણું હોય.
સાસ્વાદને અસંજી તે સંજીને પેરે ૧૦૧ બાંધે, અસંજીને
ગુણુઠાણા બેજ હોય. અણાહારીને વિષે કાર્મ્મણ કાય-
યોગીનો ભાંગો કહેવો. કાર્મ્મણકાયયેઃગીજ અણાહારી
હોય તે માટે ગુણુઠાણા ૧, ૨, ૪, ૧૩ એ ચાર હોય.
તિહાં ઓઘે ૧૧૨, મિથ્યાત્વે ૧૦૭, સાસ્વાદ ૯૪, અવિં
૭૫, અને સયોગીએ ૧ હોય. ॥૨૪॥

તિસુ દુસુ સુક્ષ્મગુણા, ચતિ સમ તેરતિ બ ધસામિતં;
દેવિંદ્રસૂરિરધઅં, નેયં કમ્મથયં સોઠિં. ॥ ૨૫ ॥

તિમુ-ત્રણ લેશયાએ [કૃષ્ણ,
નીલ, કાપોત]

દુસુ-બે લેશયાએ [તિગ્ને, પદ્મા]

સુક્ષ્મ-શુદ્ધલેશયાએ

આર્ધગુણા-પહેલા ગુણુઠાણા.

ચતિ-ચાર

સગ-સાત

તેરતિ-તેર એમ.

બ ધસામિતં-બ ધરવામિત્વને,

દેવિંદ્રસૂરિ-દેવેન્દ્રસૂરિએ

રધઅ-રઘુ.

નેય-ગણવું.

કમ્મથય-કર્મસ્તવને.

સોઠિ-સાભગીને

અર્થ-ત્રણ લેશયાએ પહેલા ચાર ગુણુઠાણા, બે લેશયાએ
સાત, અને શુદ્ધ લેશયાએ તેર ગુણુઠાણા હોય, એ પ્રકારે

અંધસ્વામિત્વ દેવેન્દ્રસૂરિએ રચ્યું, તે કર્મસ્તવ સાંભળીને
[સભારીને] જાણવા યોગ્ય છે. ॥ ૨૫ ॥

વિવેચન—કૃષ્ણ ૧, નીલ ૨, કાપોત ૩, એ ત્રણ
લેશ્યાને વિષે ચાર ગુણુઠાણાં હોય. તેજો ૧, પદ્મ ૨, એ
જે લેશ્યાને વિષે સાત ગુણુઠાણાં હોય, શુક્લ લેશ્યાને વિષે
તેર ગુણુઠાણાં હોય અને અયોગી તો અલેશી હોય. એ
રીતે એ અંધસ્વામીપણું શ્રી તપાગચ્છાધિરાજ ભટ્ટારક શ્રી
જગન્નયંદ્રસૂરીશ્વર પદ્મપ્રભાકર શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિએ રચ્યું, એ
અંધસ્વામિત્વ કર્મસ્તવ સભારીને જાણવું. ॥૨૫॥

ઇતિ અંધસ્વામિત્વાખ્યસ્તૃતીયઃ કૃત્ત્મશ્ચથઃ

[illegible]

[illegible]

નમિય જિણું વત્તંવા, ચઉદસજિઅઠાણુએસુ ગુણ-
ઠાણા; જોગુવઓગો લેસા, બંધોદઓદીરણા સત્તા ॥૧૧॥

વત્તંવા-કહેવા.

ચઉદસ-ચઉદ.

જિઅઠાણુએસુ-જીવસ્થાનોનેવિષે

ગુણઠાણા-ગુણઠાણા,

જોગ-યોગ.

ઉવઓગો-ઉપયોગ

લેસા-લેશ્યા.

બંધ-બધ.

ઉદઓ-ઉદ્ય.

ઉદીરણા-ઉદીરણા.

સત્તા-સત્તા.

અર્થ—જિનેશ્વરને નમસ્કાર કરીને ચૌદ જીવસ્થાનકને વિષે ગુણઠાણા, યોગ, ઉપયોગ, લેશ્યા, બધ, ઉદ્ય, ઉદીરણા અને સત્તા [એ આઠ] કહેવાનાં છે ॥૧૧॥

વિવેચન—પૂર્વોક્ત ગાથામાં ૧૦ દ્વાર કહ્યાં છે, તોપણ એ દ્વારનો અનુક્રમ સુગમ રીતે કહે છે—જિનને નમસ્કાર કરીને એ બોલ કહેવા—ચૌદ જીવસ્થાનકને વિષે ગુણઠાણાં ૧, યોગ ૨, ઉપયોગ ૩, લેશ્યા ૪, મૂળ પ્રકૃતિનો બધ ૫, ઉદ્ય ૬, ઉદીરણા ૭, સત્તા ૮, એ આઠ દ્વાર કહીશું ॥૧૧॥

તહ મૂલચઉદમગ્ગણુ-ઠાણેસુ બાસટ્ઠિઉત્તરેસુ ચ;
જિઅ ગુણુ જોગુવઓગો,લેસપ્પબહુ ચ છટ્ઠાણા ॥૨૧॥

તહ-તેમજ

મૂલ-મૂળ

ચઉદ-ચૌદ

મગ્ગણુ-માર્ગના.

ઠાણેસુ-સ્થાનકને વિષે

બાસટ્ઠિ-બાસઠ.

ઉત્તરેસુ-ઉત્તર [માર્ગનાસ્થાન]

ને વિષે.

નિઘ્ન-હવભેદ
ગુણ-ગુણાણા,
લેગ-યોગ
ઉપયોગ-ઉપયોગ

લેગ-લેશ્યા.
અપખટુ-અપખટુત્વ
હદાણા-એ છ સ્થાનક

અર્થ—તેમજ મૂળ ચૌદ માર્ગાસ્થાન અને બાસક ઉત્તર
માર્ગાસ્થાનને વિષે હવભેદ, ગુણાણા, યોગ, ઉપયોગ,
લેશ્યા, અપખટુત્વ એ છ સ્થાનક કહીશું. ॥૨॥

વિવેચન—તેમજ વળી ચૌદ મૂળ માર્ગાસ્થાનક અને
બાસક ઉત્તરમાર્ગાસ્થાને વિષે હવભેદ ૧, ગુણાણાં ૨, યોગ
૩, ઉપયોગ ૪, લેશ્યા ૫. અપખટુત્વ ૬. એ છ સ્થાનક
કહીશું ॥ ૨ ॥

અહિસગુણેસુ નિઘ્નને-ગુવન્મોગલેસા ચ બધલેઉ નઃ
બંધાઈઅહિ અપખટુ ચ તો ભાવસંખ્યા ॥૩॥
[તારગાહા.]

અહિસ ગુણેસુ-ચૌદ ગુણાણાને
વિષે

બધલેઉ-બધલે
બંધાઈઅહિ-બંધાઈ સ્થાન
અપખટુ-અપખટુત્વ.
તો-તે પાત્રી

નિઘ્ન-હવભેદ
લેગ-યોગ.
ઉપયોગ-ઉપયોગ.
લેશ્યા-લેશ્યા.

ભાવ-ભાવ
સંખ્યા-સંખ્યા

અર્થ—ચૌદ ગુણાણાને વિષે હવભેદ એક. યોગ, ઉપ-
યોગ, લેશ્યા અને અપખટુત્વ તેમજ બધલેઉ સ્થાન અને તેમજ
અપખટુત્વ તે પાત્રી ભાવ અને સંખ્યાનાં કહીશું ॥૩॥

વિવેચન—વળી ચૌદ ગુણકાણાંને વિષે જીવના લેદ ૧,
યોગ ૨, ઉપયોગ ૩, લેશ્યા ૪, બંધહેતુ ૫, બંધ, ઉદય,
ઉદીરણા, સત્તા ૬, એતુ અદ્યખલુત્વ ૧૦, ત્યારપછી પાંચ
ભાવ ૧૧ અને સંખ્યાતાદિકનો વિચાર ૧૨; એ ત્રણ ગાથા
વડે ૨૬ દ્વાર કહ્યાં તે અનુક્રમે કહીશું. ॥૩૥

૧૪ જીવસ્થાનો.

૪૬ મુહુમખાયરેગિંદિ-ખિતિચઉઅસન્નિસન્નિપં
ચિદ્દી; અપજતા પજજતા, ક્રમેણ ચઉદસ ત્રિઅ-
દૂકાણા ॥૨

૪૬-આ જગતમા

મુહુમ-સૂક્ષ્મ.

ખાયર-માત્ર

એગિંદિ-એકે દ્રિય

ખિ-એકદ્રિય

તિ-તેકદ્રિય

ચઉ-ચૌદ દ્રિય

અસન્નિ-અસ જિ ૫ ચે દ્રિય.

સન્નિપ ચિદ્દી-સ જિ ૫ ચે દ્રિય

અપજજતા-અપર્યાપ્તા

પજજતા-પર્યાપ્તા

ક્રમેણ-અનુક્રમે.

ચઉદસ-ચૌદ

ત્રિઅદૂકાણા-જીવનાં સ્થાનક

અર્થ—આ જગતને વિષે સૂક્ષ્મ, એકે દ્રિય, બાહર એકે-
દ્રિય, બેકદ્રિય, તેકદ્રિય, ચૌદ દ્રિય, અસ જિ ૫ ચે દ્રિય અને
સ જિ ૫ ચે દ્રિય, એ અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા, એ અનુક્રમે
ચૌદ જીવના સ્થાનકો છે. ॥૨૥

વિવેચન—ક્યાં લેકને વિષે પૃથિવ્યાદિક પાંચ સ્થાવ-
ચઉદ રાજલેકને વિષે મત્તીની કૂંપીની ચેર હાંતી હાંતીને

ભર્યા છે-સર્વવ્યાપી છે, નજરે દેખાય તેવા નથી, તે સૂક્ષ્મ
એકેન્દ્રિય ૧ અને જે પૃથિવ્યાદિક પાત્ર નજરે દીઘે છે તે
બાહ્ય એકેન્દ્રિય ૨, બેદ્રિય શંખાદિક ૩, તેષ્ઠ્રિય કાનખજૂરા
વગેરે ૪, ચક્રિય વીંછુ આદિક ૫, મન સહિત અગ્રભૂષિર્મ
તે અસંજિ પંચેન્દ્રિય ૬, મન સહિત તે સંજિ પંચેન્દ્રિય ૭,
જેણે ઉપજતાં પોતપોતાની પર્યાપ્તિ પૂરી નથી કરી તે અપ-
ર્યાપ્ત સાન અને જેણે પોતપોતાની પર્યાપ્તિ પૂરી કરી છે તે
પર્યાપ્ત ૭, એમ અનુક્રમે અપર્યાપ્ત-પર્યાપ્ત પ્રકારે ચૌદ ભેદ
ઉત્પન્ના બાહ્યસંસ્કારી જીવ સર્વ એ ૧૪ ભેદ માટે આવ્યા ॥૨॥

જીવસ્થાનાને વિષે ગુણહાણાં.

બાહ્યરઅસન્નિવિગતે, અપરિજ પદમભિવ્ય-
સન્નિઅપદતે

અપરિજનુપ સન્નિપત્તજે, સંવચાણામિન્નચ્છેસેસે ॥૩॥

બાહ્ય-બાહ્ય નેપદિય તિદિય વાદિય દિય	અપરિજનુપ નાવે તિદિય વાદિય નાવે
અપરિજનુપ-અપરિજનુપ પદે દિય	સન્નિપત્તજે-સન્નિપત્તજે પદે દિય
વિગતે-વિગતે દિય વિગતે	સંવચાણા-સંવચાણા પદે દિય
અપરિજનુપ-અપરિજનુપ પદે દિય	મિન્નચ્છે-મિન્નચ્છે પદે દિય
પદમભિવ્ય-પદમભિવ્ય પદે દિય	સેસેસે-સેસેસે પદે દિય
સન્નિઅપદતે-સન્નિઅપદતે પદે દિય	

અર્થ-અપર્યાપ્ત એવા બાહ્ય એકેન્દ્રિય, અપર્યાપ્ત પદે-
દિય અને વિગતે દિયને વિષે પદે અપર્યાપ્ત પદે દિય
એવા અપર્યાપ્ત સંજિ પદે દિયને વિષે અપર્યાપ્ત સહિત

[ત્રણ ગુણકાણાં] હોય સંજ્ઞા પર્યાપ્તાને વિષે સર્વ ગુણકાણાં હોય અને બાકીના જીવસ્થાનકને વિષે મિથ્યાત્વ ગુણકાણું હોય ॥૩૥॥

વિવેચન—હવે એ ૧૪ જીવસ્થાનકને વિષે ગુણકાણાં કહે છે.—બાહર એકેદ્રિય અપર્યાપ્તા ૧, અસંજ્ઞા પંચેદ્રિય અપર્યાપ્તા ૨, ત્રણ વિકલેદ્રિય અપર્યાપ્તા ૫, એ પાંચને વિષે મિથ્યાત્વ અને સાસ્વાદન એ પહેલાં બે ગુણકાણાં હોય. તિહાં મિથ્યાત્વે તો એ જીવ સદાય છેજ પણ કોઈક જીવને પરલવથી સમ્યક્ત્વ વખીને આવતાં ઘંટાકાલા ન્યાયે સમ્યક્ત્વનો લેશ સાસ્વાદતાં ઉત્પત્તિકાળે અપર્યાપ્તાવસ્થાએ સાસ્વાદનપણું પામીએ, પણ પછી ન હોય. ઇહાં એ કરણ અપર્યાપ્તો બાણુવો પણ લબ્ધિ અપર્યાપ્તો નહી. લબ્ધિ અપર્યાપ્તાને તો સાસ્વાદન હોય જ નહી અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ એકેદ્રિયમાં પણ સાસ્વાદન ન હોય, સાસ્વાદન તો લગારેક શુભ પરિણામરૂપ છે અને મૂઢમમાં તો અતિ સંકલ્પિત પરિણામી ઉપજે તે માટે. ઇહાં કોઈક કહે છે કે, આગમમાહે એકેદ્રિયને સાસ્વાદન નથી કહ્યું, એકેદ્રિય સર્વ અજ્ઞાની જ કહ્યા છે, તો ઇહાં એકેદ્રિય અપર્યાપ્તાને સાસ્વાદન કેમ કહો છો ? તેકનો ઉત્તર આગળ આપણુભાવે નાણું એ ગાથાએ પ્રથમજગજ કહેશે, તિહાંથી બાણુવો. તથા સંનિપંચેદ્રિય અપર્યાપ્તાને વિષે અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ ચુકત એટલે પહેલું, બીજું, ત્રીજું એ ત્રણ ગુણકાણાં હોય, સમ્યક્ત્વ સહિત જીવને ઉપજના ચોથું હોય, પણ અપર્યાપ્તાને મિથ્યગુણકાણું ન

વિવેચન—હવે યોગ ૧૫ કહે છે, સત્ય મનોયોગ ૧, અસત્ય મનોયોગ ૨, સત્યમૃષા મનોયોગ ૩, અસત્યમૃષા મનોયોગ ૪, એમ ૪ વચનયોગ, એવં ૮, ઔદારિક કાય યોગ ૯, ઔદારિક મિશ્ર ૦ ૧૦, વૈક્રિય ૦ ૧૧, વૈક્રિયમિશ્ર ૦ ૧૨, આહારક ૦ ૧૩, આહારક મિશ્ર ૦ ૧૪, અને કાર્મણ કાયયોગ ૧૫. હવે એનો અર્થ કહે છે—અસ્તિ જીવઃ ઇત્યાદિ તથા સર્વંતું હિતચિંતન તે સત્ય મનઃ ૧, નાસ્તિ જીવઃ ઇત્યાદિ તથા પરને વિપ્રતારણ જુદી તે મૃષા મન ૨, તે મિશ્ર તે સત્યમૃષા મન એટલે કાંઈક સત્ય કાંઈક મૃષા સત્ય પણ નહીં અસત્ય પણ નહીં એવી વિચારણા તે અત્યમૃષા મન ૪, એ જ પ્રમાણે ૪ ભેદે વચનયોગ; એવં - મનુષ્ય તિર્થ અને ઔદારિક કાયયોગ ૯, તે જ મનુષ્ય-તિર્થ અને ઉપજતાં એક સમય પછી શરીર પર્યાપ્ત પૂરી કરે ત્યાં લગે કાર્મણ સાથે મિશ્રપણું તે ઔદારિકમિશ્ર તથા કેવલીસમુદ્ધાતે ખીન્ને, છૂટે, સાતમે સમયે ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ ૧૦, દેવતા-નારકીને તથા લબ્ધિવંત મનુષ્ય-પંચેન્દ્રિયતિર્થ અને વાયુનો વૈક્રિય કાયયોગ ૧૧, તે જ દેવ-નારકીને ઉપજતાં કાર્મણ સાથે વૈક્રિય તે વૈક્રિયમિશ્ર હોય તથા મનુષ્ય અને તિર્થ અને વૈક્રિય-રંભ કાળે અને છાંડવાને કાળે ઔદારિક સાથે વૈક્રિયમિશ્ર કાયયોગ ૧૨. ચૌદ પૂર્વધારી આહારક શરીર કરે ત્યારે આહારક કાયયોગ ૧૩, તેને પ્રારંભકાળે અને છાંડવાને કાળે ઔદારિક સાથે આહારકમિશ્ર કાયયોગ હોય ૧૪, અષ્ટકર્મનો જે વિકાર તે કાર્મણ કાયયોગ, તે જીવને અંતરાલ ગતિએ અને ઉપ-

સવ્વે સન્નિપજત્તે, ઉરલં સુહુમે સભાસુ તં ચઉમ્મઃ
આયરિ સવિઉવ્વિદુગં, પજસન્નિસુખાર ઉવઓગા. ૫

સવ્વે-સર્વે [યોગ]

સન્નિપજત્તે-સ શ્રી પર્યાપ્તાને વિષે

ઉરલ-ઓદારિક કાયયોગ.

સુહુમે-સૂક્ષ્મ [એકેંદ્રિય]માં

સભાસુ-ભાષા સહિત.

ત-તે.

ચઉમ્મ-ચાર [વિ ત્રિક અને

અસ શ્રીપ ચે દ્રિય]ને વિષે

આયરિ-આદર [એકે દ્રિય પર્યાપ્તા]
ને વિષે

સવિઉવ્વિદુગ-વૈક્રિયાદિક સહિત
[હોય]

પજસન્નિસુ-પર્યાપ્તા સશ્રીને વિષે.

ખાર ઉવઓગા-ખાર ઉપયોગો

અર્થ—સ જ્ઞા પ ચે દ્રિય પર્યાપ્તાને વિષે સર્વ યોગ હોય, પર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ એકે દ્રિયમાં ઓદારિક કાયયોગ હોય, તે ચાર [વિકલે દ્રિય અને અસ જ્ઞા પ ચે દ્રિય]ને વિષે ભાષા [અસ-ત્યામૃષા વચનયોગ] સહિત [એ યોગ] હોય, આદર એકે દ્રિય પર્યાપ્તાને વિષે વૈક્રિયાદિક સહિત [ત્રણ યોગ] હોય પર્યાપ્તા સ જ્ઞા પ ચે દ્રિયને ખાર ઉપયોગ હોય. ૫૫૫

વિવેચન—સ જ્ઞા પ ચે દ્રિય પર્યાપ્તાને વિષે સર્વ એટલે ૧૫ યોગ હોય. ઓદારિકમિશ્ર ૧ કાર્મ્મણ ૨, એ જ યોગ તો કેવલી સમુદ્ધાતે હોય અને વૈક્રિયમિશ્ર મનુષ્ય-તિર્ય અને ઉત્તરવૈક્રિય કરતાં હોય અને શેષ ખાર યોગ તો યથાયોગ્ય હોય જ. સૂક્ષ્મ એકે દ્રિય પર્યાપ્તાને એક જ ઓદારિક કાયયોગ હોય. જેઁદ્રિય ૧, તેઁદ્રિય ૨, ચૌરિંદ્રિય ૩ અને અસન્નિ-પન્નિદ્રિય ૪, એ ચાર પર્યાપ્તાને ચોથી ભાષા સહિત ઓદારિક એટલે ૨ યોગ હોય. આદર એકે દ્રિય પર્યાપ્તાને વિષે

ઔદારિક ૧, વૈકલ્પિક ૨, વૈકલ્પિકમિશ્ર ૩, એવં ત્રણ યોગ હોય, ત્રાયુને વૈકલ્પિક હોય માટે.

હવે ઔદ જીવસ્થાનકને વિષે ઉપયોગ કહે છે.—૭૫—
લક્ષણરૂપ અવબોધ તે ઉપયોગ કહીએ, તે પાત્ર જ્ઞાન, ત્રણ
જ્ઞાન, ચાર દર્શન એમ ૧૨ જાણવા. પર્યાપ્ત ગંજિ પંચે-
દ્રિયને વિષે એ બારે ઉપયોગ હોય, અનુક્રમે હોય પણ અમ-
કાળે ન હોય, જીગવં દેા નલ્લિ ઉવચોગા ઇતિ વચનાત.

જીવસ્થાનકને વિષે ઉપયોગ

પત્રજ અઉરિંદિચ્ચસન્નિરુદ્ધ, દ્વંસદ્ધાનાણુ ૧સદ્ધુ અદ્ધ-
ણુવિણ્ણાઃ સન્નિચ્ચપજ્જે માણુનાણુ—અદ્ધણુદેવલદ્ધમ
વિહામ ૧૧૧૧

પત્રજઅઉરિંદિ-પાપ્તાગોરિ દ્વિય
અઅર્ધ તમ્મ-અસ મિ ૫ નદ્વિય
પાપ્તાગોરિ વિદે

દુ ૧૫૫-ગે દર્શન
દુ ૫૫૫-ગે દર્શન

૧૧૧-૧૧૧-૧૧૧

૫૫૫-૧૧૧-૧૧૧-૧૧૧-૧૧૧

સન્નિચ્ચપજ્જે—સન્નિ ૫૫૫-
પાપ્તાગોરિ વિદે

માણુનાણુ—ગત ૫૫૫-૫૫૫

અદ્ધણુ—અદ્ધણુ

દેવલદ્ધમ—૧૧૧-૧૧૧

વિહામ—૧૧૧-૧૧૧

વિવેચન—ચૌરિંદ્રિય પર્યાપ્ત ૧, અને અસંજ્ઞી પર્યાપ્ત ૨, એ બેને વિષે બે દર્શન અને બે અજ્ઞાન એવં ૪ ઉપયોગ હોય, તે ચક્ષુદર્શન ૧, અચક્ષુદર્શન ૨, મતિઅજ્ઞાન ૩, શ્રુતઅજ્ઞાન ૪, એમ ચાર હોય. ચાર એકેંદ્રિય ૪, બે બે-ધંદ્રિય ૬, બે તેષંદ્રિય ૮, ચૌરિંદ્રિય અપર્યાપ્ત ૯ અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિય અપર્યાપ્ત ૧૦, એ દર્શને વિષે ચક્ષુદર્શન વિના એટલે અચક્ષુદર્શન ૧, મતિઅજ્ઞાન ૨, શ્રુતઅજ્ઞાન ૩, એ ત્રણ હોય, સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય અપર્યાપ્તાને વિષે મનપર્યાવજ્ઞાન ૧, ચક્ષુદર્શન ૨, કેવળજ્ઞાન ૩, કેવળદર્શન ૪, એ ચાર વિના શેષ ૮ ઉપયોગ હોય. “પંચસંગ્રહ”ને મતે ચૌરિંદ્રિય, અસંજ્ઞી-સંજ્ઞિપંચેંદ્રિય, એ ત્રણ અપર્યાપ્તાને પશુ ધંદ્રિયપર્યાપ્તિ પૂર્ણ થયે ચક્ષુદર્શન કહ્યું છે ॥૬॥

જવસ્થાનાને વિષે લેશ્યા તથા બધ, ઉદય, ઉદીરણ,
અને સત્તાનાં સ્થાનો.

સન્નિદુગિ છલેસ અપજ્ઞાપાયરે પઠમચઉ તિ સેસેસુ

સત્તદ્ બંધુદીરણુ-સંતુદયા અદ્ તેરસસુ ॥૭॥

સન્નિદુગિ-એ મ્હોને વિશે

છ લેસ- છ લેશ્યા.

અપજ્ઞા-અપર્યાપ્ત

પાયરે-અર એકેંદ્રિયને વિશે.

પઠમ ચઉ-પ્રથમની ચાર

તિ-તર

મેસેસુ-આકીનાને વિશે

સત્તદ્-માત અથવા આઠ કર્મની

બંધુદીરણુ-બધ તથા ઉદીરણ

સંતુદયા-સત્તા તથા ઉદા

અદ્-આઠ કર્મની.

તેરસસુ-તેર જવસ્થાનાને વિશે

તથા-મૂલં ૧ સાહ ૨ પસાહા ૩ ગુચ્છ ૪ ફલચ્છિદ્ર
૫ પહિયમક્ષણયા ૬ ।

સવ્વં ૧ માણસ ૨ પુરિસા ૩ સાહ ૪ ગુજ્ઞંત ૫—
ઘણહરણા^૧ ૬ ॥ ૧ ॥

હવે ચૌદ જીવસ્થાનકે મૂળ પ્રકૃતિનો અંધ, ઉદય, ઉદી-
રણા અને સત્તા કહે છે:—

સંજ્ઞી પચે દ્રિય પર્યાપ્તા વજીને શેષ તેર જીવસ્થાનકને
વિષે સાત અથવા આઠ પ્રકૃતિનો અંધ અથવા ઉદીરણા હોય.
તે કેમ ? આયુર્અંધ કાલે આઠે કર્મનો અંધ હોય અને

૧. લેરવાના પરિણામની માહોમહિ તરનમતા જણાવવા માટે જાજી
ફળ ખાનારા છ પુરુષનું દર્શાવે આ પ્રમાણે જણાવું:—કોઈ છ પુરુષો જાજી
ફળ ખાવા માટે તે વૃક્ષ પાસે ગયા ત્યાં પહેલાનો વિચાર મળ્યો વૃક્ષ ઉભે-
ડવાનો થયો, બીજાએ શાખાઓ કાપવાનું જણાવ્યું, ત્રીજાએ નાની ડાળીઓ
કાપવાનું કહ્યું, ચોથાએ ફળવાળા ગુચ્છ તોડવાનું કહ્યું, પાંચમાએ પાકો
ફળો તોડવા કહ્યું અને છઠ્ઠાએ ભોય ઉપર પડેલા ફળો ખાવા જણાવ્યું,
એ છ પુરુષના અધ્યવસાયો મુજબ અનુક્રમે કૃષ્ણાદિ છ લેરવાવાળાના
અધ્યવસાય જાણવા બીજી ગામનો નાથ કરવાને નીકળેલા છ પુરુષનું
દર્શાવે આ પ્રમાણે જણાવું—કોઈ છ ચોર ગામ છુટવાને નીકળ્યા, તેમાં
પહેલાએ મનુષ્ય, દોર વગેરે ભરતે માગવાનો વિચાર દર્શાવ્યો, બીજાએ
મનુષ્યોને માગવા જણાવ્યું, ત્રીજાએ પુરુષોને માગવા જણાવ્યું, ચોથાએ
દરિદ્રાઓને માગવા જણાવ્યું, પાંચમાએ સડવાને
તેવર ભોય-સડતા દોય, તેવાને માગવા જણાવ્યું અને છઠ્ઠાએ ફક્ત પત
પુડી લેવા જણાવ્યું એ છ પુરુષના અધ્યવસાય મુજબ કૃષ્ણાદિ
છ લેરવાવાળાના અધ્યવસાયો જાણવા.

બૃ-પૃથ્વીકાય

જલ-અપકાય

જલજ-તેજકાય

અનિલ-વાહિકાય

પદ્મ-વનનાતિકાય

તસા-ત્રયકાય

ય-અને

મજ્જ-મનોયોગ

વચ્ચ-વચનયોગ

તણ્ણેગા-માયયોગ

વિવેચન—હવે જો ૧૪ મૂળ માર્ગાણાના ૧૨ ઉત્તર માર્ગાણાદાર દહે છે. દેવગતિ ૧, મનુષ્યગતિ ૨, તિર્થંચગતિ ૩, નરકગતિ ૪, જો ચાર ભેદે ગતિમાર્ગાણા. જ્યારે ૨૫ મિન્દ્રિયવાંત તે જોદ્દેદ્રિય ૧, સ્પર્શન અને રસન એ જો ૨ દ્રિયવાંત તે જોત્રિદ્રિય ૨, સ્પર્શન, રસન અને પ્રાણવાંત તે તેજદ્રિય ૩, સ્પર્શન, રસન, પ્રાણ અને વાયુવાંત તે ચૈત્તિદ્રિય ૪, સ્પર્શન રસન, પ્રાણ, વાયુ અને ક્ષોભવાંત તે ૫ દેદ્રિય ૫, જે પાંચ ભેદે ૬ દ્રિયમાર્ગાણા મીનિંત માર્ગાણા ૧, અપકાય ૨ તેજકાય ૩ વાહકાય ૪ વનનાતિકાય ૫ અને ત્રયકાય તે જોત્રિયાણા ૬ એ ૧૦ દેવકાય માર્ગાણા મી મનોયોગી તે સ્થિતિવાંતિ ૫, વચનયોગી તે વચ્ચેદ્રિયાણા ૬, માયયોગી તે તણ્ણેગા ૭ એ ૧૨ ઉત્તર માર્ગાણા

૧. તેન્દ્રિય ૨ ચૌરિદ્રિય ૩. અચની પચેન્દ્રિય ૪. નાની
 પચેન્દ્રિય ૫ તે પચાંના-અપચાંના એવ ૧૦. અચન-
 અચિનિ ૧, આદારી ૨. તિર્યચગતિ ૩, કાયચોગી ૪.
 ચાંચ પચાચી ૬. મતિ અચાની ૬. અત અચાની ૧૦ પાંચી
 આદારી-કુળા, નીલ. કાચોત ૧૩. ભવ્ય ૧૪, ઈન્દ્ર ને
 અભવ્ય ૧૫ અચકુલગાંની ૧૬, નપુંનકુલેલી ૧૭ અને મિથ્યાલી
 ૧૮. એ આદાર ગાલને વિષે ગર્વે [૧૮ છવના ભા
 ૧૧૩ ॥ ૧૬ ॥

પદ્મચન્ની કેવલદગે. સંજ્ઞાઅમાનુનાનુ. અમાનુનીનિઃ
 યાનુ ચરિત્ર પદ્મજ વચાંગે. તિય ૧૭ વ પવિત્રચ્ચાં
 ચરિત્ર સિ ॥ ૧૮ ॥

પર્યાપ્તા ત્રણ જીવસ્થાન અથવા ત્રણ પર્યાપ્તા-અપર્યાપ્તા
મળી છ જીવસ્થાનો હોય ॥ ૧૭ ॥

વિવેચન—કેવળજાની ૧, કેવળદર્શની ૨ પાંચ સંયમી-
ચારિત્રિયા ૭, મનઃપર્યવજાની ૮, દેશવિરતિ ૯, મત્તોયોગી ૧૦
અને મિશ્રદષ્ટિ ૧૧, એ અગીયાર બોલને વિષે સંજી ૫ એ દ્વિય
પર્યાપ્તાનો એકજ લેદ હોય=પાંચ છેલ્લા તે બેદ્રિય ૧, તે—
દ્વિય ૨, ચૌરિદ્રિય ૩, સંજી ૪, અસંજી ૫, એ પાંચે પર્યાપ્તા
લેદ વચનયોગીને વિષે હોય ચતુર્દર્શનીને વિષે ત્રણ અથવા
છ લેદ હોય—ચૌરિદ્રિય ૧, અસંજી ૫ એ દ્વિય ૨. સંજી ૫ એ
દ્વિય એ ત્રણ પર્યાપ્તા હોય અને ત્રણ અપર્યાપ્તા પણ લેળા
ગણીએ ત્યારે છ લેદ પણ હોય, કેમકે એ ત્રણે અપર્યાપ્તાને
પણ ંદ્રિય પર્યાપ્તિ પૂરી થયે થકે ચતુર્દર્શન હોય એમ પંચ-
સત્રકુની મૂળ ટીકામા પણ કહ્યું છે. ॥ ૧૭ ॥

ધીનરપણિંદિયરમા, ચઉઆણહારેદુસન્નિ છ અપજ્જન;
તે મુદ્દુમઅપજ્જવિણા, સાસણિ ઇત્તો ગુગે લુચ્છં ૧૮.

ધીનરપણિંદિ—શ્રીવેદ પુરુષવેદ

તથા ૫ એ દ્વિયમા

ચરમાનકિ—છેદના ચાર જીવલેદ

ચતુર્દારે—અગાદારકમાર્ગણાએ

દુમન્નિ—એ સંજી [અને]

છ અપજ્જન—૫ અપર્યાપ્તા

તે—તે [આઠ લેદ]

મુદ્દુમઅપજ્જવિણા—મદમ

અપર્યાપ્તા વિત [માન]

સાસણિ—માનવ દત્ત માર્ગણાએ

ઇત્તો—દવે પછી

ગુગે લુચ્છં—ગુણકાળા કદીરુ

૧ કચ્છપર્યાપ્તો અને લઙ્કિપર્યાપ્તો

૧, નેત્રદ્રિય ૨ ઔરિદ્રિય ૩, અન્નજી ૪ ચંદ્રિય ૫, - જી
 ૫ ચંદ્રિય ૫. તે પચાન્તા-અપચાન્તા એવ ૧૦, અન્નચત-
 અગ્નિરતિ ૧, આગતી ૨, નિર્ચયગતિ ૩, કાયચેતી ૪
 આંખપાતી ૫, મતિ અજાની ૬, શ્રવ અજાની ૭૦, પાંદરી
 આંખ દેહયા-દ્રુપ્તુ, નીલ, કાપેત ૧૮, બાહ્ય ૧૮, ઉત્તર ને
 અન્નચત ૧૫, અન્નચત્રાની ૧૬, નપુંસકચેતી ૧૭ અને ગિર્યાતી
 ૧૮ એ આજ્ઞા આજ્ઞાને વિષે અર્થે [૧૮ અજ્ઞા ને
 ગાય ૥ ૧૬ ॥

પદ્મચન્દ્રી કેવલગે, સજ્જમાગનાગ, સમાગર્માગ
 વાગુ ચરિત્ર પદ્મજ વચંગે, નિર્ચય ૧૭ વ પદ્મજ
 ચા. ગા નિ ૥ ૧૬ ॥

પર્યાપ્તા ત્રણ જીવસ્થાન અથવા ત્રણ પર્યાપ્તા-અપર્યાપ્તા મળી છ જીવસ્થાનો હોય ॥ ૧૭ ॥

વિવેચન—કેવળજાની ૧, કેવળદર્શની ૨ પાંચ સંયમી-ચારિત્રિયા ૭, મનઃપર્યવજાની ૮, દેશવિરતિ ૯, મનોયોગી ૧૦ અને મિશ્રદષ્ટિ ૧૧, એ અગીયાર ખોલને વિષે સંજી ૫ થે દ્રિય પર્યાપ્તાનો એકજ ભેદ હોય=પાંચ છેલ્લા તે બેદ્રિય ૧, તે—દ્રિય ૨, ચૌરિંદ્રિય ૩, સંજી ૪, અસંજી ૫, એ પાંચે પર્યાપ્તા ભેદ વચનયોગીને વિષે હોય ચતુદર્શનીને વિષે ત્રણ અથવા છ ભેદ હોય—ચૌરિંદ્રિય ૧, અસંજી ૫ થે દ્રિય ૨, સંજી ૫ થે દ્રિય એ ત્રણ પર્યાપ્તા હોય અને ત્રણ અપર્યાપ્તા પણ લેળા ગણીએ ત્યારે છ ભેદ પણ હોય, કેમકે એ ત્રણે અપર્યાપ્તાને પણ ગદ્રિય પર્યાપ્તિ પૂરી થયે થકે ચતુદર્શન હોય એમ પંચ-સંચકુની મૂળ ટીકામાં પણ કહ્યું છે. ॥ ૧૭ ॥

થીનરપણિ દિવ્યરમા, ચક્રિઆણહરિદુસન્નિ છ અપજન્ન;
તે મુદુમઅપજન્નવિણા, સાસણિ ઇત્તો ગુણે લુચ્છં ૧૮.

થીનરપણિ દિ—શ્રીવેદ પુરુષવેદ

તથા ૫ થે દ્રિયમા

ચરમાગકે—છેલ્લા ચાર જીવભેદ

અપર્યાપ્તા—અપર્યાપ્તકર્માગણાએ

દુમનિ—એ સંજી [અને]

છ ૨૧ જીવ—૧ અપર્યાપ્તા

તે-તે [આડ ભેદ]

મુદુમઅપજન્નવિણા—મદમ

અપર્યાપ્તા વિના [માત્ર]

સાસણિ—માનવદત્ત માર્ગણાએ

ઇત્તો—દરે પછી

ગુણે લુચ્છં—ગુણક ગણ કદીગુ

અર્થ—શ્રીચિત્, પુરુષચેત્ અને પંચે દિગ્ધનં ચિત્તે . હાં
 આઃ શુદ્ધ-જ્ઞાન હોય માનવાદાનીને ચિત્તે એ નહિ પચ્છે
 અપચ્છેત . અને છ નાપચ્છાના એ વપાર શુ જ્ઞાન હોય .
 બુદ્ધઃ અપચ્છાના વિના ને જ્ઞાન શુદ્ધજ્ઞાન અન્યાદન
 નાપચ્છાના હોય પછી જ્ઞાનજ્ઞાન મહીમ . ॥ ૧૮ ॥

પણ-પાંચ ગુણુઠાણા
તિરિ-તિર્ય ચગતિને વિષે
ચક્રિ-ચાર ગુણુઠાણા
સુરનિરઐ-દેવતા તથા નારકીને
વિષે હોય

નર-મનુષ્યગતિ.
સન્નિ-સંજી માર્ગણા
પણ્નિ દિ-પચ્ચેદ્રિયમાર્ગણા
ભવ્ય-ભ યમાર્ગણા
તસિ-ત્રસકાય માર્ગણાને વિષે
સવે-સર્વ ગુણુઠાણા હોય

ધર્મ-એકેદ્રિય માર્ગણા
વિગલ-વિકલેદ્રિય માર્ગણા
ભૂ-પૃથ્વીકાય માર્ગણા
દગ-અપૂકાય માર્ગણા
વણુ-વનસ્પતિ માર્ગણાને વિષે
દુ દુ-બે બે ગુણુઠાણા હોય
એગ-એક ગુણુઠાણુ
ગર્ધતસ-ગતિત્રસ [તેડિકાય તથા
વાઙિકાય]
અભવ્ય-અભવ્યમાર્ગણાને વિષે

અર્થ—તિર્ય ચગતિને વિષે પહેલાં પાંચ ગુણુઠાણાં હોય દેવતા અને નારકીને વિષે ચાર ગુણુઠાણાં હોય, મનુષ્યગતિ, સંજી, પચ્ચેદ્રિય, ભવ્ય અને ત્રસકાયને વિષે સર્વ ગુણુઠાણાં હોય. એકેદ્રિય, વિકલેદ્રિય, પૃથ્વીકાય, અપૂકાય અને વનસ્પતિકાયને વિષે બે બે ગુણુઠાણાં હોય ગતિત્રસ અને અભવ્યને વિષે એક ગુણુઠાણું હોય. ॥ ૧૮ ॥

વિવેચન—દેશવિરતિ લગે પ્રથમના પાંચ ગુણુઠાણાં તિર્ય ચગતિને વિષે હોય, પ્રથમનાં ચાર ગુણુઠાણાં દેવગતિ નરકગતિને વિષે હોય, તેઓ અવિરતિ છે માટે. મનુષ્યગતિ ૧, સંજી ૨, પચ્ચેદ્રિય ૩, ભવ્ય ૪, ત્રસકાય ૫, એ પાંચને વિષે મર્ચે (૧૪) ગુણુઠાણાં હોય એકેદ્રિય ૧, વિકલેદ્રિય તે બેદ્રિય ૨, તેદ્રિય ૩, ચૌદ્રિય ૪, પૃથ્વીકાય ૫, અપૂકાય ૬, વનસ્પતિકાય ૭, એ સાતને વિષે મિથ્યાત્વ ૧

અને નારવાદન ૨ ઓ ઓ ગુણુદાણુ દેાય અનિવ્રત્ય ને નેદિકાય
૧, વાયુકાય ૨, અને અશબ્ય ૩, ઓ વ્રાને વિષે ઓ
નિશ્ચય ગુણુદાણુ દેાય ॥ ૧૯ ॥

પેઅનિદ્રિયાય નવદઅ, સોમેઅદિ અજદિ, નિઅનાગનિંગેઃ
માઅઅઅઅદિ મુઅદિ મુઅ, પદમા આદિ આદિઅઅઅઅદિ ૨૦.

જે વિભંગજ્ઞાની તેને અવધિદર્શન કહ્યું અને ઈહાં કર્મ—
અથે ના કહી એ સદેહાસ્પદ છે ॥ ૨૧ ॥

અહ ઉવસમિ ચઉ વેઅગિ, ખઈએ ઇક્કાર—
મિચ્છતિગિ દેસે,
સુહુમે અ સઠાણું તેર, જોગ આહાર સુક્કાએ ॥૨૨॥

અહ-આઠ ગુણુકાણાં
ઉવસમિ-ઓપશમિકે
ચઉ-ચાર ગુણુકાણા.
વેઅગિ-વેદક સમ્યક્ત્વે
ખઈએ-ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વે
ઈક્કાર-અગિયાર ગુણુકાણા
મિચ્છતિગિ-મિથ્યાત્વત્રિકે
દેસે-દેશવિરતિએ

સુહુમે-સૂક્ષ્મસંપરાયે.
સઠાણું-પોતપોતાના ગુણુસ્થાનક
હોય
તેર-તેર ગુણુકાણા.
જોગ-ત્રણ યોગ માર્ગણાએ.
આહાર-આહાર માર્ગણાએ
સુક્કાએ-શુકલલેશયા માર્ગણાએ

અર્થ—ઓપશમિક સમ્યક્ત્વે આઠ [અવિરતિ આદિ]
ગુણુકાણા હોય, વેદક સમ્યક્ત્વે ચાર ગુણુકાણાં હોય અને
ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વે [અવિરતાદિ] અગિયાર ગુણુકાણાં હોય.
મિથ્યાત્વત્રિક, [મિથ્યાત્વ, મારવાદન અને મિથ્ય] દેશવિરતિ
અને સૂક્ષ્મસંપરાયે પોતપોતાનાં ગુણુકાણાં હોય. ત્રણયોગ
માર્ગણાએ, આહારી માર્ગણાએ અને શુકલલેશયા માર્ગણા-
એ તેર ગુણુકાણાં હોય. ॥ ૨૨ ॥

નિવેચન—ઉપશમ સમ્યક્ત્વનીને ચોથાથી અગિયારમા સુગે
આઠ ગુણુકાણા હોય. વેદક તે ઓપશમ સમ્યક્ત્વ તેને
ચોથાથી અને ત્રણે ચાર ગુણુકાણા હોય. ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વનીને

ચોથાથી ચૌદમા લગે અગ્યાર ગુણુદાણું હોય. મિથ્યાત્વીને મિથ્યાત્વ ગુણુદાણું, સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વીને સાસ્વાદન ગુણુદાણું, મિશ્રદષ્ટિને મિશ્ર ગુણુદાણું, દેશવિરતિને દેશવિરતિ ગુણુદાણું, સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રીયાને સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણુદાણું, એ રીતે એ પાંચને સ્વસ્થાન તે પોતપોતાનું એકેક ગુણુદાણું હોય. મનોયોગી ૧, વચનયોગી ૨, કાયયોગી ૩, આહારી ૪ અને શુકલલેશ્યાવંત ૫, એ પાંચને તેર ગુણુદાણા હોય. ચૌદમે ગુણુદાણે તો અયોગી અલેશી હોય ॥૨૨॥

અસન્નિમુ પઠમદ્વગં, પઠમતિલેસાસુ છન્દ્ય દુસુ સત્ત;
પઠમંતિમદ્વગ અજયા, અણહારે મગ્ગાણાસુ ગુણા.૨૩.

અસન્નિમુ—અસંજીભાગણાએ
પઠમદ્વગં—પહેલાં એ ગુણુદાણા
પઠમતિલેસાસુ—પહેલી ત્રણ
લેખ્યાએ

છન્દ્ય—છ ગુણુદાણા

દુસુ—તેને અને પદ્ય લેખ્યાએ

સત્ત—સાત ગુણુદાણા
પઠમંતિમદ્વગ—પહેલાં એ અને
છેલ્લાં એ

અજયા—અવિરતિ ગુણુદાણુ
અણહારે—અનાહાર ભાગણાએ
મગ્ગાણાસુ—ભાગણાદાગને વિષે
ગુણા—ગુણુદાણા જણવા

અર્થ—અસંજીને વિષે પહેલાં એ ગુણુસ્થાનક હોય, પહેલી ત્રણ લેખ્યાએ છ ગુણુસ્થાનક હોય, એ [તેને પદ્ય] લેખ્યાએ સાત ગુણુસ્થાનક હોય, અનાહારક ભાગણાએ પહેલાં એ, છેલ્લાં એ અને અવિરતિ એ પાંચ ગુણુસ્થાનક હોય, એ પ્રકારે ભાગણાને વિષે ગુણુદાણાં કહ્યાં. ॥ ૨૩ ॥
ત્રિવેચન—અસંજીને વિષે પહેલાં એ ગુણુદાણાં હોય, પહેલી ૩—કૃષ્ણ ૧, નીલ ૨, કાપોત ૩, લેશ્યાને વિષે પહેલાં છ ગુણુદાણાં હોય. ત્રીજે કર્મચર્યે ૪ કહ્યા અને ઈહાં છ

અર્થ—મનુષ્યગતિ, ૫ પંચેન્દ્રિયજાતિ, ત્રસકાય, કાય-યોગ, અચક્ષુદર્શન, પુરુષવેદ, નપુ સકવેદ, કષાયમાર્ગણા અને સમ્યકવદ્ધિક [ક્ષાયોપશમિક-ક્ષાયિક] ન વિષે તેમજ સંજી. છ લેશ્યા, આહારી, ભવ્ય મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિદ્વિદને વિષે સર્વ યોગ હોય, ॥ ૨૫ ॥

વિવેચન—૧ મનુષ્યગતિ, ૨ પંચેન્દ્રિય, ૩ ત્રસકાય, ૪ કાયયોગી, ૫ અચક્ષુદર્શની, ૬ પુરુષવેદી, ૭ નપુ સકવેદી, ૮-૧૧ ચાર કષાયવાળા, ૧૨ ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વી, ૧૩ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વી, ૧૪ સંજી ૧૫-૨૦ છ લેશ્યાવંત, ૨૧ આહારી, ૨૨ ભવ્ય, ૨૩ મતિજ્ઞાની, ૨૪ શ્રુતજ્ઞાની, ૨૫ અવધિજ્ઞાની અને ૨૬ અવધિદર્શની; એ છવીશ માર્ગણાને વિષે પંચર યોગ હોય. ॥ ૨૫ ॥

તિરિઘતિઅજયસાસણુ. અનાણુઉવસમઅભવમિચ્છેસુ
તેરાહારદુગૂણા, તે ઉરલદુગૂણુ સુરનિરએ. ૨૬.

તિરિ-તિયં ચગતિમાર્ગણાએ

ઘરિથ-શ્રીવેદ માર્ગણાએ

અજય-અવિરતિમાર્ગણાએ

સાસણુ-સાસ્વાદન માર્ગણાએ

અનાણુ-ત્રણુ અજ્ઞાન માર્ગણાએ

ઉવસમ-ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ

માર્ગણાએ

અભવ-અભવ્ય માર્ગણાએ

મિચ્છેસુ-મિથ્યાત્વમાર્ગણાએ

તેર-તેર [યોગ હોય]

આહારદુગૂણા-આહારકાંક્ષક

રહિત

તે-તે [તેર યોગ]

ઉરલદુગૂણુ-ઔપશમિકદ્વિકવિના

સુરનિરએ-દેવતા અને નારદીને

વિષે

અર્થ — તિયં ચગતિ, શ્રીવેદ, અવિરતિ ચારિત્ર, માસ્વાદન સમ્યક્ત્વ, ત્રણુ અજ્ઞાન, ઉગ્ગમ સમ્યક્ત્વ, અભવ્ય અને મિથ્યાત્વને વિષે આહારકાંક્ષક રહિત તેર યોગ હોય. દેવતા અને નારદીને વિષે તે ઔપશમિકદ્વિક વિના (અર્થ ૨ યોગ) હોય. ॥ ૨૬ ॥

વિવેચન—તિર્થ યગતિ, સ્ત્રીવેદી, અવિરતિ, સાર્વાદન સમ્યક્ત્વી, મતિઅજ્ઞાની, શ્રુતઅજ્ઞાની, વિભંગજ્ઞાની, ઉપશમ સમ્યક્ત્વી, અલબ્ધ અને મિથ્યાત્વી એ દશ દ્વારને વિષે આહારકદિક વિના તેર યોગ હોય, એટલે આહારક કાયયોગ અને આહારકમિશ્ર કાયયોગ એ બે યોગ ન હોય. તે મધ્યેથી ઔદારિક અને ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ વિના શેષ અગ્યાર યોગ દેવતા તથા નારકીને વિષે હોય, કારણ કે તેમને ઔદારિક શરીર ન હોય. અહીં ઔપશમિક સમ્યક્ત્વીને તેર યોગ કહ્યા. પણ ઔદારિક મિશ્ર, વૈક્રિયમિશ્ર અને કાર્મણ એ ત્રણ યોગ ઘટે નહીં, શેષ દશજ ઘટે, જે માટે ઉપશમ સમ્યક્ત્વવંત થકે મરે નહીં ત્યારે એ ત્રણ યોગ કેમ હોય ? કહાચિત્ મતાંતરે ઉપશમત્રેણિએ ઉપશમ સમ્યક્ત્વી મરી અનુત્તર વિમાને જાય તો વૈક્રિયમિશ્ર અને કાર્મણ કાયયોગ પામીએ પણ ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગનું સ્થાન તો ક્યાઈ લાધે નહીં, એ વિચારવા યોગ્ય છે. ॥ ૨૬॥

કમ્બુરલદુગં થાવરિ, તે સવિઉત્તિવદુગ પંચ ઇગિ પવણે;
છ અસન્નિચરિ મવઈનુચ, તે વિઉવદુગણુ ચઉ વિગણે. ૨૭

કમ્બુરલદુગં—કાર્મણ તથા ઔદારિકદિક

થાવરિ—સ્થાવરકાયમા

તે—તે [ત્રણ] યોગ

સવિઉત્તિવદુગ—વૈક્રિયદિક સહિત

પંચ—પાંચ યોગ [કુતાં

ઇગિ—એકે દ્રિયને વિષે

પવણે—વાહિકાયને વિષે

છ—છ યોગ

અસન્નિ—અસંતીમાર્ગલાને વિષે

ચરિમ—હેલ્લા

વઈનુચ—વચનયોગ યુક્ત

નવ-નવ યોગ,
તે ઉ-તે વળી
મીસિ-મિશ્રસમક્રિત માર્ગણાએ
સવિઉવ્દા-વૈક્રિયયોગ સહિત.
દેસે-દેશવિરતિ માર્ગણાએ

સવિઉવ્વિદુગા-વૈક્રિયદ્વિક્રમદિત
સકમ્મુરલમીસ-કાર્મણ અને
ઔદારિકમિશ્ર સહિત.
અહખાએ-યથાખ્યાત ચારિત્ર
માર્ગણાએ

અર્થ—મનોયોગો, વચનયોગો અને ઔદારિક કાયયોગ
એ નવ યોગ પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્ર અને સૂક્ષ્મસંપરાય
ચારિત્ર વિષે હોય. તે વળી વૈક્રિય કાયયોગ સહિત [દશયોગો]
મિશ્ર માર્ગણાએ હોય, વૈક્રિયદ્વિક્ર સહિત [અગ્યાર] દેશવિ
રતિ ચારિત્ર હોય. કાર્મણ અને ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ
સહિત [અગ્યાર યોગ] યથાખ્યાત ચારિત્રને વિષે હોય. ૧૧૨૯.

વિવેચન—ચાર મનના, ચાર વચનના અને ઔદારિક
કાયયોગ એવં ૯ યોગ પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્રી અને સૂક્ષ્મ-
સંપરાય સંયમી એ બેને વિષે હોય. તે નવ યોગ વૈક્રિય
કાયયોગે સહિત એટલે દશ યોગ મિશ્રદષ્ટિને હોય. અહીં આં
વૈક્રિયમિશ્ર ન કહ્યો તે મિશ્રદષ્ટિને વૈક્રિય પ્રારંભદીસતો નથી
માટે. તેજ નવ યોગ વૈક્રિયદ્વિક્રે સહિત એવં ૧૧ યોગ દેશ-
વિરતિને હોય, તેજ નવ યોગ કાર્મણ અને ઔદારિકમિશ્ર
સહિત એવં ૧૧ યોગ યથાખ્યાત ચારિત્રીને હોય. કાર્મણ
અને ઔદારિકમિશ્ર તે કેવલિ સમુદ્ધાતે જાણવા. એ યોગ
કથા. ॥ ૨૬ ॥

માર્ગણાને વિષે ઉપયોગ

નિઅનાળનાળપાળ્યઉ, દંસાણપ્રારજિઅસદ્ધખણુવઓગાઃ
વિણુ મળનાળદ્વેવલ, નવ મુરતિરિનિરયઅજએસુ. ૩૦

જિઅ-જવના

લક્ષ્મણ-લક્ષ્મણરૂપ

ઉત્તરોગા-ઉપયોગો

વિદ્યુ-વિના,

મણનાણ-મનઃપર્યવજાન

દેવલ-દેવજ્ઞાન તથા દેવજ્ઞદર્શન

નવ-નવ ઉપયોગ

મુરતિરનિરય-દેવતા, તિર્થંચ,

નારકી અને

અજ્ઞએમુ-અવિરતિ ચારિત્ર મા-

ર્ગણાએ

અર્થ—ત્રણ અજ્ઞાન, પાંચ જ્ઞાન અને ચાર દર્શન એ
બાર જીવના લક્ષ્મણરૂપ ઉપયોગો છે, મનઃપર્યવજ્ઞાન અને
દેવજ્ઞદ્વિધ વિના નવ ઉપયોગ-દેવતા, તિર્થંચ, નારકી અને
અવિરતિ ચારિત્રને વિષે હોય ॥૩૦॥

વિવેચન—ત્રણ અજ્ઞાન તે ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન
અને ૩ વિસંગજ્ઞાન; પાંચ જ્ઞાન તે ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન
૩ અવધિજ્ઞાન, ૪ મનઃપર્યવજ્ઞાન અને ૫ દેવજ્ઞાન; ચાર
દર્શન તે ૧ અજ્ઞદર્શન, ૨ અચજ્ઞદર્શન, ૩ અવધિદર્શન અને
૪ દેવજ્ઞદર્શન; એવાં ૩ અજ્ઞાન, ૫ જ્ઞાન અને ૪ દર્શન એ
બાર ઉપયોગ તે જીવનું મુખ્ય લક્ષણ છે. યદુક્ત-જીવો
ઉત્તરોગાલક્ષ્મણો. ઈતિવચનાત્ ત્યા ૫ જ્ઞાન ૩ અજ્ઞાન,
એ આઠ તે સાધાર ઉપયોગ અને ૪ દર્શન તે નિરાધાર ઉપ-
યોગ કહીએ. તિહા ૧ મનઃપર્યવજ્ઞાન, ૨ દેવજ્ઞાન, ૩ દેવજ્ઞ-
દર્શન, એ ત્રણ વિના શેષ ૯ ઉપયોગ-૧ દેવતા. ૨ નારકી
૩ અસંયત ચારિત્ર અને ૪ તિર્થંચ એ ચારને વિષે હોય.
॥ ૩૦ ॥

તસન્નેચ્ચવેચ્ચસુક્કા-હાર નર પણિ દિ સન્નિભવિ સન્વે;
નયણેચ્ચર પણ્ણેસા, કસાય દસ કેવલદુગ્ગણા ૩૧.

તસ-તસકાયમા
નેચ્ચ-તણ યોગમાં
વેચ્ચ-તણ વેદમા
સુક્ક-શુદ્ધલેશયાએ
આહાર-આહારી માર્ગણાએ
નર-મનુષ્યગતિમા
પણિ-પ ચેદ્રિય જાતિમા
સન્નિ-સંની માર્ગણામા

ભવિ-ભવ્ય માર્ગણામા
સન્વે-સર્વ ઉપયોગ
નયણેચ્ચર-ચક્ષુદર્શને, અચક્ષુ
દર્શને
પણ્ણેસા-પાંચ લેશયાએ
કસાય-કપાયે
દશ-દશ ઉપયોગ
કેવલદુગ્ગણા-કેવળદ્વિક રહિત

અર્થ—તસકાય, યોગ, વેદ, શુદ્ધલેશયા, આહારી, મનુ-
ષ્યગતિ, પચેદ્રિયજાતિ, સંજ્ઞી અને ભવ્ય માર્ગણાને વિષે
સર્વ ઉપયોગ હોય, ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન, પાંચ લેશયા
અને કપાયમાર્ગણાને વિષે કેવળદ્વિક રહિત દશ ઉપયોગ
હોય ॥૩૧॥

વિવેચન—૧ તસકાય, ૨-૪ તણયોગ, ૫-૭ તણવેદ, ૮
શુદ્ધલેશયા, ૯ આહારી, ૧૦ મનુષ્યગતિ, ૧૧ પચેદ્રિય, ૧૨
સંજ્ઞી અને ૧૩ ભવ્ય; એ તેર માર્ગણાને વિષે ૧૨ ઉપયોગ
હોય અહીં આ ૩ વેદને તો ઉપયોગ ૧૦ હોય અને નવ
શુદ્ધલેશયા લગેજ વેદોદય હોય, તો કેવળદ્વિક કયાથી હોય?
પણ અહીં આ ગ્રંથકારે વેદને ત્રિંગાકાર માત્રજ વિવદ્યો છે તે
મટે તેને કેવળદ્વિક પણ હોય. જેમ “ઈતિત્રિંગમિદ્ધા
પુરિસત્રિંગમિદ્ધા” તેમ આ પણ બહુવું. નયન તે ૧ ચક્ષુ-

દર્શની ઇતર તે ૨ અચક્ષુદર્શની ૩-૭ કૃષ્ણાદિ પાંચ લેશ્યા
[કૃષ્ણ. નીલ, કાપોત, તેજો અને યક્ષ], ૮-૧૧ ચાર કષાય.
એવં ૧૧ માર્ગણાએ કેવળદિકે વિના ૧૦ ઉપયોગ હોય. ॥૩૧॥

યદિરિંદ્રિયસન્નિદુઅન્નાણુદુદંસઘગભિતિયાવરિઅચક્ષુ;
તિઅનાણુદંસણુદુગં, અનાણુતિગિ અભવિ મિચ્છદુગે ૩૨

ચદિરિંદ્રિ-ચૌરિ દ્રિયમા
અસન્નિ-અસ જ્ઞીમા
દુ અન્નાણુ-એ અજ્ઞાન
દુદંસ-એ દર્શન
ઘગભિતિ-એકેદ્રિય. એકદ્રિય અને
તેઘદ્રિયમા
યાવરિ-પાસે યાવગમા

અચક્ષુ-અક્ષુદર્શનવિના [ત્રણ]
તિઅનાણુ-ત્રણ અજ્ઞાન
દંસણુદુગં-એ દર્શન
અનાણુતિગિ-ત્રણ અજ્ઞાન મા-
ર્ગણાએ
અભવિ-અભવ્ય માર્ગણાએ
મિચ્છદુગે-મિત્યાત્વ તથા સામ્વાદને

અર્થ—ચૌરિ દ્રિય અને અસ જ્ઞીતે વિષે જે અજ્ઞાન [મતિ-
શ્રુત અજ્ઞાન] અને જે દર્શન [ચક્ષુ-અચક્ષુ દર્શન] હોય.
એકે દ્રિય, એકદ્રિય, તેઘદ્રિય, અને સ્થાવરકાયને [વિષે ચક્ષુદર્શન
વિના [ત્રણ ઉપયોગ] હોય. ત્રણ અજ્ઞાન, અભવ્ય અને
ચિધ્યાત્વદિકને વિષે ત્રણ અજ્ઞાન, અને જે દર્શન હોય ૧:૨૧

વિવેચન-૧ ચૌરિંદ્રિય, ૨ અસ જ્ઞી, એ બેને વિષે જે અજ્ઞાન
તે મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન અને જે દર્શન તે ચક્ષુદર્શન અને
અચક્ષુદર્શન એ ચાર ઉપયોગ હોય. ૧ એકેદ્રિય, ૨ એક-
દ્રિય. ૩ તેઘદ્રિય અને ૪-૮ પાંચ સ્થાવર એવં આઠ માર્ગણાને
વિષે જે અજ્ઞાન અને એક અચક્ષુદર્શન એવ ત્રણ ઉપયોગ હોય.

ત્રણ અજ્ઞાન, ચતુર્દર્શન અને અચતુર્દર્શન એવં ૫ ઉપયોગ
તે ૧-૩ ત્રણ અજ્ઞાન, ૪ અભવ્ય ૫ મિથ્યાત્વ અને સાસ્વાદન
એ છ માર્ગજ્ઞાને વિષે જાણવા.અહીં આ પણ સાસ્વાદનીને અજ્ઞાન
કહ્યાં અને સિદ્ધાંતે એ જ્ઞાન કહ્યાં તે સ દેહ અને ત્રિલંગજાનીને
અહીં આ અવધિદર્શન ન કહ્યું તે પણ સંદેહ છે. ॥ ૩૨ ॥

કેવલદુગે નિઅદુગં, નવ તિઅનાણુવિણુ ખધઅઅહખાએ;
દંસણુનાણુતિગં દેસિ, મીસિ અન્નાણુમીસં તં ॥૩૩॥

કેવલદુગે-કેવલદ્વિકે	દ સણુનાણુતિગં-ત્રણ દર્શન તથા
નિઅદુગ-નિગદ્વિકે	ત્રણ જ્ઞાન
નવ-નવ ઉપયોગ	દેસિ-દેશવિરતિ માર્ગજ્ઞાએ
તિઅનાણુવિણુ-ત્રણ અજ્ઞાન વિના	મીસિ-મિથ માર્ગજ્ઞાએ
ખધઅ-ક્ષાયિક સમકિતે	અન્નાણુમીસં-અજાને કરી મિથ
અહખાએ-યથાખ્યાત ચારિત્રે	ત-તે [છ]

અર્થ—કેવળદ્વિકે પોતાનું દ્વિક [કેવળ જ્ઞાન-દર્શન] હોય.
ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને યથાખ્યાત ચારિત્રે ત્રણ અજ્ઞાન વિના
નવ ઉપયોગ હોય, દેશવિરતિએ ત્રણ દર્શન અને ત્રણ જ્ઞાન
હોય, મિથ માર્ગજ્ઞાને વિષે તે [છ ઉપયોગ] અજ્ઞાને મિશ્રિત
હોય ॥૩૩॥

વિવેચન—કેવળજાની અને કેવળદર્શની એ બેને વિષે
નિગદ્વિક તે ૧ કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન એજ એ ઉપયોગ
હોય, એ ૧૦ ઉપયોગ ન હોય કેવળજ્ઞાન ઉપનત થયે બીજાં
જ્ઞાનસ્થિત જ્ઞાન રહે નહીં. ‘નદમિમ અ છાઉમતિએ નાણું’

ઈતિ વચનાત્ ॥ ત્રણ અજ્ઞાન વિના શેષ ૯ ઉપયોગ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વી અને યથાખ્યાત ચારિત્રી એ બેને વિષે હોય. ત્રણ જ્ઞાન અને ત્રણ દર્શન એ છ ઉપયોગ દેશવિરતિને વિષે હોય. મિશ્રદષ્ટિને એ જ છ ઉપયોગ હોય પણ ત્રણ જ્ઞાન તે અજ્ઞાને મિશ્રિત હોય, શુદ્ધ ન હોય. અહીંઆ મિશ્રને અવધિદર્શન કહ્યું, તે સિદ્ધાંતનો અભિપ્રાય લીધો. અન્યથા “અજ્ઞયાઈ નવ મધુઓહિદુગે” ત્યાં પોતે જ અવધિદર્શનને મિશ્રગુણકાર્ય કહ્યું નથી ॥ ૩૩ ॥

મણનાણ ચક્ષુવજ્જ, અણહારે નિન્નિદંસ ચઉનાણા;
ચઉનાણ સંજમોવસમ, -વેઅગે આહિદંસે અ ॥૩૪॥

મણનાણ-મનઃપર્યવજ્ઞાન	ચઉનાણા-ચાર જ્ઞાન અને
ચક્ષુ-ચક્ષુદર્શન	સંજમ-ચાર મયમને વિષે
વજ્જ-વર્ણને	ઉવસમ-ઉપશમ સમ્યક્ત્વે
અણહારે-અણહારો ગર્ગણાએ	વેઅગે-વેદક સમ્યક્ત્વે
નિન્નિદંસ-ત્રણ દર્શન	આહિદંસે-અવધિદર્શને

અર્થ—મનઃપર્યવજ્ઞાન અને ચક્ષુદર્શન વર્ણને ૬૬ ઉપ-યોગ અણહારીને હોય. ચાર જ્ઞાન સંયમ, ઉપશમ સમ્યક્ત્વ, વેદક સમ્યક્ત્વ અને અવધિદર્શનને વિષે ત્રણ દર્શન અને ચાર જ્ઞાન હોય ॥૩૪॥

વિવેચન—મનઃપર્યવજ્ઞાન અને ચક્ષુદર્શન એ બે વર્ણને શેષ ૧૦ ઉપયોગ અણહારીને વિષે હોય. વિશ્વહગતિએ તથા કેવળી સમુદ્ધાતે અણહારી હોય. તિહાં મનઃપર્યવજ્ઞાન

યોગી થાય અને તે તો પર્યાપ્તો કહેવાય અને કહાચિત્
મનલગ્નિધવંત અપર્યાપ્તાને મન કહીએ તો તેને યોગ ૧૫
જોઈએ, ઔદારિકમિશ્ર અને કાર્મણ શા માટે ન હોય ?
એ દોષ; તથા વચનયોગીને પણ જીવના લેદ આઠ કહ્યા તે
કેમ ઘટે ? અપર્યાપ્તાને લાપાપર્યાપ્તિ પૂરી કર્યા વિના વચન
યોગ કેમ કહીએ ? એ પણ દોષ. ॥ ૩૫ ॥

આસઠ માર્ગજ્ઞાને વિષે લેશ્યા.

છમ્બુ લેસામ્બુ સડાણું, એગિંદિઅસન્નિભૂદગવણેમ્બુઃ
પઠમા ચઉરે તિન્નિ ઉ, નારયવિગલગિગપવણેમ્બુ. ૩૬

છમ્બુ લેસામ્બુ-છ લેશ્યાદ્વારે
મડાણું-વસ્થાન [પોતપોતાની
લેશ્યા]

એગિ દિ-એકે દ્રિયમા

અસન્નિ-અમ જીમા

ભૂ-પૃથ્વીકાયમા

દગ-અપકાયમા

વણેમ્બુ-વનરૂપતિકાયમાર્ગજ્ઞાને
પઠમાચઉરે-પ્રથમની ચાર લેશ્યા
તિન્નિ ઉ-વળી ત્રણ લેશ્યા

નારય-નારકીમા

વિગલ-વિકલે દ્રિયમા

અગિગ-અગ્નિકાયમા

પવણેમ્બુ-વાયુકાયમા

અર્થ-છ લેશ્યા માર્ગજ્ઞાને વિષે પોતપોતાની લેશ્યા
હોય. એકે દ્રિય, અસંજી, પૃથ્વીકાય, અપકાય અને વન
રૂપતિકાયને વિષે પદેલી ચાર લેશ્યા હોય. નારકી, વિકલે-
દ્રિય, તેડિય અને વાડિકાયને વિષે ત્રણ લેશ્યા હોય ॥ ૩૬ ॥

વિવેચન-લેશ્યા માર્ગજ્ઞાને છએ લેશ્યાને વિષે સ્વ-
સ્થાને પોતપોતાની એકેલી લેશ્યા હોય ૧ એકે દ્રિય, ૨
અસંજી, ૩ પૃથ્વીકાય, ૪ અપકાય અને ૫ વનરૂપતિકાય, એ
પાંચને વિષે પદેલી ચાર લેશ્યા હોય, તિહાં કૃષ્ણ, નીલ,

કાપોત એ ત્રણ લેશ્યા તો લવપ્રત્યયી સદાય હોય અને તેજે
લેશ્યાવંત દેવતા મરીને એકેન્દ્રિયમાં ઉપજે ત્યારે ઉપજતાં
થોડી વેળા લગે તેજેલેશ્યા હોય. પહેલી ત્રણ લેશ્યા-૧
નારકી, ૨-૪ વિદ્યેન્દ્રિય, ૫ તેલકાય અને ૬ વાયુકાય, એ છ
માર્ગણાને વિષે હોય. ॥ ૩૬ ॥

અહ્યાયસુહુમકેવલ,—દુગિ સુક્ષ્માઘાવિ સેસહાણેસુ;
નરનિરયદેવતિરિઆ, થોવાદુ અસંખણંતગુણા. ૩૭

અહ્યાય-યથાખ્યાત ચારિત્ર
સુહુમ-સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રે
કેવલદુગિ-કેવળજ્ઞાન અને દર્શને
સુક્ષ્મા-ગુહ્યલેશ્યાએ
ઘાવિ-છએ લેશ્યા
સેસહાણેસુ-ખાકીના [૪૧ મા-
ર્ગણા] સ્થાનકે

નિરય-નારકી
દેવ-દેવ
તિરિઆ-તિર્યંચ
થોવા-થોડા
દુ-એ
અસંખ-અમ ખ્યાતગુણા
અણંતગુણા-અનંતગુણા

નર-મનુષ્ય

અર્થ—યથાખ્યાત ચારિત્ર, સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર
અને કેવળદ્વિકને વિષે ગુહ્યલેશ્યા હોય, ખાકીની માર્ગણા (૪૧)
ને વિષે છએ લેશ્યા હોય. મનુષ્ય થોડા હોય, નારકી અને
દેવતા અમ્લ ખ્યાતગુણા હોય અને તિર્યંચ તેથી અનંતગુણા
હોય, ॥ ૩૭ ॥

વિવેચન—૧ યથાખ્યાત ચારિત્ર, ૨ સૂક્ષ્મસંપરાય
ચારિત્ર, ૩ કેવળજ્ઞાન અને ૪ કેવળદર્શન: એ માર્ગણાને
વિષે એક ગુહ્ય લેશ્યા હોય અને શેષ ૪૧ માર્ગણાને વિષે
છએ લેશ્યા હોય. એ લેશ્યા કાર કહ્યું, હવે ૬૨ માર્ગણા-

સ્થાનકને વિષે અદ્યપ્યખડુત્વ કહે છે, તિહાં પ્રથમ ગતિ ૪ માંહે સર્વથી થોડા મનુષ્ય છે તે કેમ ? મનુષ્ય બે ભેદ છે—૧ સમ્મૂર્ચ્છિમ અને ૨ ગર્ભજ. તેમાં સમ્મૂર્ચ્છિમ તે ગર્ભજ મનુષ્યના મળ, મૂત્ર, શુક્ર, શોષિત, માંસ, પર અને કલવેર વગેરે, અપવિત્ર ૧૪ સ્થાનકને વિષે ઉપજે છે, તે અંતર્મુદૂર્ત આયુવાળા છે અને ચર્મચક્ષુએ દેખાતા નથી. તેને જઘન્યથી એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટપણે ૨૪ મુદૂર્ત ઉપજવા—ચયવવાનો વિરહકાળ હોય અને તે અંતર્મુદૂર્ત નિર્લેપ થાય તે માટે સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્ય કોઈ વખત હોય પણ ખરા અને કોઈ વખતે ન પણ હોય અને ગર્ભજ મનુષ્ય તો સદૈવ હોયજ. તે સંજ્યાતાજ હોય જ પણ અસંજ્યાતા ન હોય. તિહાં સંજ્યાતાના સંજ્યાતા ભેદ છે, તે માટે મનુષ્ય કેટલા છે તેનું વિવેચન કહે છે, જે કોઈક રાશિને તેજ રાશિ સાથે ગુણિએ તે વર્ગ કહીએ, તિહા એકનો તો વર્ગ ન હોય એકેન ગુણિત તદેવ ઇતિવચનાત્ તે માટે બેનો વર્ગ ચાર, એ પહેલો વર્ગ, ચારનો વર્ગ ૧૬ એ બીજો વર્ગ, સોળનો વર્ગ ૨૫૬ એ ત્રીજો વર્ગ, એનો વર્ગ ૬૫૫૩૬ એ ચોથો વર્ગ, એનો વર્ગ ૪૨૯૪૯૬૭૨૯૬ એ પાંચમો વર્ગ, એનો વર્ગ ૧૮૪૪૬૭૪૪૦૭૩૭૦૬૫૫૧૬૧૬ એ છઠો વર્ગ, છઠો વગો પચમવગગપહુપન્નો. ઇતિ પ્રજાપના વચનાત્ માટે છઠા વર્ગ તે પાંચમા વર્ગ સાથે ગુણીએ તાર ૭, ૯૨, ૨૮, ૧, ૬૨, ૫૧, ૪૨, ૬, ૪૩, ૩૭, ૫૬, ૩, ૫૪, ૩૬, ૫૦, ૩, ૩૬ થયા. એ અંક બોલવાની યુક્તિ પ્રાચીન રીતે આ પ્રમાણે છે—આત કોડકોડી કોડકોડી, બાહ્ય

લાખ કોડકોડી કેડિ, અઠાવીશ હજાર કોડકોડી કેડી, એકસો
કોડકોડી કેડીકોડી, બાસઠ કોડકોડી, એકાવન લાખ કોડકોડી,
બેતાળીશ હજાર કોડકોડી, ઇશે કોડકોડી, તેતાલીશ કોડકોડી,
સાઠત્રીસ લાખ કેડી, આગણસાઠ હજાર કેડિ, ત્રણશે કેડી,
ચોપન કેડી, આગણચાળીશ લાખ, પચાસ હજાર, ત્રણસો
અને છત્રીશ. અથવા એકડાને છન્નુવાર ઠાણ બમણો ફરીએ
તોપણ એજ રાશિ થાય. છન્નવઈ છેઆણુગદાયરાસિ. ઇતિ
વચનાત્ એટલા જઘન્ય પદે ગર્ભજ મનુષ્ય હોય અને
જ્યારે સંમૂર્ચિમ હોય ત્યારે દિલ્કૃષ્ટપદે અસંખ્યાતા હોય,
અને તે અસંખ્યાતા દિસર્પિણી-અવસર્પિણીના સમય જેટલા
એટલે દ્વેત્ર થકી સાત રાજ પ્રમાણ ધનીકૃત લોકની એક
પ્રદેશની શ્રેણિના અંશુલ પ્રમાણ દ્વેત્રને વિષે જેટલા પ્રદેશ
હોય તેનાં પ્રથમ વર્ગમૂળને ત્રીજા વર્ગમૂળના પ્રદેશ સાથે
શુણીએ, તે શુણતાં જેટલા પ્રદેશ થાય તેટલા પ્રદેશનું એકેક
ખંડુક કલ્પીએ, ઇહાં અંશુલપ્રમાણ સૂચીદ્વેત્રને વિષે આઠાશપ્રદેશ
અસંખ્યાતા છે, પણ અસલ્કલ્પનાએ ૨૫૬ કલ્પીએ, તેનું વર્ગમૂળ
૧૬, બીજું ૪ અને ત્રીજું બે. પહેલું વર્ગમૂળ ત્રીજા
વર્ગમૂળ સાથે શુણીએ ત્યારે ૩૨ થયા, એટલા પ્રદેશનું
ખંડુક લેવું. હવે એકેક ખંડુકે એકેક મનુષ્ય અપહરતાં બે
એક મનુષ્ય અધિકું હોત તો સમગ્ર એક શ્રેણિ અપહરાત,
એટલાજ દિલ્કૃષ્ટપદે સંમૂર્ચિમ અને ગર્ભજ બંને મળી-
ને મનુષ્ય હોય તે માટે નારકી વગેરે સર્વ થકી મનુષ્ય
થોડા હોય, તે મનુષ્ય થકી નારકી અસંખ્યાતશુણા અધિકા

હોય, કાળ થકી અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી —અવસર્પિણીના સમય જેટલા છે.ક્ષેત્રથકી પ્રતરને અસંખ્યાતમે ભાગે અસંખ્યાતી શ્રેણિના જેટલા આકાશપ્રદેશ હોય તેટલા છે. તે કેમ ? અંશુલ પ્રમાણુ પ્રતરક્ષેત્રને વિષે જેટલી શ્રેણિ હોય તેના વર્ગમૂળ અસંખ્યાતા ઉઠે ત્યાં પહેલું વર્ગમૂળ બીજા વર્ગમૂળ સાથે ગુણીએ, જેમકે અસત્ કલ્પનાએ અંશુલપ્રમાણુ પ્રતર- ને વિષે ૨૫૬ શ્રેણિ છે. તેનું પહેલું વર્ગમૂળ ૧૬, બીજું ૪, તે સોળને ચારે ગુણુતા ૬૪ થાય, એ ચોસઠ તે અસંખ્યાતી જાણવી એટલી શ્રેણિની પહોળાપણે સૂચી ઇંહાં ગ્રહવી; એટલી શ્રેણિ માહે જેટલા આકાશપ્રદેશ હોય તેટલા નારકી છે.તે માટે મનુષ્ય થકી નારકી અસંખ્યાતગુણુ હોય.

તે થકી દેવતા અસંખ્યાતગુણુ છે તે કેમ ? અંશુલ માત્ર ક્ષેત્રના પ્રદેશનું પહેલું વર્ગમૂળ તેને અસંખ્યાતમે ભાગ જેટલી શ્રેણિ, તેના જેટલા આકાશપ્રદેશ હોય તેટલા તો અસુરકુમાર દેવતા છે; તેટલા વળી નાગકુમાર છે, યાવત એટલા રતનિતકુમાર છે, તથા સંખ્યાત યોજન પ્રમાણુ આકાશપ્રદેશની સૂચીરૂપ ખંડુકે કરી એકેક વ્યંતર અપહરી- એ તો ધનીકૃત લોકનો માડાને આકારે સમગ્ર પ્રતર અપહરાય તેટલા વ્યંતર દેવતા છે, તથા બસે છપ્પન અંશુલ પ્રમાણુ આકાશપ્રદેશની સૂચીરૂપ જેટલે ખંડુકે કરી એકેક જ્યોતિષી અપહરીએ તો ધનીકૃત લોકનો સમગ્ર પ્રતર અપહરાય તેટલા જ્યોતિષી દેવતા છે, તથા એક અંશુલ માત્ર ક્ષેત્રના પ્રદેશનું ત્રીજું વર્ગમૂળ તેનો ધન કરીએ તથા બીજા વર્ગમૂળ સાથે ગુણીએ તેટલી ધનીકૃત

પ્રદેશની ઋણિના જેટલા પ્રદેશ હોય તેટલા વૈમાનિક દેવતા છે, એમ સકળ લવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષ્ઠ, વૈમાનિક દેવતા મળીને નારદી થદી અસંખ્યાતશુણા છે.

તે થદી તિર્યચ્ચ અનંતશુણા છે, તે તિર્યચ્ચ માંહે વનરૂપિના હવ અનંત દોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણ છે, અદ્ધી સંખ્યાતાના સખ્યાતા લેદ છે, અસંખ્યાતાના અસંખ્યાતા લેદ છે અને અનતાના અનંતા લેદ છે, તેથી ઉક્તવિરોધ જાણવો નહીં. એ ગતિ આશ્રયી અદ્યખહુત્વ કલ્પ ॥ ૩૮ ॥

પણુચઉતિદુએગિંદી,થોવા નિન્નિઅહિઆ અણંતશુણા,
તસથોવ અસંખગી, ભૂજડનિલઅહિય વણુણંતા ૩૮

નિન્નિ-ત્રણ [ચૌદ્રિય, તેષ્ટ્રિય, એષ્ટ્રિય]	અસ ખગી-અસખ્યાતશુણા
અદ્ધિઆ-અધિક	ભૂ-પૃથ્વીકાય [અગ્નિકાય
અણ તશુણા-અન તશુણા	જલ-અપ્પકાય
તમ-ત્રસ	અનિલ-વાયુકાય
થોર-ગેશ	અહિઆ-અધિક
	અણંતા-અન તશુણા

અર્થ — પંચેન્દ્રિય થોરા હોય ચૌદ્રિય એષ્ટ્રિય અને એષ્ટ્રિય એ ત્રણ અનુક્રમે એક—એકરી અધિક હોય એકેન્દ્રિય તેથી અન તશુણા હોય, ત્રસ ગેશ હોય, અગ્નિકાય અસખ્યાતશુણા હોય, પૃથ્વીકાય, અપ્પકાય, અને વાયુકાય એકેન્દ્રી અધિક હોય અને વનરૂપનિકાય તેથી અનંતા હોય ॥ ૩૮ ॥

વિવેચન—હવે હં દ્રિય આશ્રયી = ૮૫ ગત્ય કલ્પે
૧ સર્વ થદી થોરા પંચેન્દ્રિય. ૨ તેથી ૬ દિદ્રિય વિવેચનિક
૫ ૧ ૬ ૭

૩ તે થકી તેઢદ્રિય વિશેષાધિક, ૪ તે થકી બેઢદ્રિય વિશેષાધિક એ ચાર ચાર બોલ પ્રતરની અસંખ્યાત કોડાકોડી યોજન પ્રમાણ એક પ્રાદેશિકી શ્રેણિની સૂચી તેના જેટલા આકાશપ્રદેશ તેટલી શ્રેણિના જેટલા આકાશપ્રદેશ તેટલા તે તે દરેક જીવો છે અને એકેક થકી વિશેષાધિક છે તે થકી એકે દ્રિય અનંતગુણ છે, કારણ કે વનસ્પતિકાદના જીવ અનંતા છે. હવે કાચ આશ્રયી અદ્યખંડુત્વ કહે છે—

૧ સર્વ થકી થોડા ત્રસકાઈઆ છે, અસંખ્યાત કોડાકોડી યોજન પ્રમાણ આકાશશ્રેણિની સૂચી તેમાં જેટલા આકાશપ્રદેશ હોય તેટલા ત્રસ જીવો છે તે માટે. ૨ તે થકી તેજકાઈઆ અસંખ્યાતગુણ છે, અસંખ્યાત લોકના જેટલા આકાશપ્રદેશ હોય તેટલા છે માટે. ૩ તે થકી પૃથ્વીકાઈઆ જીવ વિશેષાધિક છે ૪ તે થકી અપ્કાઈઆ વિશેષાધિક ૫ તે થકી વાયુકાઈઆ જીવ વિશેષાધિક છે. ૬ તે થકી વનસ્પતિ કાચ જીવ અનંતગુણ છે, કેમકે તેઓ અનંતા લોકાકાશપ્રદેશ પ્રમાણ છે ॥ ૩૮ ॥

મણુવયણકાયજેગી; થોવા અસંખગુણ અણંતગુણા;
પુરિસા થોવા ઈત્થી, સંખગુણાણંતગુણ કીવા ૩૯.

મણુ-મનોયોગી

વયન-વચનયોગી

કાયજેગી-કાયયોગી

અસંખગુણ-અસંખ્યાનગુણા

પુરિસા-પુરુષવેદ વાળા

ઈત્થિ-આવેદવાળા

કીવા-નપુ સક વેદવાળા

અર્થ—મનોયોગી થોડા હોય, વચનયોગી અસંખ્યાત-
ગુણ હોય અને કાયયોગી અનંતગુણ હોય, પુરુષો થોડા
હોય, સ્ત્રીઓ તેથી સંખ્યાતગુણ હોય અને તેથી અનંતગુણ
નપુંસકો હોય ॥૩૬॥

વિવેચન—હવે યોગઆશ્રયી અલ્પગણહુત્વ કહે છે.-૧
સર્વ થકી થોડા મનોયોગી છે, સંજીવચેદ્રિયનેજ મનોયોગ
હોય તે માટે. ૨ તે થકી વચનયોગી અસંખ્યાતગુણ, બેદ્રિય,
તેષદ્રિય, ચૌરિદ્રિય અને અસંજીવચેદ્રિયને પણ વચનયોગ
હોય તે માટે. ૩ તે થકી કાયયોગી અનંતગુણ, એકેદ્રિયને
પણ કાયયોગ હોય અને તે અનંતા છે તે માટે.

વેદ આશ્રયી ૧ સર્વ થકી થોડા પુરુષવેદી છે. ૨ તે
થકી સ્ત્રીવેદી સંખ્યાત ગુણ છે, તિર્યચમાં પુરુષ થકી ત્રિગુણી
અને ત્રણ અધિક, મનુષ્યમાં ૨૭ ગુણી અને સત્યાવીશ અધિક
અને દેવતામાં બીસ ગુણી અને ૩૨ અધિક સ્ત્રીઓ હોય,
તે માટે. ૩ તે થકી નપુંસક અનંતગુણ અધિક હોય, એકેદ્રિય
સર્વ નપુંસક છે અને વળી તેઓ અનંતા છે તે
માટે. ॥ ૩૬ ॥

માણી કોહી માઈ. લોભી અહિઅમણનાણિગે થોવા;
મોહિઅસંખ્યા મધમુચ, અહિઅસમ અસ ખવિખનંગા.

માણી-મના
કોહી-કોહા
માઈ-માયા (કપટી)

લોભી-લોભા
અહિઅ-અધિક
મરનાહિ હો-મન પદ ના

શ્રુત અજાની અનંતગુણ છે, સિદ્ધ થકી પણ વનસ્પતિકાય અનંતગુણ છે માટે એ બે માંહોમાંહે તુલ્ય છે.

હવે સંયમસદ્ધારે અલ્પબહુત્વ કહે છે—

૧ સૂક્ષ્મસંપ્રાય સયમી સર્વ થકી થોડા છે, ઉત્કૃષ્ટા પણ શતપૃથક્ત્વ પામીએ તે માટે. ૨ તે થકી પરિહારવિશુદ્ધિ સયમી સંખ્યાતગુણ છે, ઉત્કૃષ્ટા સહસ્રપૃથક્ત્વ પામીએ તે માટે ૩ તે થકી યથાખ્યાત સંયમી સંખ્યાતગુણ છે, કોટી-પૃથક્ત્વ કેવળી સદાય હોય માટે. ॥ ૪૧ ॥

છેય સમર્થસ ખા, દેસ અસંખગુણાંતગુણ અજયા
થોવ અસંખ દુણંતા, ઓહિ નયણ કેવલ અચક્ષુઃ

છેય-છેદોપસ્થાપનાય ચારિત્રવાળા

સમર્થ-સામાયિક ચારિત્રવાળા

સ ખા-સંખ્યાતગુણા

દેસ-દેશવિગતિ

અસંખગુણ-અસંખ્યાતગુણા

અણુ તગુણ-અનંતગુણા

અજયા-અવિગતિ

થોવ-થોડા

અસંખ-અસંખ્યાતગુણા

દુણંતા-બે અનંતા

ઓહિ-અવધિદર્શની

નયણ-ચતુર્દર્શની

કેવલ-કેવલદર્શની

અચક્ષુઃ-અચતુર્દર્શની

અર્થ — છેદોપસ્થાનીય ચારિત્રવાળા સંખ્યાતગુણ હોય અને સામાયિક ચારિત્રવાળા તેથી સંખ્યાતગુણ હોય દેશવિરતિ અસંખ્યાતગુણ હોય અને અવિરતિ અનંતગુણ હોય અવધિદર્શની થોડા હોય, ચતુર્દર્શની અસંખ્યાતગુણ હોય અને કેવલદર્શની તથા અચતુર્દર્શની એ બે અનંતગુણ હોય.

વિવેચન—૪ તે યથાખ્યાત સંયમી થકી છેદોપસ્થા-
નીય સંયમી સંખ્યાતગુણ હોય; કોટીશતપૃથક્ત્વ પામીએ
માટે. ૫ તે થકી સામાયિક સંયમી સંખ્યાતગુણ હોય;
કોટિસહસ્ર પૃથક્ત્વ સદાયે હોય માટે. ૬ તે થકી દેશવિરતિ
અસંખ્યાતગુણ છે, તિર્યંચમા દેશવિરતિ અસંખ્યાતા પામીએ
તે માટે. તે થકી અવિરતિ—અસંયમી અનંતગુણ હોય,
મિથ્યાદષ્ટિ અનંતા છે માટે.

હવે દર્શનદ્વારે અલ્પબહુત્વ કહે છે—

૧ સર્વ થકી થોડા અવધિદર્શની છે; દેવતા, નારકી
મનુષ્ય અને તિર્યંચમાં કેટલાએક હોય તે માટે. તે થકી
અક્ષુદ્ધર્શની અસંખ્યાતગુણ હોય, ચૌરિંદ્રિય અને પંચેંદ્રિય
સર્વને હોય તે માટે. ૩ તે થકી કેવળદર્શની અનંતગુણ છે,
સિદ્ધ અનંતા છે તે માટે. ૪ તે થકી અચક્ષુદ્ધર્શની અનંત
ગુણ છે, સર્વ સંસારી જીવને અચક્ષુદ્ધર્શન છે તે માટે. ॥ ૪૨

પચ્છાણુપુવ્વિ લેસા, થોવા દો સંખાણુંત દો અહિઆ;
અભવિઅર થોવણુંતા, સાસણુ થોવોવસમસંખા ૪૩

પચ્છાણુપુવ્વિ-પશ્ચાત્પૂર્વી
(છેલ્લી પહેલે આવવું)

લેમા-લેખ્યા

થોવા-થોડા

દો-મે લેખ્યાવાળા

અસંખ-અસંખ્યાતગુણ

અણુંત-અનંતગુણ

દો-મે લેખ્યાવત

અહિઆ-વિશેષાધિક

અભવ-અભવો

ઈઅર-અરો

થોવ-થોડા

અણુંત-અનંતગુણ

સાસણુ-સામ્યાદની

ઉવસમ-મૌખિકનિકરણ

સંખા-સંખ્યાતગુણ

થકી મિથ્યાદષ્ટિ અનંતગુણ છે; સિદ્ધ થકી પણ વનસ્પતિ-
કાય અનંત છે માટે.

હવે સંજ્ઞીદ્વારે અલ્પબહુત્વ કહે છે—

૧ સંજ્ઞી થોડા હોય; પંચેન્દ્રિયમાંજ સંજ્ઞી હોય તે
માટે. ૨ ઈતર તે અસંજ્ઞી અનંતગુણ હોય, એકેન્દ્રિય
અનંતા છે માટે.

હવે આહારદ્વારે અલ્પબહુત્વ કહે છે—

૧ અણાહારી થોડા છે, વિગ્રહગતિએ વર્તતા
જીવ, કેવલિ સમદ્ધાતિ, અયોગી કેવળી અને સિદ્ધ એટલા
જ અણાહારી હોય તે માટે. ૨ તે થકી આહારી
અસંખ્યાતગુણ હોય; અણાહારીથી ખીલ સર્વ આહારી
હોય તે માટે. અહીં અણાહારી થકી આહારી અનંતગુણ
કેમ ન કહ્યા?

ઉત્તર:— પ્રતિસમયે સદાયે એક નિગોદના અસંખ્યાતમા
ભાગ પ્રમાણુ વિગ્રહગતિએ વર્તતા જીવ પામીએ; તે સર્વ
અણાહારી છે તે માટે અસંખ્યાતગુણ જુક્ત છે. ॥૪૪॥

ક્ર.સં.	ભાગલાસ્યાનેપુ	જાણકો ૧૪	જાણકો ૧૫	ગોળ ૧૫	ઉચ્ચગોળ ૧૨	લેસા ૬	અસખ્યાનગુણ	અનક્રમ
૧	દેવગતિ	૨	૪	૧૧	૯	૬	અસખ્યાનગુણ	૭
૨	મનુષ્યગતિ	૩	૧૪	૧૫	૧૨	૬	સર્વથી થોડા	૧
૩	તિયગતિ	૧૪	૫	૧૩	૯	૬	અનતગુણ	૪
૪	નગ્નગતિ	૭	૪	૧૧	૯	૩	અસખ્યાનગુણ	૨
૫	એકદ્રિય	૪	૨	૫	૩	૪	અનતગુણ	૫
૬	બેદ્રિય	૨	૨	૪	૩	૩	વિશેષાધિક	૪
૭	ત્રેદ્રિય	૨	૨	૪	૩	૩	વિશેષાધિક	૩
૮	ચૌદ્રિય	૨	૨	૪	૪	૩	વિશેષાધિક	૨
૯	પાંચદ્રિય	૪	૧૪	૧૫	૧૨	૬	સર્વથી થોડા	૧
૧૦	૧ વીકાઠિયા	૪	૨	૩	૩	૪	વિશેષાધિક	૩
૧૧	અપકાઠિયા	૪	૨	૩	૩	૪	વિશેષાધિક	૪
૧૨	તેહકાઠિયા	૪	૧	૩	૩	૩	અસખ્યાનગુણ	૨
૧૩	વાયકાઠિયા	૪	૧	૫	૩	૩	વિશેષાધિક	૫
૧૪	વનખનિકાય	૪	૨	૩	૩	૪	અનતગુણ	૬
૧૫	અસકાઠિયા	૧૦	૧૪	૧૫	૧૨	૬	સર્વથી થોડા	૧
૧૬	મનુષ્યગી	૧૦	૧૦	૧૫-૧૩	૧૦	૬	સર્વથી થોડા	૧
૧૭	વચનુષ્યગી	૫	૧૦	૧૩	૧૦	૬	અસખ્યાનગુણ	૨
૧૮	મનુષ્યગી	૧૦	૧૦	૧૫	૧૦	૬	અનતગુણ	૩
૧૯	પાંચવેદી	૨	૯	૧૫	૧૦	૬	સર્વથી થોડા	૧
૨૦	આવેદી	૨	૯	૧૩	૧૦	૬	અસખ્યાનગુણ	૨
૨૧	નપચક્રવેદી	૧૪	૯	૧૫	૧૦	૬	અનતગુણ	૩
૨૨	તેહકાઠિયા	૧૪	૯	૧૫	૧૦	૬	વિશેષાધિક	૨
૨૩	મનુષ્યગી	૧૪	૯	૧૫	૧૦	૬	સર્વથી થોડા	૧
૨૪	અપકાઠિયા	૧૪	૯	૧૫	૧૦	૬	વિશેષાધિક	૩
૨૫	વાયકાઠિયા	૧૪	૧૦	૧૫	૧૦	૬	વિશેષાધિક	૪
૨૬	મનુષ્યગી	૨	૯	૧૫	૭	૬	અસખ્યાનગુણ	૨
૨૭	વચનુષ્યગી	૨	૯	૧૫	૭	૬	અનતગુણ	૪
૨૮	પાંચવેદી	૨	૯	૧૫	૭	૬	અસખ્યાનગુણ	૨

૨૯	મન પર્યાવરણની	૧	૭	૧૩	૭	૬	સર્વથી થોડા	૧
૩૦	દેવળજ્ઞાની	૧	૨	૭	૨	૧	અનંતગુણા	૧
૩૧	મનિ અજ્ઞાની	૧૪	૨	૧૩	૫	૬	અનંતગુણા	૭
૩૨	શ્રુત અજ્ઞાની	૧૪	૨	૧૩	૫	૬	સગ્રા	૮
૩૩	વિભગ જ્ઞાની	૨	૪	૧૩	૫	૬	અસખ્યાતગુણા	૫
૩૪	સમાધિક ચાગિત્રી	૧	૪	૧૩	૭	૬	સખ્યાતગુણા	૫
૩૫	છેદોપચ્ચાપનીય	૧	૪	૧૩	૭	૬	સખ્યાતગુણા	૪
૩૬	પરિહારવિશુદ્ધિ	૧	૨	૬	૭	૬	સખ્યાતગુણા	૨
૩૭	સુખમસ પરાય	૧	૧	૬	૭	૧	સર્વથી થોડા	૧
૩૮	યથાખ્યાતચારિત્રી	૧	૪	૧૧	૬	૧	સખ્યાતગુણા	૩
૩૯	દેશવિગિનિ	૧	૧	૧૧	૬	૬	અસખ્યાતગુણ	૬
૪૦	અવિગિનિ	૧૪	૪	૧૩	૬	૬	અનંતગુણા	૭
૪૧	અનુદર્શની	૧૪	૧૨	૧૩	૧૦	૬	અસખ્યાતગુણ	૨
૪૨	અચનુદર્શની	૧૪	૧૨	૧૫	૧૦	૬	અનંતગુણા	૪
૪૩	અવધિદર્શની	૨	૬	૧૫	૭	૬	સર્વથી થોડા	૧
૪૪	દેવળદર્શની	૧	૨	૭	૨	૧	અનંતગુણા	૩
૪૫	કાણસેચ્ચાવત	૧૪	૬	૧૫	૧૦	૧	વિશેષાધિક	૬
૪૬	નીલસેચ્ચાવત	૧૪	૬	૧૫	૧૦	૧	વિશેષાધિક	૫
૪૭	કાપોતસેચ્ચાવત	૧૪	૬	૧૫	૧૦	૧	અનંતગુણા	૪
૪૮	તેજસેચ્ચાવત	૩	૭	૧૫	૧૦	૧	અસખ્યાતગુણા	૩
૪૯	પદ્મસેચ્ચાવત	૨	૭	૧૫	૧૦	૧	અસખ્યાતગુણા	૧
૫૦	ગુહ્યસેચ્ચાવત	૨	૧૩	૧૫	૧૨	૧	સર્વથી થોડા	૨
૫૧	અનંત	૧૪	૧૬	૧૫	૧૨	૧	અનંતગુણા	૨
૫૨	અનંત	૧૪	૧	૧૩	૧૫	૬	સર્વથી થોડા	૧
૫૩	અનંત પદ્મમિત્ર સં	૨	૪	૧૫	૭	૬	અસખ્યાતગુણા	૪
૫૪	અનંત પદ્મમિત્ર સં	૨	૧૧	૧૫	૬	૬	અનંતગુણા	૫
૫૫	અનંત પદ્મમિત્ર સં	૨	૮	૧૩	૭	૬	સખ્યાતગુણા	૨
૫૬	અનંત પદ્મમિત્ર સં	૧	૧	૧૦	૬	૬	અસખ્યાતગુણા	૩
૫૭	અનંત પદ્મમિત્ર સં	૭	૧	૧૩	૫	૬	સર્વથી થોડા	૧
૫૮	અનંત પદ્મમિત્ર સં	૧૬	૧	૧૩	૫	૬	અનંતગુણા	૬
૫૯	અનંત પદ્મમિત્ર સં	૨	૧૪	૧૫	૧૦	૬	સર્વથી થોડા	૧
૬૦	અનંત પદ્મમિત્ર સં	૧૦	૨	૬	૮	૬	અનંતગુણા	૨
૬૧	અનંત પદ્મમિત્ર સં	૧૬	૧૩	૧૫	૧૦	૬	અસખ્યાતગુણા	૨
૬૨	અનંત પદ્મમિત્ર સં	૮	૫	૧	૧૦	૬	સર્વથી થોડા	૧

અપર્યાપ્તો જાણવો પણ લબ્ધિ અપર્યાપ્તો નહીં. જે ભણે
લબ્ધિ અપર્યાપ્તમાં સાર્વાદન ગુણકાણું હોય નહીં. સમ્યક્
ગુણકાણે સંજ્ઞિ પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તો અને અપર્યાપ્તો એ બે
ભેદ હોય, શેષ મિશ્ર, દેશવિરતિ વગેરે ૧૧ ગુણકાણે સંજ્ઞી
પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તો એ એકજ જીવનો ભેદ હોય ॥ ૪૫ ॥

ગુણકાણાનો વિષે યોગ

મિચ્છદુગિઅજઘ્નજેગા-હારદુગુણા અપુન્વપણુગે ઉઃ
મણુવઠઉરલ્લં સવિઉવિવ, મીસિસવિઉવિવદુગદેસે૪૬

મિચ્છદુગિ-મિથ્યાત્વ અને

સાર્વાદને

અજઘ્ન-અવિગતિ સમ્યગ્દષ્ટિએ

જેગા-યોગો

આહારદુગ-આહારક યોગ

અને આહારક મિત્રયોગ

ઉણા-ઓગ

અપુન્વપણુગે ઉ-અપ્રવાંતિક

પાંચ ગુણકાણે તે

મણુ-મનના [ચાર]

વઘ્ન-વચનના [ચાર]

ઉરલ્લં-ઔદાસિક કાયયોગ

સવિઉવિવ-વૈક્રિય સહિત

મીસિ-મિત્ર ગુણકાણે

સવિઉવિવદુગ-વૈક્રિયદિકસહિત

દેસે-દેશવિગતિ ગુણકાણે

અર્થ—મિથ્યાત્વદિક [મિથ્યાત્વ અને સાર્વાદન]નેવિષે
અને અવિગતિસમ્યગ્દષ્ટિ ગુણકાણે આહારકદિક [વનાતેર]
યોગ હોય અપૂર્વકરણાદિ પાંચ ગુણકાણે તે મનના [૪]
વચનના [૪] અને ઔદાસિકકાય યોગ [એ નવ] હોય
વૈક્રિયકાયયોગ માલિન [દેશ યોગ] મિત્ર ગુણકાણે હોય.
દેશવિગતિ ગુણકાણે વૈક્રિયદિક સહિત [અગ્યાર યોગ]
હોય ॥ ૪૬ ॥

વિવેચન—૧ મિથ્યાત્વ, ૨ સાસ્વાદન, ૩ અવિરતિ
સમ્યગ્દષ્ટિ. એ ત્રણ ગુણકાણે આહારકદ્ધિકવિના ૧૩ યોગ હોય
આહારકદ્ધિક તો સંયતને જ હોય તે માટે. અપૂર્વાદિક ૮-૯-
૧૦-૧૧-૧૨એ પાચ ગુણકાણે ચાર મનના, ચાર વચનના અને
ઔદારિક કાયયોગ એવં નવ યોગ હોય. અહીં લબ્ધિનું
પ્રયુજનું ન હોય તે માટે વૈક્રિયદિક અને આહારકદ્ધિક એ
યોગો ન હોય, મિથ્યગુણકાણે પૂર્વોક્ત નવ યોગ વૈક્રિયકા-
યયોગ સહિત એટલે દશ યોગ હોય, વૈક્રિયવંતને મિથ્ય
ગુણકાણે હોય પણ મિથ્ય વૈક્રિય પ્રારંભ ન કરે તે માટે
વૈક્રિયમિથ્ય ન હોય. દેશવિરતિ ગુણકાણે પૂર્વોક્ત નવ યોગ
વૈક્રિયદિક સહિત એટલે ૧૧ યોગ હોય ॥૪૬॥

સાહારદુગ પમત્તે, તે વિઉવાહારમીસ વિણુ ઇચ્છિરે;
કમ્મુરલદુગ તાઇમ-મણવયણુ સજ્જેગિ ન અજ્જેગી ૪૭,

સાહારદુગ-આહારકાદ્ધિકસહિત
પમત્તે-પ્રમત ગુણકાણે
તે-તે [તે યોગ]
વિઉવાહારમીસ-વૈક્રિયમિથ્ય
તથા આહારકમિથ્ય

વિણુ વિના
ઇચ્છિરે-અપ્રમત ગુણકાણે
કમ્મ-મનના કાયયોગ

ઉરલદુગ-ઔદારિકદિક

અ તાઇમ-પહેલા અને છેલા

મણવયણુ-મનોયોગ અને વચન
યોગ

સજ્જેગિ-સયોગી ગુણકાણે

ન-ન હોય

અજ્જેગી-અપ્રમત ગુણકાણે

તે અતિ નિમિત્તિ અતિ હેવાર્થો ૨ તેમજ અતિ અપ્રમિત
ન તેમ તેમ અપ્રમિતમિથ્ય ન તેમ, અને કમ્મ કમ્મ તે
અપ્રમિત નિમિત્ત હોય તેમ અપ્રમ ન તેમ, પણ અપ્રમિત અપ્રમ
પદ અપ્રમ ન હોય તે અપ્રમ હોય ન હો

અર્થ—પૂર્વોક્ત અગ્યાર યોગ આહારકદ્વિક સહિતતેર યોગ] પ્રમત્ત ગુણુઠાણે હોય તે તેર યોગ વૈકિયમિશ્ર અને આહારકમિશ્ર વિના [એટલે અગ્યાર યોગ] અપ્રમત્ત ગુણુઠાણે હોય. કાર્મણ કાયયોગ, ઔદારિકદ્વિક, છેલ્લા અને પહેલા મનના તથા વચનના [એ એ] યોગ [એ સાત] સયોગી કેવળીને હોય અને અયોગી કેવળીને યોગ ન હોય. ॥૪૬॥

વિવેચન—પ્રમત્ત ગુણુઠાણે પૂર્વોક્ત ૧૧ તે આહારકદ્વિકે સહિત એવં તેર યોગ હોય; અહીં આહારક શરીર કરે તે માટે. તે અપ્રમત્ત ગુણુઠાણે પૂર્વોક્ત તેર યોગ વૈકિયમિશ્ર અને આહારકમિશ્ર એ એ યોગ વિના એટલે ૧૧ યોગ હોય, પ્રમત્ત થકો વૈકિય-આહારક કરીનેસાતમે આવે ત્યારે વૈકિય-આહારક યોગ હોય, પણ અપ્રમત્ત થકો વૈકિય-આહારક કરે પણ નહીં અને છાંડે પણ નહિ તે માટે અપ્રમત્તને વૈકિયમિશ્ર-આહારમિશ્ર ન હોય. ૧ કાર્મણ કાયયોગ, ૨ ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ એ એ યોગ કેવળિસમુદ્ધાતે હોય અને ઔદારિક કાયયોગ પહેલા અને છેલ્લા મન અને વચનના યોગ; એપાંચ તો રહેજે હોય, એવં સાત યોગ સયોગી ગુણુઠાણે કેવળીને હોય. અયોગી ગુણુઠાણે એકે યોગ ન હોય, યોગનો રોધ કરીને અયોગી થયા માટે ॥ ૪૭ ॥

ગુણુઠાણાને વિષે ઉપયોગ

તિઅનાયુ દુદંસાધમ-દુગે અજઠદેસિનાણુદ સતિગં;
તે મીસિ મીસા સમાણા, જ્યાધજ કેવલદુ અંતદુગેઃ

* 'કેવલિદુગંતદુગ' ધનિ પદાનય

તિઅનાણુ-ત્રણ અજ્ઞાન
 હૃદય-[અશુ-અચક્ષુ] એ દર્શન
 આશ્રમદુગે-આત્મા એ ગુણકાણે
 અજ્ઞ-અવિરતિએ
 દેશિ-દેશવિરતિએ
 નાણુ-સતિગં-જ્ઞાનર્જનત્રિક[૭]
 તે-ને [૭ ઉપયોગ]

મીસિ-મિશ્ર ગુણકાણે
 મીસા-અજ્ઞાને મિશ્ર
 સમણા-મન પર્યાવજ્ઞાન સહિત
 જયાઈ પ્રમત્તાદિ [સાત] ગુણકાણે
 કેવલદુ-કેવળજ્ઞાન તથા દેવગ-
 દશન
 અતદુગે-છેલ્લા એ ગુણકાણે
 [અશુ-અચક્ષુ] હોય. અવિરતિ અને દેશવિરતિ ગુણકાણે ત્રણ
 જ્ઞાન અને ત્રણ દર્શન હોય, તે ૭ ઉપયોગ મિશ્ર ગુણકાણે
 અજ્ઞાને કરી મિશ્ર હોય મન પર્યાવજ્ઞાન સહિત [સાત ઉપ-
 યોગ] પ્રમત્તાદિ [સાત] ગુણકાણે હોય, અને છેલ્લા એ
 ગુણકાણે કેવળદિદ હોય. ॥ ૪૮ ॥

વિવેચન—મિથ્યાત્વ અને સાસ્ત્રાદન એ ગુણકાણે ત્રણ
 અજ્ઞાન અને અશુ-અચક્ષુ એ એ દર્શન એવ ગાય ઉપયોગ
 હોય. અવિરતિ સમ્યગ્દષ્ટિ અને દેશવિરતિ એ ગુણકાણે ત્રણ
 જ્ઞાન, અશુ-અચક્ષુ અને અવધિદર્શન એવ ૬ ઉપયોગ હોય.
 મિશ્ર ગુણકાણે એવ ૭ ઉપયોગ તે અજ્ઞાને કરી મિશ્રિત હોય
 હોય વાર સમ્યક્ત્વબાહુલ્ય હોય ત્યારે જ્ઞાનબાહુલ્ય અને
 કેવલારે મિથ્યાત્વબાહુલ્ય હોય ત્યારે અજ્ઞાનબાહુલ્ય હોય.
 અજ્ઞાન મિશ્ર ગુણકાણે એ અવધિદર્શન કરી તે જિજ્ઞાસને
 અભિપ્રાયે જણુ પદ એ કર્મ સંધને અભિપ્રાયે નહીં પ્રમત્તાદિ
 ઉપયોગ હોય જ્ઞાન ગુણકાણે પૂર્વેકન ૭ ઉપયોગ મનપર્યાવ-
 જ્ઞાન = સિત એટલે જ્ઞાન ઉપયોગ હોય અવિરતિ એટલે
 કેવલ એટલે જ્ઞાન ઉપયોગ હોય અવધિદર્શન એટલે

અને કેવળદર્શન એ બે ઉપયોગ હોય, શેષ ૧૦ છાન્દસિક ઉપયોગ છે તે ઇંહાં ન હોય. નહુમિ ય છાન્દસિક્યો નાણે દંતિ વચનાત ॥૪૮॥

સાસણભાવે નાણું, વિઉવગાહારગે ઉરલમિસ્સ; નેગિંદિસુ સાસણો, નેહાહિગયં સુયમયંપિ ॥૪૯॥

સાસણભાવે-સાસ્વાદનભાવે	એગિંદિસુ-એકેન્દ્રિયને વિશે
નાણું-મનિ-શ્રુતજ્ઞાન	સાસણો-સાસ્વાદનપણું
વિઉવગાહારગે-વૈકિય અને આહારક શરીરે	નેહાહિગય-અહીં ગ્રહણ કર્યું નથી
ઉરલમિસ્સ-ઔદારિકમિશ્રયોગ	સુયમયંપિ-સૂત્રને વિષે નાન્યું છે પણ
ન-નથી	

અર્થ-સાસ્વાદનપણું છતે જ્ઞાન વૈકિય અને આહાર શરીરે ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ અને એકેન્દ્રિયને વિષે સાસ્વાદનપણું નથી. એ પ્રકારે સૂત્રને વિષે માનેણું છે, છતાં અહીં [કર્મગ્રંથમાં] ગ્રહણ કર્યું નથી. ॥ ૪૯ ॥

વિવેચન-હવે અહીં આં સૂત્રને સંમત છે પણ કેટલાં એક બેલ કર્મગ્રંથે નથી લીધા તે કહે છે. સિદ્ધાંતે સાસ્વાદન હોય ત્યાં જ્ઞાન કહ્યું છે, તે માટે એન્દ્રિયાદિકને ઉપજના સાસ્વાદનપણું જાણી કહ્યા છે, તે કર્મગ્રંથે જ્ઞાન ન કહ્યું. તેનો અભિપ્રાય એ છે કે, જે સાસ્વાદન છે તે સમ્યક્ત્વથી પડતાં હોય, તે મિથ્યાત્વને અનુભવે માટે નેણું સમ્યક્ત્વ છે ત્યાં જ્ઞાન પણ મલીન છે, તે માટે અજ્ઞાનજ કહ્યું. નથા 'ગન્ધવણ' ભગવતી' પ્રશ્ને વૈકિય અને આહારકને પ્રારભકાદિ ઔદારિક

સાથે મિશ્રભાવે ઔદારિકમિશ્ર કહ્યું છે પણ તે કર્મનયે નહીં
 ગીકાર ન કહ્યું. તેનો એ હેતુ જે, શુભપ્રત્યયિક લગ્નિધને બલ-
 વત્તરપણે કરીને કરવા માટે તેનું પ્રાધાન્યપાત્ર હોય તે માટે
 આદીં વૈકિયાદારકનું પ્રાધાન્યપાત્ર વિવક્ત્યું તેથી ઔદારિકમિશ્ર
 યોગ ન બ્રહ્મો પણ વૈકિયાદારકને પ્રારભકાણે તથા પરિયાગ-
 કાણે વૈકિયમિશ્ર અને આદારકમિશ્ર જ દહ્યા. તથા નિદ્ધાતે
 એકેન્દ્રિયમાટે સાસ્વાદન શુભહાણ નથી એમ કહ્યું છે અને
 કર્મનયે એકેન્દ્રિયમા સાસ્વાદન કહ્યું છે; એનું કારણ કાર્ત્ત
 જ્ઞાન નથી જે સિદ્ધાતે સ્પષ્ટ ના કહી તે કર્મનયે કાર્ત્ત કેમ
 આદરી એનું તત્ત્વ કેવળી જાણે તથા વળી આદી આ ગાધા-
 માટે નથી કહ્યું પણ 'ભગવતી પન્નવણા જીવાભિગમ' પ્રકૃત
 નિદ્ધાતમાટે વિભંગજાનીને પણ અવધિદર્શન કહ્યું છે તે માટે
 પદેલાથી મારી જારમા શુભહાણા લગે અવધિદર્શન હોય અને
 આદી આ કર્મનયના મતે વિભંગજાનીને અવધિદર્શન ન કહ્યું
 તે માટે આધા શુભહાણાથી ઉપરના શુભહાણેજ અવધિદર્શન
 હોય એમ કહ્યું છે. ॥ ૪૬ ॥

શુભહાણને વિષે લેશ્યા

કર્મ સંવાને ઉતિગ. હગિ કમ્યમુકકા અભેગિન્મદેન્માઃ
 ભંધસ્ત્ર મિન્ધ નવિરુદ્ધિ દસાય ભેગનિવરિતિ હેદિ. . .

ધગિ-એક[અપ્રમત્ત]ને વિષે
 સુક્રા-શુકલ લેશ્યા
 અન્નેગિ-અયોગી કેવળી
 અદલેસા-લેશ્યા રહિત હોય
 બંધન-અધના

મિત્ર-મિત્રાત્વ
 અવિરત્ત-અવિરતિ
 કસાય-કપાય
 જોગતિ-યોગ એમ
 ચરિત્ત-ચાર હેતુ હોય છે

અર્થ—[પહેલા] છ ગુણુકાણાને વિષે સર્વ લેશ્યા હોય, એક [અપ્રમત્ત] ગુણુકાણાને વિષે તેજોઆદિત્રણ લેશ્યા હોય. છ [અપૂર્વકરણાદિ] ગુણુકાણાને વિષે શક્ત લેશ્યા હોય અને અયોગી કેવળી લેશ્યારહિત છે મિત્રાત્વ, અવિરતિ, કપાય અને યોગ એમ ચાર હેતુ બંધના હોય છે. ॥ ૫૦ ॥

વિવેચન-છ ગુણુકાણાને વિષે છઠો લેશ્યા હોય આહીંયા પ્રત્યેક લેશ્યાના અમંખ્યાતા લોકાકાશપ્રવેશ પ્રમાણ અધ્યવસાયસ્થાનક છે, તે માટે પ્રમત્તો પણ કૃણુલેશ્યાના અધ્યવસાય હોય, તે વિરોધ નહીં. સાતમે અપ્રમત્તગુણુકાણે ૧ તેજો, ૨ પદ્મ અને ૩ શુક્લલેશ્યા હોય, આઠમાથી તેરમા ક્રમે છ ગુણુકાણે એક શુક્લલેશ્યા હોય અને અયોગી ગુણુકાણે લેશ્યા ન હોય

હવે કર્મબંધના હેતુ કહે છે—

કર્મ બાધનાના ૧ મિત્રાત્વ, ૨ અવિરતિ ૩ કપાય અને ૪ યોગ એ ચાર મૂળ હેતુ છે મિત્રાત્વ, અવિરતિ, કપાય તે પણ કર્મબંધના હેતુ છે પણ તે અવિરતિનાને યોગ માટે આવ્યા મારે નહીં કાઢવા નથી ॥ ૫૧ ॥

અભિગદિઅમણુભિગદિઆભિનિવેસિયસંસધય-

મણુભોગં:

પણુમિઅછખારઅવિરઘ.મણુકરણાનિયમુછજિઅવહે.

અભિગદિઅ-અભિગદિક

ખારઅવિરઘ-ખાર અવિનિ

અણુભિગદિઅ-અનભિગદિક

મણુ-મન

અભિનિવેસિય-આભિનિવેસિક

કરણુ-ઈદ્રિયોન

સંસધયં-સાનયિક

અનિયમુ-અનિયમન [નામ મા

અણુભોગ-અનાભોગ

નામ નહિ તે]

પણુમિ-છ-એ પાંચ મિથ્યાત્વ

છજિઅવહે-ક્રાયણવનો વધ

અર્થ-અભિગદિક. અનભિગદિક. આભિનિવેસિક. સાં-
નયિક અને અનાભોગ એ પાંચ મિથ્યાત્વ મન અને ઇદ્રિ-
યોનું છટાપાનું અને ઇકાય જીવનો વધ એ ખારઅવિરનિ પ૧

વિવેચન-૧ પોતે માનેલુ એજ દર્શન સાદે દત્યાદિ
અભિગદિક મિથ્યાત્વ, ૨ સર્વે દર્શન સાદા દત્યાદિ અનભિ-
ગદિક મિથ્યાત્વ, ૩ પોતે જોઈને જાણે તે પણ જોઈમાદિકા
દિકની જેમ પકડે એ મન મૂકે નહી તે આભિનિવેસિક
મિથ્યાત્વ. ૪ જિનપ્રાણીન વચનને વિષે નકાય રાગે તે
નામિ મિથ્યાત્વ ૫ એકદ્રિયાગ્નિની પેઠે અવલણપાનું તે
અનાભોગ મિથ્યાત્વ એ પાંચ ભેદે મિથ્યાત્વ જણવું. એ
ખાર ભેદે અવિનિ કહે છે-પાંચ દ્રિય અને જીવ મન એ
૬ પાતપોતાને વિષે પ્રવર્તે તેનું નિવારણ દત્ય
મને પુ વીકારાદિ ૭ ક્રાયણવનો વધ એ. ૮ અવિરનિ અ-
વિરતિના વ્યાખ્યા ૧૧૬ ૧

મિથ્યાત્વ હેતુએજ બંધાય, એનો મિથ્યાત્વ ગુણકાણેજ બંધ છે. ઉપરના ગુણકાણે નથી તે માટે. તથા તિર્થચત્રિક, થીણુ દ્વિત્રિક, દુર્ભંગત્રિક, અનંતાનુબંધી ચતુષ્ક, મધ્યાકૃતિચતુષ્ક, મધ્યસંઘયણુ ચતુષ્ક, નીચગોત્ર, ઉદ્યોત નામકર્મ, અગુણ વિહાયોગતિ, સ્ત્રીવેદ એ પચીસ પ્રકૃતિ સાર્વાદનને અંતે ટળે અને વજ્રકપલનારાચ સંઘયણુ, મનુષ્યત્રિક, ખીળ ચાર કપાય અને ઔદારિકદ્વિક એ દશ પ્રકૃતિ અવિરતિને અંતે ટળે; એવં ૩૫ પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વ અને અવિરતિ એ જે હેતુએ બંધાય, અવિરતિ ટળ્યે એનો બંધ ટળે તે માટે એ પર પ્રકૃતિ કહી, શેષ ૬૮ રહી તે માંહેથી આહારકદ્વિક અને જિન નામકર્મ એ ત્રણ ટાળીને શેષ ૬૫ પ્રકૃતિ યોગ વિના મિથ્યાત્વ, અવિરતિ અને કપાય એ ત્રણ હેતુએ બંધાય; મિથ્યાત્વથી સૂક્ષ્મસંપરાય લગે એનો યથાયોગ્ય બંધ છે, પછી કેવળ યોગ રહ્યો ત્યાં એનો બંધ નહીં તે માટે યોગ ટાળ્યો, આહારકદ્વિક અને જિનનામ એ ત્રણ પ્રકૃતિ તો એ ચાર હેતુ માહિ કોઈ હેતુએ ન બંધાય, કારણ કે સમ્યક્ત્વ ગુણે કરીને તીર્થંકરનામ બંધાય, અને સ્વયમ ગુણે કરીને આહારકદ્વિક બંધાય, ‘સૂક્ષ્મત્તગુણનિમિત્તં નિત્યચરં સંજમેણુ આહારં’ ઇતિવચનાત્. ॥ ૫૩ ॥

ગુણકાણાને વિષે ઉત્તર બંધહેતુ.

પણપત્રપત્ર! નિઅછદિઅ ચત્તગુણચત્ત શ્રુતિદુગવીસા;
સોતસ દસ નવ નવ સત્ત, દેહિગો ન દિ અન્નેગિમિ. ૫૪

પાપુપત્ર-પચાવન	ઝોલસ-ગાલ
પન્ના-પચાસ	દસ-દશ
નિચ્છલિચ્છત્ત-તેંતાલીસ,	નવ નવ-નવ. નવ
છેતાલીસ	સત્ત-સાત
શુભચત્ત-ઝોગણ્યાલીશ	હેઉણા-અધહેતુઓ
અચ્છિદુગવીસા-છવીશ, ચોવીશ	ન ઉ-નથી વળી
અને બાવીસ	અલ્લગિમિ-અંચાળી ગુણમાણ.

અર્થ—અનુક્રમે પચાવન. પચાસ. તેંતાલીશ, છેંતાલીશ, ઝોગણ્યાળીશ. છવીશ, ચોવીશ, બાવીશ, સાળ, દશ, નવ. નવ અને સાત ઉત્તર અધહેતુઓ તેર ગુણહાણને વિષે જાણવા. અંચાળી ગુણહાણે વળી અધહેતુ નથી. ॥૫૮॥

વિવેચન—મિથ્યાત્વે ૫૫ અધહેતુ હોય, સાસ્વાદને ૫૦, મિત્રે ૪૩, અવિરતિ મમ્યદ્રત્વે ૪૬, દેશવિરતિ શુભ-હાણે ૩૯, પ્રમત્તે ૨૬. અપ્રમત્તે ૨૪, અપૂર્વકરણે ૨૦. મનિવૃત્તિબાદરે ૧૬, સદમપંપરાયે ૧૦. ઉપશાંતમાદે ૯, દીર્ઘમાદે ૯ અને સયોગીએ ૭ અધહેતુ હોય અને અંચોળી ગુણહાણે હેતુ નહીં. અધનો અબાવ છે માટે ॥૫૪॥

પાપુપત્ર નિન્નિછ દારગ દુગણ્યાસાણિ પત્ર નિન્નિછિણાઃ
મીસદુગદુન્નમચાણ વિણુ. નિચ્છત્ત મીસે અદ છચ્ચ-! પપ

૧૧૭૦૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધી. કુચ્છા અને ૪ કાય લેખવીએ ત્યારે ૧૧૭૦૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધી અને ૫ કાય ગણીએ ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય. એ ૧૫ હેતુના આઠ વિકલ્પે થઈને ૬૦૪૮૦૦ ભાંગા થાય.

હવે પૂર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય, કુચ્છા અને ૫ કાય લેખવીએ એટલે ૧૬ હેતુ થાય, ત્યાં ૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય. ભય અને છ કાયના ૬૦૦૦ ભાંગા થાય. કુચ્છા અને છ કાયના ૬૦૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધીને ઉદ્યે યોગ ૧૩ હોય તેથી અનંતાનુબંધી, ભય, કુચ્છા અને ૪ કાય ગણીએ ત્યાં ૧૧૭૦૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધી, ભય અને ૫ કાય ગણીએ ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધી, કુચ્છા અને ૫ કાય લેખવીએ, ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય, અનંતાનુબંધી અને ૬ કાય લેખવીએ ત્યારે ૭૮૦૦ ભાંગા થાય. એ સોળ હેતુના ૭ વિકલ્પે થઈને ૨૬૬૪૦૦ ભાંગા થયા.

હવે પૂર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય, કુચ્છા અને છ કાય લઈએ ત્યારે ૧૭ હેતુ હોય, ત્યાં ૬૦૦૦ ભાંગા થાય, અનંતાનુબંધીને ઉદ્યે ભય-કુચ્છા અને ૫ કાય ગણીએ ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધી, ભય અને કાય ૬ હોય, ત્યાં ૭૮૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધી, કુચ્છા અને ૬ કાય હોય, ત્યાં ૭૮૦૦ ભાંગા થાય એ ૧૭ હેતુના ચાર વિકલ્પે થઈને ૬૮૪૦૦ ભાંગા થયા.

હવે ૬ કાય, ૧ મિથ્યાત્વ, ૧ ઇન્દ્રિય, ૪ દયાય, ૨

યુગલ [હાસ્યાદિ.], ૧ વેદ, ૧ યોગ, ભય અને કુચ્છા,
એ ૧૮ હેતુના ૭૮૦૦ ભાગા થાય. એવં મિથ્યાત્વ શુણ્ઠાણે
૧૦ થી ૧૮ હેતુના ૯ વિકલ્પે થઈને ૩૪૭૭૬૦૦ ભાગા થાય.

હવે ખીજા આસ્વાદન શુણ્ઠાણે ૩૮૩૦૪૦ ભાગા
ઉપજે, તે આ પ્રમાણે-પાચ મિથ્યાત્વ ટાગતા આસ્વાદન
શુણ્ઠાણે સર્વં હવ આશ્રયીને ૫૦ હેતુ કહ્યા પણ એક
હવને તો જઘન્ય ૧૦. મધ્યમ ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫.
૧૬ અને ઉત્કૃષ્ટા ૧૭ હેતુ એક સમયે હોય, એ આઠ
વિકલ્પ હોય. અનંતાનુષાંધીનો ઉદય અવશ્ય હોય, મિથ્યાત્વ
પાચે ન હોય. જઘન્યપદે કાય ૧ નો વધ ઇન્દ્રિય ૧, ક્ષપાય
૪, હાસ્યાદિયુગલ ૨. વેદ ૧ અને યોગ ૧૩ માટેલો એક.
એ દશ હેતુ હોય. એક કાયના ભાંગા ૬ તેને પાચ ઇન્દ્રિય
સાથે શુણ્ઠતા ૩૦ થાય, તેને ચાર ક્ષપાય સાથે શુણ્ઠતા ૧૨૦
પ્રાય, તેને બે યુગલ સાથે શુણ્ઠીએ ત્યારે ૨૪૦ થાય. તેને
૩ વેદ સાથે શુણ્ઠીએ ત્યારે ૭૨૦ પ્રાય, તેને ૧૩ યોગ
સાથે શુણ્ઠીએ ત્યારે ૯૩૬૦ થાય. નાસ્વાદનમા નપુમકવેદે
વંત્રિ-મિથ્ર યોગ ન હોય. કેમકે આસ્વાદની નારદીમા ન
ઉપજે તે માટે ૯૩૬૦ માંથી ૨૪૦ ભાગા સ્થાગા કરીએ
ત્યારે ૯૧૨૦ ભાંગા ૧૦ હેતુના થાય. તે ૧૦ હેતુ માટે
બીજા મેગવીએ ત્યારે ૧૧ હેતુ ગાત્ર તર પદ ૯૧૨૦ ભાંગા
પ્રાય એમ દશ હેતુમા કુચ્છા લેખનીએ ત્યારે ૫૬ ૧૧
હેતુના ૯૧૨૦ ભાંગા પ્રાય નાસ્વાદન ૨ હેતુના ત્યારે ત્રણ
ભાગા ૨૨૮૦૦ થાય. એમ ૧૧ હેતુના પ્રદ વિકલ્પે
૪૬૦૪૦ ભાગા થાય.

હવે પૂર્વોક્ત ૧૦ હેતુ માંહે ભય અને કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે ૧૨ હેતુ થાય, ત્યારે ૯૧૨૦ ભાંગા થાય. ભય અને કાય ૨ લઈએ ત્યારે ભાગા ૨૨૮૦૦ થાય. કુચ્છા અને કાય ૨ લઈએ ત્યારે ૨૨૮૦૦ ભાંગા થાય. ફક્ત ૩ કાય લેતા ૩૦૪૦૦ ભાંગા થાય એ ૧૨ હેતુના ૪ વિકલ્પે ૮૫૧૨૦ ભાંગા થયા.

હવે પૂર્વોક્ત ૧૦ હેતુ માંહે ભય અને કુચ્છા ભેળવીએ અને કાય ૨ લઈએ ત્યારે ૧૩ હેતુ થાય, ત્યાં ૨૨૮૦૦ ભાગા થાય, ભય અને કાય ૩ લઈએ ત્યારે ૩૦૪૦૦ ભાંગા થાય. કુચ્છા અને કાય ૩ લઈએ ત્યારે ૩૦૪૦૦ ભાગા થાય. ફક્ત ૪ કાયજ લઈએ ત્યારે ૨૨૮૦૦ ભાગા થાય. એ ૪ વિકલ્પે ૧૩ હેતુના ૧૦૬૪૦૦ ભાગા થયા.

હવે પૂર્વોક્ત ૧૦ હેતુ માંહે ભય, કુચ્છા અને કાય ૩ ભેળવીએ ત્યારે ૧૪ હેતુ થાય. ત્યાં ૩૦૪૦૦ ભાંગા થાય. ભય અને કાય ૪ લઈએ ત્યારે ૨૨૮૦૦ ભાગા થાય. કુચ્છા અને કાય ૪ લઈએ ત્યારે ૨૨૮૦૦ ભાગા થાય. ફક્ત ૫ કાયજ લઈએ ત્યારે ૯૧૨૦ ભાંગા થાય. એ ૪ વિકલ્પે ૧૪ હેતુના ૮૫૧૨૦ ભાંગા થયા.

હવે પૂર્વોક્ત ૧૦ હેતુ માંહે ભય, કુચ્છા અને કાય ૪ ભેળવીએ ત્યારે ૧૫ હેતુ થાય, ત્યાં ૨૨૮૦૦ ભાગા થાય. ભય અને ૫ કાય લઈએ ત્યારે ૯૧૨૦ ભાગા થાય. કુચ્છા અને ૫ કાય લઈએ ત્યારે ૯૧૨૦ ભાગા થાય.

કેટલા છ કાય લઈએ ત્યારે ૧૫૨૦ ભાંગા થાય એમ ૧૫
સેતુના ૪ ચિહ્નથી ૪૨૫૬૦ ભાંગા થાય.

હવે પૂર્વેક્ષિત ૧૦ હેતુ માટે ભય, કુન્દા અને ૫ કાય લેખવીએ ત્યારે ૧૬ હેતુ થાય, ત્યાં ૯૧૨૦ ભાગા થાય, ભય અને ૬ કાય લેખવીએ ત્યારે ૧૫૨૦ ભાગા થાય, કુન્દા અને ૭ કાય લેખવીએ ત્યારે ૧૫૨૦ ભાગા થાય એવં ૩ વિકલ્પે ૧૬ હેતુના ૧૨૧૬૦ ભાગા થયા

હવે છ કાય, ૧ ઇન્દ્રિય, ૪ ક્રિયાય, ૨ યુગલ, ૧ વેદ,
૧ ભય. ૧ કુન્દા. ૧ યોગ એ ૧૭ હેતુના ૧૫૨૦ ભાગા
યાય, એ પ્રકારે સારવાદન ગુણુદાણુ આદિ વિદ્યયે પ્રઈને
૩૮૩૦૪૦ ભાગા થયા

[illegible]

ભાંગા થાય. કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે ૭૨૦૦ ભાંગા થાય. અને ૨ કાય લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાંગા થાય, એ દશ હેતુના ૩ વિકલ્પે ૩૨૪૦૦ ભાંગા થયા.

પૂર્વોક્તિ ૯ માંહે ભય અને કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે ૧૧ હેતુ થાય, ત્યારે ૭૨૦૦ ભાંગા થાય. ભય અને કાય એ લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાંગા થાય, કુચ્છા અને એ કાય લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાંગા થાય. ત્રણ કાયજ લઈએ ત્યારે ૨૪૦૦૦ ભાંગા થાય. એ ૧૧ હેતુના ૪ વિકલ્પે ૬૭૨૦૦ ભાંગા થયા.

હવે પૂર્વોક્તિ ૯ માંહે ભય, કુચ્છા અને ૨ કાય લઈએ ત્યારે ૧૨ હેતુના ૧૮૦૦૦ ભાંગા થાય ભય અને ૩ કાય લઈએ ત્યારે ૨૪૦૦૦ ભાંગા થાય. કુચ્છા અને ૩ કાય લઈએ ત્યારે ૨૪૦૦૦ ભાંગા થાય. કાય ૪ લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાંગા થાય. એ ૧૨ હેતુના ચાર વિકલ્પે ૮૪૦૦૦ ભાંગા થયા.

પૂર્વોક્તિ ૯ માંહે ભય-કુચ્છા અને કાય ૩ લઈએ ત્યારે ૧૩ હેતુના ૨૪૦૦૦ ભાંગા થાય ભય અને કાય ૮ લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાંગા; કુચ્છા અને કાય ૪ લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાંગા થાય પાચ કાયજ લઈએ ત્યારે ૭૨૦૦ ભાંગા, એ ૧૩ હેતુના ૪ વિકલ્પે ૬૭૨૦૦ ભાંગા થયા.

હવે પૂર્વોક્તિ ૯ માંહે ભય, કુચ્છા અને કાય ૪ એ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાંગા થાય ભય અને ૫ કાય

લઈએ ત્યારે ૭૨૦૦ ભાગા, કુચ્છા અને ૫ કાય લઈએ ત્યારે
પણ ૭૨૦૦ ભાગા, ૭ કાયજ લઈએ ત્યારે ૧૨૦૦ ભાગા,
એ ૪ વિઠ્ઠપે ૧૪ હેતુના ૩૩૬૦૦ ભાગા થયા.

હવે પૂર્વોક્ત ૯ માહે ભય, કુચ્છા અને પાચ કાય
લેખવીએ ત્યારે ૧૫ હેતુના ૭૨૦૦ ભાગા થાય. ભય અને
૭ કાય લઈએ ત્યારે ૧૨૦૦ ભાગા. કુચ્છા અને ૧ કાય
લઈએ ત્યારે ૧૨૦૦ ભાગા. એ ૧૫ હેતુના ૩ વિઠ્ઠપે
૯૧૦૦ ભાગા થયા. ૬ કાય, ૧ ધ્રિય, ૩ કપાય, ૨
હાસ્થાદિ, ૧ વેદ, ૧ યોગ, ભય અને કુચ્છા, એ પ્રકારે
૧૬ હેતુના ૧૨૦૦ ભાગા થાય. એ આઠ વિઠ્ઠપે ધ્રુવને
મિત્ર ગુણુકાણે ૩૦૨૪૦૦ ભાગા થયા.

હવે આથે અવિરતિ ગુણુકાણે ૩૮૩૦૪૦ ભાગા ઉપર
તે આ પ્રમાણે-અવિરતિ ગુણુકાણે યોગ તેર હાય તેથી ૪૧
હેતુ હાય એક જીવને જગન્ય ૯, મધ્યમ ૧૦, ૧૧, ૧૨,
૧૩, ૧૪, ૧૫ અને ઉત્કૃષ્ટ ૧૬ હેતુ હાય, ત્યાં જગન્યથી
૧ કાય, ૧ ધ્રિય, ૩ કપાય, ૨ હાસ્થાદિ, ૧ વેદ અને
૧ યોગ. એ નવ હેતુ હાય આઠના સર્વત્ર ભાગા રાસ્થા
નની પેઠે જોવા મળે. આઠનાને લેખ નહું હવે તે દંડિદમિષ
ન હોય. તેમ આઠના અવિરતિ નહું હવે તે દંડિદમિષ
મિષ નહું હવે તે દંડિદમિષ નહું હવે તે દંડિદમિષ
નહું હવે તે દંડિદમિષ નહું હવે તે દંડિદમિષ
નહું હવે તે દંડિદમિષ નહું હવે તે દંડિદમિષ
નહું હવે તે દંડિદમિષ નહું હવે તે દંડિદમિષ

અને ૩ કાર્મ્મણ એ ત્રણ યોગ ન હોય; ત્યારે તેના ભાગા પણુ ઓછા થાય. નવ હેતુના ૮૪૦૦, દશ હેતુના ૩૭૮૦૦ અગ્યાર હેતુના ૭૮૪૦૦, બાર હેતુના ૯૮૦૦૦, તેર હેતુના ૭૮૪૦૦, ચૌદ હેતુના ૩૯૨૦૦, પંદર હેતુના ૧૧૨૦૦ અને સોળ હેતુના ૧૪૦૦ ભાગા થાય, એ સર્વ મળીને ૩૫૨૮૦૦ ભાગા થયા. પણુ એ મત બહુ સમ્મત નથી, જે માટે પ્રાક્ષી, સુદંરી, શ્રીમદ્વિનાય, રાણમતીવગેરે અનુત્તર વિમાનથી અહીંયા શ્રીવેદે અવતર્યા તેને અપર્યાપ્તપણે ચોથું ગુણુકાણુ કેમ નહિ હોય ? તે માટે એ વિચારવા યોગ્ય છે, તત્ત્વ તો બહુશ્રુત જાણે.

હવે પાંચમે દેશવિરતિ ગુણુકાણુ ૧૬૩૬૮૦ ભાગા ઉપજે, તે આ પ્રમાણે—અવિરતિ ગુણુકાણુ ૪૬ હેતુ હતા તે માહેથી ૪ અપ્રત્યાખ્યાનીય કપાય, ૧ ત્રસકાયની અવિરતિ, ઔદા-રિકમિશ્ર અને કાર્મ્મણ; એ ૭ હેતુ ટાળતાં શેષ હેતુ દેશ-વિરતિ ગુણુકાણુ હોય, ત્રસથી વિરમ્યા માટે એક કાયના ૫ ભાંગા ૧૦ દ્વિસંયોગી, ૧૦ ત્રિસંયોગી, ૫ ચતુસંયોગી અને ૧ પંચસંયોગી એ પ્રકારે ભાંગા જાણુવા અહીંયા એક જ અશ્રયી જઘન્યથી ૮, મધ્યમ ૯, ૧૦, ૧૧, ૧૨. ૧૩ અને ઉત્કૃષ્ટા ૧૪ હેતુ હોય, એમ સાત વિકલ્પ છે. ત્યાં જઘન્યથી ૧ કાય, ૧ હૃદ્રિય, ૨ કપાય, ૨ હાસ્યાદિ, ૧ વેદ અને યોગ ૧૧ માહેલો ૧; એ આઠ હેતુ હોય ત્યા ૧ કાયના ભાગા ૫ તેને પાચ હૃદ્રિય સાથે ગુણુતાં ૨૫ થાય, તેને ૪ કપાયે ગુણુતાં ૧૦૦ થાય, તેને બે યુગલ સાથે ગુણુતાં ૨૦૦ થાય, તેને ૩ વેદ સાથે ગુણુતા ૬૦૦ થાય; તેને ૧૧ યોગ સાથે ગુણુતાં ૬૬૦૦ ભાગા આઠ હેતુના થાય.

તે આઠ હેતુમા ભય ભેગવીએ ત્યારે ૬૬૦૦ ભાગા,
કુન્છા ભેગવીએ ત્યારે ૬૬૦૦ ભાગા અને કાય ૨ લઈએ
ત્યારે ૧૩૨૦૦ ભાગા થાય. એ નવ હેતુના ૩ વિઠણે થઈને
૨૧૪૦૦ ભાગા થાય.

પૂર્વોક્ત આઠ હેતુમાહે ભય અને કુન્છા ભેગવીએ
ત્યારે ૬૬૦૦ ભાગા, ભય અને કાય ૨ લઈએ ત્યારે
૧૩૨૦૦ ભાગા; કુન્છા અને ૨ કાય લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦૦
ભાગા અને ૩ કાયજ લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦૦ ભાગા થાય.
એ દશ હેતુના ૪ વિઠણે થઈને ૪૬૨૦૦ ભાગા થયા

હવે પૂર્વોક્ત ૮ માહે ભય, કુન્છા અને ૨ કાય લઈએ
ત્યારે ૧૩૨૦૦ ભાગા, ભય અને ૩ કાય લઈએ ત્યારે
૧૩૨૦૦ ભાગા, કુન્છા અને ૩ કાય લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦૦
ભાગા અને ચાર માયજ લઈએ ત્યારે ૬૬૦૦ ભાગા થાય
એ ૧૧ હેતુના ૪ વિઠણે થઈને ૪૬૨૦૦ ભાગા થયા

પૂર્વોક્ત ૮ માહે ભય, કુન્છા અને ૩ કાય લઈએ ત્યારે
૧૩૨૦૦ ભાગા, ભય અને ૪ કાય લઈએ ત્યારે ૬૬૦૦ ભાગા,
કુન્છા અને ૪ કાય લઈએ ત્યારે ૬૬૦૦ ભાગા અને ચાર
માયજ લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦૦ ભાગા તાર એ બાર હેતુના ૪
વિઠણે થઈને ૨૨૬૨૦ ભાગા થયા

પૂર્વોક્ત ૮ માહે ભય-કુન્છા અને ચાર કાય લઈએ ત્યારે
૬૬૦૦ ભાગા, ભય અને ચાર માયજ લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦૦
કુન્છા અને ૪ કાય લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦૦ ભાગા તાર એ તેર
હેતુના ૪ વિઠણે થઈને ૨૨૪૦ ભાગા થયા. પૂર્વોક્ત ૮ માહે

ભય, કુચ્છા અને ૫ કાય લઈએ ત્યારે ૧૪ હેતુ થયા તેના ૧૩૨૦ ભાંગા થાય. એ પ્રકારે પાંચમે ગુણકાણે સાત વિક્રંપે થઈને ૧૬૩૬૮૦ ભાંગા થયા.

હવે છઠ્ઠું પ્રમત્તગુણકાણે ૧૧૮૪ ભાંગા ઉપજે, તે આ પ્રમાણે-અહીંયા પાંચમા ગુણકાણે ૩૯ હેતુ છે તે માંહેથી ૧૧ અવિરતિ અને ૪ પ્રત્યાખ્યાનીય કષાય એ ૧૫ ટાળીએ અને આહારકદ્ધિકનો ઉદય થયો તેને સહિત કરીએ એટલે ૨૬ હેતુ હોય. એક જીવને ૫, ૬, ૭ હેતુ હોય. જઘન્યથી ૧ કષાય, ૨ હાસ્યાદિ, ૧ વેદ, ૧ યોગ, એવં ૫ હેતુ હોય. કષાય ૪ ને યુગલ જે સાથે ગુણતાં ૮, તેને ૩ વેદ સાથે ગુણતા ૨૪, તેને ૧૩ યોગ સાથે ગુણતાં ૩૧૨ થાય; પણ સ્રીવેદીને આહાર કદ્ધિક ન હોય તેથી તેના ૧૬ આછા કરીએ ત્યારે પાંચ હેતુને ૨૯૬ ભાંગા થાય. ભય ભેળવીએ ત્યારે ૨૯૬, કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે ૨૯૬; એ છ હેતુના જે વિક્રંપે ૫૯૨ ભાંગા થાય. ભય અને કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે સાત હેતુના ૨૯૬ ભાંગા થાય. એમ ત્રણ વિક્રંપે થઈને ૧૧૮૪ ભાંગા પ્રમત્ત ગુણકાણે હોય.

હવે સાતમે અપ્રમત્ત ગુણકાણે ૧૦૨૪ ભાંગા હોય, તે આ પ્રમાણે-અહીં આ અવિરતિ એકે ન હોય ઔદારિકમિશ્ર, વૈકિયમિશ્ર, આહારકમિશ્ર, અને કાર્મ્મણ એ ચાર પણ ન હોય તેથી યોગ ૧૧. અન્વલનના કષાય ૪ અને નવ નોકષાય એ ૨૪ હેતુ હોય એક જીવને ૫, ૬, ૭, હેતુ હોય. તેના ભાંગા પ્રમત્તની જેમ ગણવા પણ સ્રીવેદીને આહારક વિના ૧૦ યોગ

હેતુ હોય તેથી એક યોગના ૧૬૦ ભાંગા ઝોછા કરીએ ત્યારે
ત્રણ વિકલ્પે ૧૦૨૪ ભાંગા અપ્રમત્ત ગુણુકાણે થાય.

હવે અપૂર્વકરણ ગુણુકાણે ૮૬૪ ભાંગા ઉપજે તે આ પ્રમાણે
પૂર્વાક્ત્ર સાતમે ગુણુકાણે ૨૪ હેતુ કદા, તેમાથી આદ્યારક
કાયયોગ તથા વૈદ્યકાયયોગ ટાળતા ૨૨ હેતુ હોય. એક
ઉવને ૫. ૧. ૭, હેતુ હોય ૧ કપાય, ૨ હાસ્યાદિ, ૧ યોગ,
૧ વેદ, એ પાત્ર હેતુ હોય ત્યાં ૪ કપાયને જે ગુણુક સાથે
ગુણુતા ૮, તેને ૮ યોગ સાથે ગુણુતા ૭૨, તેને ત્રણ વેદ સાથે
ગુણુતાં ૨૧૬ ભાંગા થાય. ભય ભેળવીએ ત્યારે ૨૧૬ કુન્દા
ભેળવીએ ત્યારે ૨૧૬ અને ભય-કુન્દા જે ભેળવીએ ત્યારે ૨૧૬
ભાંગા થાય. એ પ્રમાણે સર્વ મળી ૮૬૪ ભાંગા થયા.

હવે અનિવૃત્તિભાદર ગુણુકાણે ૧૪૪ ભાંગા ઉપજે. તે આ
પ્રમાણે-પૂર્વાક્ત્ર આદ્યે ગુણુકાણે ૨૨ હેતુ કદા છે તે માટેથી
હાસ્યાદિક ટાળીએ ત્યારે યોગ હેતુ હોય એક ઉવને ૨.
૩, હેતુ હોય ૪ કપાયને ૮ યોગ સાથે ગુણુતા ૩૬ ભાંગા
પાત્ર અને વૈદ્યાદ્ય હોય ત્યારે ત્રણ વેદ ગુણુતાં ૧૦૮ ભાંગા
થયા બાકે મળીને ૧૪૪ ભાંગા થયા.

હવે અપ્રમત્ત ગુણુકાણે ૮ ભાંગા ઉપજે તે આ પ્રમાણે-
પૂર્વાક્ત્ર ગુણુકાણે ૧ હેતુ કદા છે તે માટે આદ્યારક
કાયયોગ તથા વૈદ્યકાયયોગ ટાળતા ૨૨ હેતુ હોય એક
ઉવને ૫. ૧. ૭, હેતુ હોય ૧ કપાય, ૨ હાસ્યાદિ, ૧ યોગ,
૧ વેદ, એ પાત્ર હેતુ હોય ત્યાં ૪ કપાયને જે ગુણુક સાથે
ગુણુતા ૮, તેને ૮ યોગ સાથે ગુણુતા ૭૨, તેને ત્રણ વેદ સાથે
ગુણુતાં ૨૧૬ ભાંગા થાય. ભય ભેળવીએ ત્યારે ૨૧૬ કુન્દા
ભેળવીએ ત્યારે ૨૧૬ અને ભય-કુન્દા જે ભેળવીએ ત્યારે ૨૧૬
ભાંગા થાય. એ પ્રમાણે સર્વ મળી ૮૬૪ ભાંગા થયા.

મોહનીયની ઉદ્ધરણા મટે ત્યારે પ ઉદ્ધરે, ઉપશાનમોદે વેદનીય,
મોહનીય અને આયુ ટાળીને શેષ પ કર્મ ઉદ્ધરે ॥૨૧॥

ગુણહાણે અદ્યપ્યહુત્ય.

પણ દો ખીણુ દુ જોગી, છુદ્ધીરગુ અજોગી થોત ઉવસ તાઃ
સ ખગુણુ ખીણુ સુદુમા-નિઅદ્વિઅપુત્ત સમ અદિઆ.

પણ દો-પાત્ર તથા જે	અં ખગુણુ-સખ્યાતગણા
ખીણુ-લીલુમોદવાળા	ખીણુ-લીલુમોદવાળા
દુ-ગાન] જે કર્મને	સુદુમા-મુ-મય પનાયવાળા
જોગી-સંયોગી	અનિઅદ્વિ-અનિ નિર્વાદ-વાળા
અજોગી-અનુદીનક	અપુત્ત-અપર્વક-વાળા
અજોગી-અયોગી રૂપથી	સમ-સરખા
સાવ-ધોણ	અદિઆ-વિત્તાધિ
ઉવસના ઉપશાનમોદવાળા	

અર્થ—છીણુનાદવાળા પાંચ અધરા જે કર્મને ઉદ્ધરે
સંયોગી રૂપથી જે કર્મને ઉદ્ધરે અને અયોગી રૂપથી અનુદી
નક રોય, ઉપશાનમોદ ગુણઅપાને વર્તવાવાળા એવા અર્થથી
સાવ રોય; છીણુનાદવાળા અંખ્યાતગુણ રોય, સુદુમા-
મય અનિઅનિ આનુસંધનય અને અપર્વક ગુણાણુ
વાળા (જોડે, યોગે) સરખા રોય અને [છીણુનાદવાળા]
વિત્તાધિ રોય, ॥૨૧॥

વિવેચન — ૧. મોદે પાત્ર ઉદ્ધરે અને મોદે પાત્ર
પાત્રે પાત્રાવરણીય, પાત્રાવરણીય અને પાત્રાવરણીય
પાત્રાવરણીય મોદે પાત્રાવરણીય અને પાત્રાવરણીય
પાત્રાવરણીય મોદે પાત્રાવરણીય અને પાત્રાવરણીય
પાત્રાવરણીય મોદે પાત્રાવરણીય અને પાત્રાવરણીય

અંબગુણા-અંબ્યાનગુણા	અગ્નેગિ-અયોગી દેવળી
દેવ-દેશવિરતિવાળા	મિન્દ્રા-મિથ્યાદષ્ટિ
આગાણા-સામ્યાદનવાળા	અમંબ-અસંખ્યાનગુણા
મીઝા-મિશ્ર ગુણદાણાવાળા	ચઉઝે-આઝ
અવિરર્ષ-અવિરતિ	દુયેણુંતા-એ અનંતા

અર્થ—અયોગી, અપ્રમત્ત અને પ્રમત્ત ગુણુદાણાવાળા અંખ્યાનગુણા હોય; દેશવિરતિ, સારવાદન, મિશ્ર અને અવિરતિ એ ચાર ગુણુદાણાવાળા અમંખ્યાનગુણા હોય; અંબાગી દેવળી અને મિથ્યાદષ્ટિ એ બે અનંત (ગુણ) હોય. ॥ ૬૩ ॥

વિવેચન :—તે ધકી અયોગી દેવળી અંખ્યાનગુણા, કોટિ પૃથક્ત્વ સદાય પામીએ તે માટે. તે ધકી અપ્રમત્ત અથવા અંખ્યાનગુણા, કોટિશત પૃથક્ત્વ અમલ પામીએ તે માટે. તે ધકી પ્રમત્ત અથવા અંખ્યાનગુણા, કોટિસહસ્ર પૃથક્ત્વ હોય તે માટે તે ધકી દેશવિરતિ અસંખ્યાનગુણા, તિર્યંચમાદે અસંખ્યાનગુણા હોય તે માટે તે ધકી સારવાદની અસંખ્યાનગુણા, ચાર ગતિમા હોય તે માટે. તે ધકી મિશ્ર ગુણુદાણી અસંખ્યાનગુણા, સારવાદન ધકી મિશ્રનો દાણ ધણો તે માટે. એ સારવાદની અને મિશ્ર ગુણુદાણાવાળા કોટિવારે મદદથી કોટિ પામી હોય. કોટિવારે હોય પણ નહિ. તે ધકી અવિરતિ અથવા અંબાગી દેવળી અનંતગુણા કોટિ અનંતા તે માટે. તે ધકી મિથ્યાદષ્ટિ અનંતગુણા કોટિથી અસંખ્યાનગુણા તે માટે. તેમા મિથ્યાદષ્ટિ દાણો તે માટે કોટિ પામી હોય. તેમા કોટિવારે હોય અથવા અસંખ્યાનગુણા કોટિ પામી હોય તે માટે.

પ્રાયઃ ઉત્કૃષ્ટપણા આશ્રયી જાણવું. સદાય નિષ્ઠે ન હોય, કોઈ વારે વિપરીતપણે પણ હોય. જે માટે ૧, ૪, ૫, ૬, ૭, ૧૩, એ ૭ ગુણુકાણે વર્તતા જીવ તો સદાય ઘણા પામીએ અને શેષ ૮ ગુણુકાણે તો જીવ કોઈવારે પામીએ અને કોઈવારે ન પામીએ, શૂન્ય પણ હોય. જઘન્યથી ૧, ૨ હોય અને ઉત્કૃષ્ટ કદા તોટકા હોય, તે માટે એ અદ્વયબહુત્વનો તત્ત નથી. જ્યારે પૂર્વોક્ત ૭ ગુણુકાણેજ સર્વ જીવ હોય અને શેષ ૮ ગુણુકાણે કોઈ જીવ ન હોય ત્યારે તેનો અસંયોગી એક ભાગો થાય જ્યારે પૂર્વોક્ત ૬ અને એક અન્ય ગુણુકાણે જીવ હોય ત્યારે તેના એક સંયોગી ૮ ભાગા ઉપજે, એમ દ્વિસંયોગે ભાંગા ૨૮, ત્રિસંયોગે ભાંગા ૫૬. ચતુઃસંયોગે ભાંગા ૭૦, પંચસંયોગે ભાંગા ૫૬, ૫૬ સંયોગે ભાંગા ૨૮, સપ્ત સંયોગે ભાંગા ૮ અને સર્વ ગુણુકાણે વર્તતા જીવ હોય ત્યારે અષ્ટસંયોગે ભાગો ૧ હોય, એવં સર્વ મળીને ૨૫૬ ભાંગા હોય અહીં ભાગાઓ માહે અયોગી તે ભવસ્થ લેવા, સિદ્ધ તો સદાયે છે જ તે માટે નહીં. એકત્વ-બહુત્વે વળી એના ઘણાં ભાગા થાય, તે સાથેના ચંત્રથી જાણવા. એ ગુણુકાણાનાં દ્વાર કદાં. ૧૧૬૩૥

[illegible]

સાન્નિપાતિક ભાવના ભેદો.

ચઉચઉગધસુમીસગ, પરિણામુદયેહિં ચઉસખધએહિં ;
ઉવસમળુએહિં વાચઉ, કેવલિપરિણામુદયખધએ. ૧૬૭

ચઉ-ચાર ભેદ

ચઉગધસુ-ચાર ગતિઆશ્રયી

મીસગ-મિશ્ર ભાવે

પરિણામુદયેહિં-પારિણામિક

તથા ઔદયિક ભાવે

ચઉ-ચાર ભેદ

સખધએહિં-ક્ષાયિક ભાવે સહિત

ઉવસમળુએહિં-ઉપશમમમકિ
યુક્ત

વા-અથવા

ચઉ-ચાર ભેદ

કેવલિ-કેવળજ્ઞાની

પરિણામુદયખધએ-પારિણામિક

ઔદયિક અને ક્ષાયિકભાવના

અર્થ-ક્ષાયોપશમિક, પારિણામિક અને ઔદયિકભાવ વડે
[ત્રિસંયોગી સાંનિપાતિક ભાવના] ચાર ગતિ આશ્રયી ચાર
ભેદ હોય ક્ષાયિક ભાવે સહિત[ચતુઃસંયોગી સાંનિપાતિક
ભાવના] ચાર ભેદ જાણવા. અથવા ઔપશમિક ભાવે સહિત
[ચતુઃસંયોગી સાંનિપાતિક ભાવના] ચાર ભેદ હોય. પારિ-
ણામિક, ઔદયિક અને ક્ષાયિક ભાવવડે થયેલા ત્રિસંયોગી
સાંનિપાતિક ભાવને વિષે કેવળી હોય. ॥ ૬૭ ॥

દિવેચન-હવે ઔપશમિકાદિક પાચ ભાવના ત્રિસંયોગી
૧૦, ત્રિસંયોગી ૧૦, ચતુઃસંયોગી ૫ અને પંચસંયોગી ૧,
એ ૨૬ ભેદ સાન્નિપાતિકના થાય તેમાના ૬ ભેદ જીવને વિષે
હોય. શેષ ૨૦ નો તો સંભવ ન હોય. હવે જે ૬નો સંભવ
છે તે માટેલા ત્રણના ૪ ગતિ આશ્રયી ૧૨ ભેદ અને ત્રણ
મીન, એવ ૧૫ ભેદ હોય તે કહે છે-૪ ગતિને વિષે ક્ષાયો-
પશમિક, પારિણામિક અને ઔદયિક ભાવે કરીને ત્રિક સંયોગી

રોય. થાં દ્વાયોપશમિકે ઇદ્રિયાદિક, પારિણામિકે છવત્વાદિક,
ઓદયિકે ગત્યાદિક એ પ્રકારે ચાર ગતિને વિષે હોય તેથી
૪ ભેદ તથા તેજ ત્રણ ભાવ દ્વાયિક અગ્યદ્વત્વ મદિન હોય ત્યાં
અનુસયોગી માનિપાતિક ભાવ થાય. તે પણ ચાર ગતિમાં
હોવાથી ૪ ભેદ હોય અથવા તેજ ત્રણ ભાવ ઉપશમ અગ્ય-
દ્વત્વ મદિન હોય ત્યાં પણ અનુસયોગી માનિપાતિક ભાવ
હોય. તે પણ ચાર ગતિમાં હોવાથી ૪ ભેદ હોય. એ પ્રકારે
૧૨ ભેદ થયા. તથા પારિણામિક ભાવે છવત્વાદ ઓદયિકે
અનુપયગતિ, દ્વાયિકભાવે જ્ઞાનાદિક એ ત્રિસંયોગી માનિપાતિક
ભાવ ભવશ્ચ દેવળીને હોય ॥ ૬૭ ॥

અયપરિણામિ સિદ્ધા, નરાણ પણભેગુવસમસંદીઝેઃ
દિગ્ધ પનર સન્નિવાદિગ્ધ, ભેયા વીસ અસ ભવિંગા.૬૮

અય-પરિણામિ ભાવે	ઉવસમસંદીઝે-ઉપા' સંદેહ
પરિણામિ-પરિણામિકાદે	દિગ્ધ પનર-સં. ૫૯
સિદ્ધા સિદ્ધાદે	અસિદ્ધાદે ૨ સિપતે
નરાણ મારાદે	ભેયા-ભે
પાણેદન પાણ સંદેહ	વીસ-૧૨ ૫૯
અયપરિણામિ	અયપરિણામિ ૧૨ ૫૯

અર્થ-દ્વાયિક અયપરિણામિ ભાવે સિદ્ધાદે સિદ્ધાદે
સંનિવાદિકા ભાવે સિદ્ધાદે સં. ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯
સંનિવાદિકા ભાવે સિદ્ધાદે સં. ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯
સં. ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯
ભેયા-ભેયાદે ૧૨ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯ ૫૯

વિવેચન—ક્ષાયિક ભાવે જ્ઞાન, દર્શન તથા સમ્યક્ત્વ અને પારિણામિક ભાવે જીવપણું એ દ્વિસંયોગી સાંનિપાતિક ભાવ સિદ્ધને છે. તથા ૧ ઔપશમિકે આરિત્ર, ૨ ક્ષાયિકે સમ્યક્ત્વ, ૩ ક્ષાયોપશમિકે ઈદ્રિય, ૪ ઔદયિકે મનુષ્યગતિ અને ૫ પારિણામિકે જીવપણું એ પંચસંયોગી સાંનિપાતિકભાવ ઉપશમશ્રેણિએ વર્તતા મનુષ્યને હોય. એટલે એક દ્વિકસંયોગી, બે ત્રિકસંયોગી, બે ચતુસંયોગી; અને એક પંચસંયોગી, એવાં ૬ મૂળ ભેદ હોય અને તે સાંનિપાતિક ભાવના ભાંગાનું યંત્ર.

૧	ઉપશમ, ક્ષાયિક	૧૪	ઉપ, મિત્ર, ઔદ૦
૨	ઉપ, મિત્ર [ક્ષાયોપશમિક]	૧૫	ઉપ, મિત્ર, પારિણામિક.
૩	ઉપશમ, ઔદયિક	૧૬	ઉપ, ઔદ૦, પારિ
૪	ઉપશમ, પારિણામિક	૧૭	ક્ષા, મિત્ર, ઔદ૦
૫	ક્ષાયિક, મિત્ર	૧૮	ક્ષા, મિત્ર, પારિ
૬	ક્ષા, ઔદયિક	૧૯	ક્ષા, ઔદ૦, પારિ
૭	ક્ષા, પારિણામિક	૨૦	મિત્ર, ઔદ૦, પારિ
૮	મિત્ર, ઔદયિક	૨૧	ઉપ, ક્ષા, મિત્ર, ઔદ૦
૯	મિત્ર, પારિણામિક	૨૨	ઉપ, ક્ષા, મિત્ર, પારિ
૧૦	ઔદ૦ પારિણામિક	૨૩	ઉપ, ક્ષા, ઔદ૦, પારિ
૧૧	ઉપ, ક્ષાયિક, મિત્ર	૨૪	ઉપ, મિત્ર, ઔદ૦, પારિ
૧૨	ઉપ, ક્ષા, ઔદ૦	૨૫	ક્ષા, મિત્ર, ઔદ૦, પારિ
૧૩	ઉપ, ક્ષા, પારિણામિક	૨૬	ઉપ, ક્ષા, મિત્ર, ઔદ૦, પારિ

૧ આ ભાગો મિદ્ધોને હોય

૨ આ ભાગો દેવગીને હોય

૩-૪-૫ આ ત્રણ ભાગો આરે ગતિના જીવને હોય.

૬ આ ભાગો ઉપશમશ્રેણિએ ચડેલા મનુષ્યોને હોય.

વિવેચન—એક ઉપને સમ્યક્ત્વાદિ [૪-૫-૧-૬]

આર શુભાષ્ટો ૩ અથવા ૪ ભાવ હોય. ૧ પારિજામિક ભાવે
 ઉપત્ત, ૨ ઔદયિકે ગત્યાદિ, ૩ દાયોપશમિક ભાવે ઇન્દ્રિય
 અને સમ્યક્ત્વ પણ દાયોપશમિકે જ હોય ત્યારે ત્રણ
 ભાવ હોય અને ઔપશમિક અથવા દાયિક સમ્યક્ત્વ હોય
 ત્યારે ૪ ભાવ હોય અને સર્વ ઉપ આશ્રયી તે પાચ
 ભાવ હોય ઉપશમિક તે ૯-૧૦ મું અને ઉપશાત તે ૧૧
 મું એ ત્રણ શુભાષ્ટો આર અથવા પાચ ભાવ હોય ૧
 પારિજામિકે ઉપત્ત, ૨ ઔદયિકે ગત્યાદિ ૩ દાયોપશમિકે
 ઇન્દ્રિય અને ૪ ઔપશમિકે સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર એ આર
 ભાવ હોય અને દાયિક સમ્યક્ત્વ તથા ઔપશમિક ચારિત્ર
 હોય ત્યારે પાચ ભાવ હોય. દક્ષિણમોહ શુભાષ્ટો ૩ ભાવ
 પૂર્વવત્ અને દાયિક સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર એ આર
 હોય. અપૂર્વકશુ શુભાષ્ટો ૪ ભાવ પૂર્વવત્ અને
 ઔપશમિક અથવા દાયિક સમ્યક્ત્વ એ આર ભાવ હોય.
 હોય અને ૧-૨-૩-૪-૫-૬ શુભાષ્ટો આર આ ભાવ હોય.
 તથા ૧-૨-૩ શુભાષ્ટો ૧ ઔદયિક, ૨ પારિજામિક અને
 ૩ દાયોપશમિક એ આ હોય અને સુરોગી તથા સુરોગી
 એ એ શુભાષ્ટો ૧ ઔદયિક, ૨ પારિજામિક અને ૩ દાયિક
 એ આ ભાવ હોય. એ આશ્ટો એક ઉપ સમ્યક્ત્વ
 એ આ ભાવ હોય અને ઉપે સમ્યક્ત્વ તે ૨ મું અને
 હોય ૧૧૮૫

સંખ્યાનાદિના ભેદો.

સંખિજ્જેગમસંખ . પરિતજ્જુત્તનિયપયજ્જુય નિવિદ્ઃ
એવમાગુતં પિતિહા, જહનમજ્જુક્કસા સવ્વે ॥૬૧॥

સંખિજ્જેગમસંખ્યાનુ એમ	એવં-એ નીત
અસંખ્યા-અસંખ્યાનુ	આગુતં પિ-અનત પય
પરિત-પ્રત્યેક અસંખ્યાનુ	નિરા-તપ્ પ્રમાં
જુત્ત-જુત્ત અસંખ્યાનુ	જહનન-જાન્ય
નિયપયજ્જુક્કસા-જોતાના પદ્યુક્ત	મજ્જુ-મજ્જુ
[અસંખ્યાનુ અસંખ્યાનુ]	[ઉપમા-ઉપમા]
નિવિદ્ઃ-તપ્ પ્રમાં	[સવ્વે-સર્વ [સાત]

અર્થ - સંખ્યાનુ એમ હોય અસંખ્યાનુ પન્તિ ગમ્ય
અને નિયપયજ્જુક્ક એમ ત્રણ પ્રકારે હોય એ નીતે અનંત
પણ ત્રણ પ્રકારે જાણુ એ નર્વ [સાતે ભોં] જહનન.
મજ્જુ અને ઉપમા ભેદવાળા ૧૦ ॥ ૬૧ ॥

તે મુક્તનાં પહેલો પાત્ર જ્યારે ખાલી થાય ત્યારે છીનવી
 મલાકામાં મરમત નાખીએ નહીં, કાગળ કે તે પહેલો પાત્રો
 તે મલાકા જેવડો જ છે—અનવસ્થિત નથી પણ અસ્થિત છે,
 તે માટે, બીજી વાર જે પાત્રો કટાપીએ તે અનવસ્થિત
 પાત્રો. તે બધા પ્રમાણે—જ્યાં તે પહેલો પાત્રો ખાલી થયે
 તે કોપ અથવા સમુદ્ર જેવડો પાત્રો કટાપીએ, તે અનવસ્થિત
 પાત્રો. તે વળી શિખા મહિત મરમત ભરીએ. ખાલી તે
 અનવસ્થિત પાત્રોને ઉપાડીને કોપ સમુદ્ર એકેમ મરમત
 મુક્તના પૂર્વની પહે ખાલી થાય ત્યારે— ॥ ૬૪ ॥

ખાલી થયેા હોય તે] દ્વીપ કે સમુદ્રના અંત લગે તેટલી ભૂમિ ખણીને તેવડા અનવસ્થિત પાલો કરીએ—ઠંપીએ. એમ અનવસ્થિત પાલા જેમ જેમ ખાલી થતા જાય તેમ તેમ શલાકા માંહે એકે સરસવ મૂકતા જઈએ અને તે તે દ્વીપ સમુદ્ર પર્યાંત ભૂમિ ખણીને અનવસ્થિત કંપતા જઈએ, એમ વારંવાર કરીએ. એમ વારંવાર કરતાં જ્યારે ખીજે શલાકા પાલો ભરાય ત્યારે પૂર્વની પેરે [અનવસ્થિતની પેરે] શલાકા પાલો ઉપાડીને ત્યાંથી આગળના દ્વીપ સમુદ્રે એકેક સરસવ મૂકીએ. ॥ ૭૫ ॥

ખીણે સલાગ તઈએ, એવં પઢમેહિં ખીઅયં ભરમુ;
તેહિં તઈઅં તેહિય, તુરિઅં જા કિર કુડા ચઉરો. ૭૬

ખીણે—શલાકા પાલો ખાલી—
થયે છતે

સલાગ—શલાકા

તઈએ—ત્રીજામા

એવં—એ રીતે

પઢમેહિં—પહેલા વડે

ખીઅયં—ખીજે શલાકા

ભરમુ—ભરવે

તેહિં તઈઅં—તે વડે ત્રીજે
તેહિય તુરિઅં—તે વડે વળી
ચોથો,

જા—યાવત

કિર—નિશ્ચે

કુડા—મુકુટ [શિખા સહિત ભરેલા]

ચઉરો—ચાર [પાલા હોય].

અર્થ—તે ખાલી થયે છતે ત્રીજા પાલામાં શલાકા [મ-અય] નાખીએ. એ રીતે પહેલા વડે ખીજે પાલો ભરવે. તે [ખીજા] વડે ત્રીજે અને તે [ત્રીજા] વડે ચોથા પાલો ભરવે. યાવત નિશ્ચે શિખા સહિત ભરેલા ચારે પાલા હોય.

અર્થ—અધિનિષંધના આયવગાયરથાનો, અનુભાગ[અ] અધના આયવગાયરથાનો, યોગના નિર્વિભાજ્ય ભાગો, દિવ્ય-પિણી અવગર્ધિણીના અમથો, પ્રત્યેક ગરીરવાળા જુઓ અને નિગારો [જો દશ] નાખીએ. ॥ ૮૨. ॥

વિવેચન - ૫ અધિનિષંધનાં આયવગાયરથાનો, ૬ અનુભાગનાં આયવગાયરથાનો, ૭ યોગ તે મન, વચન, પ્રયાનું વીર્ય તેના ઉદ્ભવનિભાગ તે મુદ્ધમ નિર્વિભાજ્ય ભાગ, ૮ દિવ્યગર્ધિણી અવગર્ધિણી જો જો મળના અમથ, ૯ પ્રત્યેક જુઓના ગરીર અને ૧૦ નિગોદ-સાધારણ વનરપતિપ્રાચના ગરીર ના દશ ભાગવીજો અને પાત્રી. ॥ ૮૨ ॥

નંતુ ન થાય, ત્યારે તેમા છ ગાનંતા ક્રમક્રમે ભેગવીએ, તે
 હે છે

સિદ્ધા નિગોચમણવા. વાગુસ્સઈ કાલ પુગલો એવઃ
 મગ્ધમલોગનદ પુણુ, નિવગિઉ કેવલકામિ ॥૮૫॥

સિદ્ધા જિહ્વા નયો	સમ્યક સં
નિગોચમણવા નિગોચના નયો	અલોગનદ - પદાનુક્રમ
વાગુસ્સઈ - સ્વપતિમાય	માન-વર્ણ
કાલ- ૧૧ કાલ [ગા-નગ]	[નિવગિઉ - ૧૧ કાલ - ૧૧ કાલ]
મગ્ધમલોગનદ પુણુ - ૧૧ કાલ	કેવલકામિ - ૧૧ કાલ - ૧૧ કાલ

અર્થ નિગો. નિગોચ નયો વનગપતિ - ૧૧ કાલ
 [નિવગિઉ. અનગન અન - વર્ણમાન / ના સમયે ૧૧ કાલ
 પદાનુક્રમે સર્વ અલોગનદા પ્રવેશ [નિગોચમણવા ૧૧ કાલ
 ૧૧ કાલ ૧૧ કાલ [નિગોચ] કેવલકામિ - ૧૧ કાલ - ૧૧ કાલ
 પદાનુક્રમે ૧૧ કાલ ॥

ખિત્તેણુંતાણુંતં, હવેઈ જિઠું તુ વવહરઈ મજઝં;
અથ સુહુમત્યવિચારો, સિહિઓ દેવિંદ્રસૂરીહિં ॥૮૬॥

ખિત્તે-ક્ષેપવે થકે.

[અ]ણુંતાણુંતં-અનંતાનંતુ

હવેઈ-હોય

જિઠું-ઉત્કૃષ્ટ

વવહરઈ-વ્યવહારમાં.

મજઝં-મધ્યમ અનંતુ

ઈય-એ પ્રકારે.

સુહુમત્ય-સૂક્ષ્મ અર્થનો

વિચારો-વિચાર

સિહિઓ-લખ્યો

દેવિંદ્રસૂરીહિં-શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિએ.

અર્થ—ક્ષેપવે છતે ઉત્કૃષ્ટ અનંતાનંતુ થાય, પણ મધ્યમ અનંતાનંતુ વ્યવહારમાં આવે એ પ્રકારે સૂક્ષ્મ અર્થનો વિચાર શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિએ લખ્યો. ॥ ૮૬ ॥

વિવેચન—તે ભેજવ્યે થકે ઉત્કૃષ્ટ અનંતાનંતુ નવમું થાય, પણ મધ્યમ અનંતાનંતુ જ વ્યવહારમાં પ્રવર્તે છે. લોકાલોક માહે જેટલા પદાર્થ છે તે સર્વ મધ્યમ અનંતાનંતેજ છે. ઉત્કૃષ્ટ અનંતાનંતુ કહ્યું પણ નિષ્પ્રયોજન છે, તે માટે જ સિદ્ધાંતે ના કહી. એ સૂક્ષ્મ અર્થનો વિચાર તપાગન્ધાધિરાજ શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિએ લખ્યો અર્થાત્ પૂર્વ અંથને અનુમારે પુસ્તકન્યાસ કર્યો.

આ ૮૬ ગાથાનો છે તે માટે પડશીતિક એવું નામ જ મુવું.

પડશીતિનામા ચતુર્થ કર્મત્રય સમાપ્ત.

ઓમાથી પસાર થાય છે. વિકાસ માર્ગની આ ક્રમિક અવસ્થાઓને ગુણસ્થાનક કહેવામા આવે છે આ ક્રમિક અસખ્યાતી અવસ્થાઓને જાનિઓએ ૧૪ ભાગમા વિભાજિત કરેલ છે આ ચૌદ વિભાગને જૈનશાસ્ત્રમા ગુણસ્થાનક કહેવામા આવે છે.

માર્ગણા અને ગુણસ્થાનકોનું પરસ્પર અન્તર :—
માર્ગણાનો વિચાર કર્મ-અવસ્થાના તરતમ ભાવનો વિચાર નથી પરંતુ શારીરિક, માનસિક અને આધ્યાત્મિક લિન્નતાઓથી જીવે ઘેરાયેલા છે અને તેનો વિચાર માર્ગણા દ્વારા થાય છે જ્યારે ગુણસ્થાનકો કર્મ-પટલોના તરતમ ભાવને અને યોગોની પ્રવૃત્તિ-નિવૃત્તિને જણાવે છે.

માર્ગણાઓ જીવના વિકાસક્રમને બતાવતી નથી પણ એના આભાવિક-વૈભાવિક ઉપોત્તુ અનેક પ્રકારથી પૃથક્કરણ કરે છે જ્યારે ગુણસ્થાનકો જીવના વિકાસક્રમને બતાવે છે. અને વિકાસની ક્રમિક અવસ્થાઓનું વર્ગીકરણ છે માર્ગણાઓ સહભાવી છે અને ગુણસ્થાનકો ક્રમભાવી છે. એટલે કે એકજ જીવમા ચૌદે માર્ગણાઓ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે જ્યારે ગુણસ્થાનકો એક જીવમાં એકજ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે પૂર્વ પૂર્વ ગુણસ્થાનકોને છોડીને ઉત્તરોત્તર ગુણસ્થાનક પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. અને આધ્યાત્મિક વિકાસ વધારી શકાય છે, પરંતુ પૂર્વ પૂર્વ માર્ગણાઓને છોડીને ઉત્તરોત્તર માર્ગણાઓ પ્રાપ્ત કરી શકાતી નથી તેમજ તેથી આધ્યાત્મિક વિકાસની સિદ્ધિ થઈ શકતી નથી તેમજ ગુણસ્થાનકે પહોંચેલ એટલે કે કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરેલ જીવમા કયાય મીવાય સર્વે માર્ગણાઓ હોય છે પરંતુ ગુણસ્થાનક નો માત્ર એક તેમજ ન હોય છે અન્તિમ અવસ્થા પ્રાપ્ત જીવમા પાન ત્રણ-ચાર માર્ગણાઓ છોડીને બધી માર્ગણાઓ હોય છે, જ્યારે ગુણસ્થાનકોમા ફક્ત ૧૪મું જ હોય છે આ પ્રકારે માર્ગણા અને ગુણસ્થાનકોમાં પરસ્પર અન્તર છે,

અને ચક્રિન્દ્રિય તથા કાયમાર્ગણામા પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, વનસ્પતિ-કાય માર્ગણાએ લબ્ધિ અપર્યાપ્તિ પચેન્દ્રિય તિર્થયની પેઠે બધ કહેવો. આ સાતે માર્ગણાવચ્ચા હોવેને સમ્યક્ત્વ અને ચાગ્રિ નથી તેમજ દેવગતિ કે નરકગતિમા ઉપજે નહી તેથી જિનનામ, દેવત્રિક, નરકત્રિક, વૈક્રિયદ્વિક અને આહારકદ્વિક એ અગ્યાર પ્રકૃતિ બાધે નહિ તેથી બાધે અને મિથ્યાત્વે ૧૦૯ પ્રકૃતિઓ બાધે

ગાથા ૧૩ “સાસ્વાદન ગુણઠાણ” લવનપતિથી ધર્શાન દેવલોક સુધાના દેવો મિથ્યાત્વ નિમિત્તક એકેન્દ્રિય પ્રાયોગ્ય આયુષ્ય બાધી પડીથી સમ્યક્ત્વ પામી મરણ સમયે સમ્યક્ત્વ વમી પૃથ્વી, અપ્ અને વનસ્પતિમા ઉપજે છે, તેને શરીરપર્યાપ્તિ પુરી કર્યા પહેલા સાસ્વાદન હોય ત્યારે તે ૯૬ પ્રકૃતિઓ બાધે

“૯૬ બાધે” સૂક્ષ્મ-ત્રિક, વિકલ-ત્રિક, એકેન્દ્રિય જાતિ, મ્થા વરનામ, આતપ નામ, નપુ સકવેદ, મિથ્યાત્વ મોહનીય, હુડક સમ્યા-ન અને છેવટું સઘયણ એ તેર પ્રકૃતિઓ મિથ્યાત્વ સિવાય ન બધાય તેથી તે બાદ કરતા જન્નુ પ્રકૃતિઓ બાધે.

“એ બે મન જાણવા” અહીં દેટલાક આચાર્યો તિર્થય આયુષ્ય અને મનુષ્ય આયુષ્ય સિવાય ૯૪ પ્રકૃતિઓ બાધે એમ કહે છે આ પ્રમાણે બે મન છે

આ મનભેદ પ્રાચીન બન્ધન્વામિત્વમા પણ છે તેની ગાથાઓ નીચે પ્રમાણે છે

સાણા વંચદિ સોલસ, નિરતિગહીણા ચ મોતું છન્નવર્ડ ।
ઓવ્રેગં વીસુત્તર-સયં ચ પંચિદિયા વન્થે ॥ ૨૩ ॥
ઇગ-વિગલ્લિદીસાણા, તણુપજ્જત્તિં ન જંતિ જં તેણ ।
નગ-નિરિયાડ-અવંઘા, મયંતરેણં તુ ચડણડં ॥ ૨૪ ॥

પર પ્રકૃતિઓ બાધે નહિ તેઉકાય અને વાયુકાય, તિર્થ યગતિમા ઉત્પન્ન થાય અને ત્યા ભવપ્રત્યય નીચ ગોત્રનોજ ઉદય હોય માટે તેઓ ઉચ્ચગોત્ર ન બાધે, તેઓને સાસ્વાદન ન હોય દેમકે સમ્યક્ત્વ વખતો કોઈ જીવ તેમાં આવીને ઉપજે નહિ

“કર્મસ્તવનીપેરે”-એ આક યોગમાર્ગણાએ ૧૨ ગુણસ્થાનક હોય ત્યાં કર્મસ્તવની પેઠે બન્ધ જાણવો તથા સત્ય-મનોયોગ અને અસત્યામૃષા એ બે મનના અને એજ બે વચનના એ ચાર એગ તેરમા ગુણસ્થાનકે હોય ત્યાં એક સાતા વેદનીય બધાય.

અહી મળવયજોગે ઓહુ ચરલે નરમંગુ આ ગાથામા વચન-યોગ અને ઔદારિક એ બને સામાન્યપદ છે તો પણ નરભગુ શબ્દના સાન્નિધ્યથી વચનયોગનું તાત્પર્ય મનોયોગ સહિત વચન-યોગમાં અને ઔદારિકનું તાત્પર્ય મનોયોગ સહિત ઔદારિક કાય-યોગમાં રાખી બન્ધસ્વામિત્વનો વિચાર કરેલ છે, વચનયોગથી કેવળ વચનયોગ અને કાયયોગથી કેવળ કાયયોગ ગ્રહણ કરવામા આવે તો તેનું બન્ધસ્વામિત્વ વિકલેન્દ્રિય અને એકેન્દ્રિયના સમાન હોય, એ પ્રમાણે ઔદારિક કાયયોગે બધનો વિચાર કલો

જીવ પ્રથમ સમયે દેવસ કાર્મણ યોગવડે આહારગ્રહણ કરે ત્યાર પછી ઔદારિક યોગની શરૂઆત થાય છે. તે શરીર પર્યાપ્તિ બનતાં સુધી કાર્મણ સાથે મિશ્ર હોય છે અને દેવસિ સમુદ્ઘાત અવસ્થામાં બીજા, છટ્ટા અને સાતમે સમયે કાર્મણ સાથે ઔદારિકમિશ્રયોગ હોય છે

ત્રિશિષ્ટ ચારિત્રને અભાવે આહારકંદ્રિક ન બાધે. મુરાયુ અને નરકત્રિક એ ચાર પ્રકૃતિઓ સર્વ પર્યાપ્તિ પૂર્ણ કર્યા શીવાય ન બધાય તેથી એ ૭ ન બાધે અને દેવસિ સમુદ્ઘાત અવસ્થામાં તો દેવસ આનાવેદનીયજ બધાય છે.

એ સ દેહ ટીકાકારે પણ વિવક્ષ્યો નથી —આ શ કાના સમાધાનમાં સમજવાનું છે યશ મોમમૂર્ચિત બાલાવબોધમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે—
—અણચલવીસાઈમાં આદિ પદ છે, તેનો અર્થ અનંતાનુબધી આદિ ૨૪ એમ ન કરતા આદિ શબ્દથી બીજી પાંચ પ્રકૃતિઓ લઈને (કારણ કે મનુષ્યઆયુ અને તિર્યાગાયુ પૂર્વે ટાળ્યા છે) ૨૯ પ્રકૃતિઓ લેવી, આ પ્રમાણે અર્થ કરવાથી શકા રહેશે નહીં, કારણ કે ૯૪માંથી ૨૬ પ્રકૃતિઓ ઓછી કરી બાકી રહેલ ૬૮માં જિનપચક મેલવવાથી ૭૦ પ્રકૃતિઓ થાય છે. વળી ગાથામાં ૭૫ પ્રકૃતિઓ લેવી એવો કોઈ ઉલ્લેખ નથી

ઔદારિક મિત્રકાયયોગના સ્વામિ તિર્યાચ અને મનુષ્ય છે અને ચોથા ગુણસ્થાનકે તેને ૭૦ અને ૭૧ પ્રકૃતિઓ બંધ કહ્યો છે, તો પણ ઔદારિકમિત્ર કાયયોગમાં ચોથે ગુણઠાણે ૭૧ પ્રકૃતિઓનો બધ માનવાને બદલે ૭૦ પ્રકૃતિઓનો બધ એટલા માટે માન્યો છે કે આ યોગ અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં હોય છે અને અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં તિર્યાચ અથવા મનુષ્ય દેવાયુનો બધ કરતા નથી માટે આયુષ્ય ગણવામાં આવે નહીં. આ પ્રમાણે ૭૦ નો બંધ સભવે છે. પછી તો બહુશ્રુત કહે તે પ્રમાણ

ઔદારિકમિત્રની પેઠે બધ કહેવો

ઓને મૂળ બધમાં ૧૨૦ માંથી આહારપકટક, તિર્યાચ, આયુષ્ય અને નગાયુષ એ આઠ બાદ કરતા ૧૧૨ મિત્ર્યાત્વે જિનપચક વિના ૧૦૭, સૂત્રમાં ૧૩ બાદ કરતા માત્રવાને ૯૪ તેમાંથી અનંતાનુબધી આદિ ૨૪ ઓછી કરી જિનપચક ઉમેરતા સમ્યક્ત્વ ૭૫ બાંધે ઉપર જે દુષ્ટામાં શકા કહેલી છે તેનો અહીં અવકાશ નથી કારણ કે કાર્મણકાયયોગ ચારે ગતિમાં હોય છે એટલે દેવ-નારક એ પાંચ પ્રકૃતિઓ આગે છે.

પા જાનજાયનો નથી દાવાપદમિદ્દ અગત્યમ્ અગત્યમ્ અગત્યમ્
 ૩૦ જેવો જેવો જે માટે તેલ દેદા પણ દાવામા આપે .

દાવાયે અગત્યમ્ અગત્યમ્ અગત્યમ્

મથા ૬ —

મથા ૬ દંચળમોરે, તિવિદંમિ દિ મદનિયાણદુર મિ ।

નિપચવાયમહર્, મથાષં મથાષં મથાષં ૥ ૧ ૥

ગુણદાણા ૧૧ હોય :—

શંકા —ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વને પાત્રમા અને છટ્ટા ગુણદાણે દેવા-
યુતો બધ કહ્યો છે, પરંતુ તે શી રીતે થતે ? કારણ કે અબધાયુ
ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ તદ્દલવ મોક્ષ જાય છે એટલે આયુ બાધતો નથી
અને બધાયુ હોય તો આયુ બાધ્યુ છે માટે બાધતુ નથી

ઉત્તર.—અહીં કોઈ એમ કહે છે કે “ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વનો
પ્રસ્થાપક [પ્રારભ કરનાર] મનુષ્ય હોય, અને નિષ્ઠાપક ચારે ગતિના
છવે હોય, ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરનાર મનુષ્ય મિથ્યાત્વ મોહનીય
અને મિશ્ર મોહનીયનો તદ્દન ક્ષય કરે અને સમ્યક્ત્વ મોહનીયનો ક્ષય
કરતા માત્ર તેના અન્તર્મુદ્દર્તમા વેદવા લાયક પુદ્ગલો બાકી હોય
ત્યારે મરણ પામી ચારે ગતિમા ઉપજે અને ત્યાં ઉત્પન્ન થઈ સમ્યક્ત્વ
મોહનીયના પુદ્ગલો ભોગવી ક્ષય કરે, તે ક્ષાયિક નિષ્ઠાપક કહેવાય
છે, તે ચારે ગતિમા પ્રાપ્ત થાય તેથી દેશવિરતિ ગુણદાણે મનુષ્ય
અને તિર્યચ ક્ષાયિક સમ્યગ્દષ્ટિ સુચાયુતો બધ કરે ” પરંતુ તે
ખર નથી કારણ કે ક્ષાયિક નિષ્ઠાપક અસખ્ય વર્ષના આયુષવાળા
મનુષ્ય અને તિર્યચ હોય અને તેને દેશવિરતિ ગુણસ્થાનક ન હોય,
પરંતુ ક્ષાયિક સમ્યગ્દષ્ટિને નીચે પ્રમાણે કવચિત્ પાત્ર લેવો પણ
થાય છે અને તે અપેક્ષાએ સુચાયુતો બધ મળવે છે.

પાત્રમા આરાના અતે થનાગ દુષ્પસદસૂરિ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વની
છે તેઓ દેવાયુ બાંની મનુષ્ય થઈ મોક્ષે જરો તેઓનું ક્ષાયિક સમ્ય-
ક્ત્વ આ જન્મનું નથી, કારણ કે પાત્રમા આગમા ઉત્પન્ન થયેલાને
ક્ષાયિક જ થતું નથી વળી પૂર્વ જન્મનું પણ નથી, કારણ કે તે દેવ
દે નરકમાથી આવ્યા હોય તો ક્ષાયિક ઉત્પન્ન થતું નથી ક્ષાયિક-
સમ્યક્ત્વનો ઉત્પાદક મખ્યાતા વર્ષના આયુષવાળો, પ્રથમ સંઘયણી,
જે કાળમાં તિર્યકને થઈ ગઈના હોય તે કાળમા ઉત્પન્ન થયેલ

છ ગુણસ્થાન મુધીજ હોય છે યોગાન્તર્ગત કૃષ્ણાદિદ્રવ્યના સખધર્થી આત્માનો જે શુભાશુભ પરિણામ તે લેસ્થા. કપાયો તેમા સહચારી છે કપાયની જેમ જેમ તીવ્રતા તેમ તેમ લેસ્થાઓ અશુભ-અશુભતર હોય છે અને કપાયોની જેમ જેમ મન્દતા થાય તેમ તેમ લેસ્થાઓ વિશુદ્ધ-વિશુદ્ધતર થાય છે જેમકે અનતાનુબંધીના તીવ્રતમ ઉદ્યે કૃષ્ણ લેસ્થા હોય અને મન્દ ઉદ્યે શુકલલેસ્થા હોય છે. કેટલીક જગ્યાએ દેવો અને નારકોને શરીરના વર્ણરૂપ લેસ્થાઓ માની છે કેમકે તેમની લેસ્થાઓ અવસ્થિત હોય છે સાતમી નરકે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ માનેલ છે ત્યાં દ્રવ્ય કૃષ્ણલેસ્થાજ હોય છે. અને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ શુભ લેસ્થાએ જ થાય છે તો કૃષ્ણ લેસ્થાએ વર્તવાવાળા જીવને સમ્યક્ત્વ શી રીતે થાય ? માટે દ્રવ્ય લેસ્થા શરીરના વર્ણરૂપ અને ભાવ લેસ્થા ભિન્ન હોય એમ સમજાય છે અને તેથી સાતમી નારકીના નારકો સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ વખતે વિશુદ્ધ એવી ભાવ લેસ્થાએ હોય પણ દ્રવ્યથી તો કૃષ્ણ લેસ્થા હોય એટલે પ્રતિબિમ્બરૂપ તેજે લેસ્થા સરખી થાય એ રીતે અલગ્યને પણ શુકલલેસ્થા દ્રવ્યથી હોય તાત્પર્ય એ છે કે દેવો અને નારકોને લેસ્થાઓ અવસ્થિત હોય છે પણ તે શરીરના વર્ણરૂપ દ્રવ્ય લેસ્થાઓ હોય છે અને ભાવપરા-વ્રત્તિએ તે લેસ્થાઓ તે તે લેસ્થાઓ સરખી થાય છે.

મનુષ્ય અને તિર્થંચ દેવાયુષ ન બાધે -

આ વસ્તુ કર્મત્રયકાર અને સિદ્ધાન્તકારનો મતબેદ જણાવે છે કારણકે કર્મત્રયકાર ચોથા ગુણસ્થાનકે સુગણનો બધ માને છે તે પ્રાચીન બંધસ્વામિત્વની નીચેની ગાથા ઉપરથી જણાઈ આવે છે

નૃનરગ્રાહસદિગ્રા અરિવયસમ્માહ હોંતિ નાયજ્ઞા ।
નિન્થયરેણ જુયા તદ્, તેડછેસે પરં વોચ્છં ॥ ૪૨ ॥

નહી તે અપેક્ષાએ ચાર ગુણુસ્થાનક કહેવ છે, બાકી ગુણલેસ્યાએ દેશ વિગતિ કે સર્વવિરતિ પામ્યા પછી કોઈ છવ મંદ પરિણામી થાય ત્યારે કૃષ્ણાદિત્રક અશુભ લેસ્યાઓ આવે તેથી દેશવિરતિ કે સર્વ વિરતિનો ભગ થતો નથી. તે અપેક્ષાએ ચોથા કર્મત્રયમા છ ગુણુ-સ્થાનક, કહેવ છે

એ પ્રમાણે બધસ્વામિત્વ ઉપરનું વિગિષ્ટ લખાણ પૂર્ણ થયું.

ઉદયસ્વામિત્વ.

ત્રીજા કર્મત્રયમા માર્ગણાસ્થાનને વિષે ગુણુસ્થાનકોને આશ્રયી બધસ્વામિત્વનો વિચાર કર્યો. પરંતુ ઉદયસ્વામિત્વનો વિચાર કર્યો નથી માટે તે ઉપયોગી હોવાથી અહિં ઉદયસ્વામિત્વનો વિચાર કરવો પ્રસ્તુત છે.

૧ નરકગતિ, આ માર્ગણાએ મિથ્યાત્વથી માડી અવિરતિ-સમ્યગ્દષ્ટિ ગુણુસ્થાનક સુધી ચાર ગુણુસ્થાનક હોય છે. ત્યા જ્ઞાનાવરણ પાય, દર્શનાવરણ ચાર, અન્તરાય પાય, મિથ્યાત્વમોહનીય, તૈજસનામ, કાર્મણનામ, વર્ણાદિયતુષ્ક, અગુરુધુનામ, નિર્માણનામ, સ્થિરનામ, અસ્થિરનામ, શુભનામ અને અશુભનામ એ સત્યાતીશ પ્રકૃતિઓ ધ્રુવોદયી પોતપોતાની ઉદયભૂમિકા પર્યન્ત અવસ્થા ઉદય-વતી હોય છે તેમા મિથ્યાત્વમોહનીયની ઉદયભૂમિ પ્રથમ ગુણુસ્થા-સ્થાનક છે અનેત્યાં તે ધ્રુવોદયી છે. પાય જ્ઞાનાવરણીય, ચાર દર્શના-વરણીય અને પાય અન્તરાય એ ચૌદ પ્રકૃતિઓનો ઉદય બારમા ગુણુસ્થાનક સુધી અને બાકીની બાર પ્રકૃતિઓનો ઉદય તેરમા ગુણુ-સ્થાનક સુધી સર્વ જીવોને હોવાથી તે ધ્રુવોદયી છે એ સત્યાતીશ ધ્રુવોદયી પ્રકૃતિઓ, નિદ્રા, પ્રયત્ના, વેદનીય ૨, નીયગોત્ર, નરકત્રિક, ૫ ચેન્દ્રિયજાતિ, વૈક્રિયદ્રિક, હુડકસંસ્થાન, અશુભવિદ્યાયોગતિ, પરાધાત, ઉન્મૂલાસનામ, ઉપધાત, ત્રસ્યતુષ્ક, દુર્ભંગ, દુસ્વર, અનાદેય, અયશ,

પરંતુ લઘ્વિપ્રત્યય વૈક્રિયશરીર હોય છે, તે અપેક્ષાએ વૈક્રિયદ્રિક સહિત કરતાં ૧૦૬ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય છે પૂર્વોક્ત એકમો સાત પ્રકૃતિઓમાંથી સમ્યક્ત્વ અને મિશ્રમોહનીય-એ એ પ્રકૃતિઓ બાદ કરતા મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે ૧૦૫ પ્રકૃતિઓ હોય છે સૂક્ષ્મ, અપર્યાપ્ત, સાધારણ, આતપનામ અને મિથ્યાત્વમોહનીય એ પાંચ પ્રકૃતિઓ સિવાય સાસ્વાદને સો પ્રકૃતિઓ હોય છે તેમાં અનન્તાનુ-બન્ધિયતુષ્ક, સ્થાવરનામ, એકેન્દ્રિયાદિભતિયતુષ્ક અને તિર્યંચાનુપૂર્વી-એ દશ પ્રકૃતિઓ બાદ કરતા અને મિશ્રમોહનીય સહિત કરતા મિશ્રગુણસ્થાનકે એકાદ્ય પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય છે. તેમાંથી મિશ્ર-મોહનીય હીન કરતા અને સમ્યક્ત્વમોહનીય અને તિર્યંચાનુપૂર્વી-એ એ પ્રકૃતિઓ જોડતાં અવિરતિસમ્યગ્દષ્ટિ ગુણસ્થાનકે ૯૨ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય છે; અપ્રત્યાખ્યાનાપરણ ચાર, દુર્ભંગ, અનાદેય, અચર અને તિર્યંચાનુપૂર્વી-એ આઠ પ્રકૃતિઓ સિવાય દેશવિગતિ ગુણસ્થાનકે ૮૪ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય છે, અહિં સર્વત્ર લઘ્વિપ્રત્યય વૈક્રિય શરીરની વિવક્ષા કરી નથી, એટલે એ એ પ્રકૃતિઓ બધે ઓછી જાણવી

૩ મનુષ્યગતિ. અહિં ચૌદ ગુણસ્થાનકો હોય છે. દેવત્રિક, નરકત્રિક, વૈક્રિયદ્રિક, જતિયતુષ્ક, તિર્યંચત્રિક, ઉદ્યોત, સ્થાવર, સૂક્ષ્મ, સાધારણ અને આતપ-એ વીસ પ્રકૃતિઓનો ઉદય મનુષ્યને ભવપ્રત્યય હોતો નથી માટે તેને બાદ કરતા ઓથે ૧૦૨ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય છે પરંતુ લઘ્વિનિમિત્તક વૈક્રિય શરીરની અપેક્ષાએ ઉત્તરવૈક્રિયશરીર કરતા વૈક્રિયદ્રિક અને ઉદ્યોતનામનો ઉદય હોવાથી તે ત્રણ પ્રકૃતિઓ સહિત ૧૦૫ પ્રકૃતિઓ સામાન્યતઃ ઉદયમાં હોય છે. તેમાં મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે આધારકદિક, જિનનામ, સમ્યક્ત્વ અને મિશ્રમોહનીય એ પાંચ પ્રકૃતિઓનો ઉદય નહિ હોવાથી તેને બાદ કરતા ૯૭ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય છે. અપર્યાપ્તનામ અને

કારણકે અહિં જિનનામનો ઉદય હોય છે, ઔદારિકદ્વિક વિહાયોગતિ-
દ્વિક, અગ્નિર, અગુલ, પ્રત્યેક, રિયર, ગુલસ સ્થાનપદક, અગુરુલધુયતુક,
વર્ણયતુક, નિર્માણ, તૈજસ, કાર્મણ, વજ્રકપલનાગયસહનન, દુઃસ્વર,
સુસ્વર, સાતાવેદનીય અને અસાતાવેદનીયમાથી એક-એ ત્રીશ પ્રકૃતિઓ
વિના અયોગીકેવલીગુણસ્થાનકે આગ પ્રકૃતિઓનો ઉદય હોય, મુલગ,
આદેય, યશ, વેદનીય ત્રસ, આદર, પર્યાપ્ત, પચેન્દ્રિયજ્ઞતિ, મનુષ્યદિક,
જિનનામ અને ઉચ્ચગોત્ર એ આગ પ્રકૃતિઓ અયોગિગુણસ્થાનકના
ઉદયે સમયે ઉદયમાથી વિચ્છિન્ન થાય

૪ દેવગતિ આ માર્ગણાએ ચાર ગુણસ્થાનક હોય છે
નરકત્રિક, તિર્યચત્રિક, મનુષ્યત્રિક, જાતિયતુક, ઔદારિકદ્વિક, આહાર-
કદ્વિક, સઘયણપદક, ન્યગ્રોધપરિમડ્ઝાદિ પાચ સ્થાન, અગુલવિહા-
યોગતિ, આતપ, ઉદ્યોત જિનનામ, સ્થાવરચતુક, દુસ્વર, નપુસકવેદ
અને નીચગોત્ર-એ ઓગણચાલીશ પ્રકૃતિઓ શિવાય ઓથે સામાન્ય
દેવોને ૮૩ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય, અહિં ઉત્તરવૈક્રિય શરીર કરતા
દેવોને ઉદ્યોતનામના ઉદયનો સભવ છે, પરન્તુ ભવપ્રત્યયશરીરનિમિત્ત
ઉદ્યોતનો ઉદય વિવલિત હોવાથી દોષ નથી, તથા પચસંગ્રહને મતે
સ્થાનદ્વિકનો ઉદય દેવોને નહિ હોવાથી તે બાદ ક્રમ્તા ૮૦ પ્રકૃતિઓ
ઉદયમા હોય સમ્યક્ત્વમોહનીય અને મિત્રમોહનીય શિવાય મિથ્યાત્વગુણ-
સ્થાનક ૭૮ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય મિથ્યાત્વમોહનીય શિવાય સામ્વાદને
૭૭ પ્રકૃતિઓ હોય અનન્તાનુમન્દિયતુક અને દેવાનુપૂર્વી-એ પાચ
પ્રકૃતિઓ જિવાય અને મિત્રમોહનીય મેળવતા મિત્રગુણસ્થાનકે ૭૩
પ્રકૃતિઓ હોય મિત્રમોહનીય બાદ ક્રમ્તા અને સમ્યક્ત્વમોહનીય
અને દેવાનુપૂર્વી, -એ બે પ્રકૃતિઓ સહિત ક્રમ્તા અવિગતિસમ્યગ્દષ્ટિ
ગુણસ્થાનક ૭૪ પ્રકૃતિઓ હોય

૫. પચેન્દ્રિયજ્ઞાનિ એકેન્દ્રિય માર્ગણામા પ્રથમના બે ગુણસ્થાનક-
રે ૫ છે વૈક્રિયાષ્ટક મન'યત્રિક ઉચ્ચગોત્ર, આવેદ, પુરુષવેદ,

હોય, કારણકે મિથ્યાત્વ મોહનીયનો ઉદય તો ત્યાં ન હોય, અને તે સિવાયની બાકીની પ્રકૃતિઓનો ઉદય શરીરપર્યાપ્ત પરી થયા પછી જ હોય છે અને સાસ્વાદન તો શરીરપર્યાપ્ત પરી થયા પૂર્વે જ હોય છે

૭-૮ ત્રીન્દ્રિય અને ચતુરિન્દ્રિય જાતિ આ બંને માર્ગણાએ પણ એકન્દ્રિયની પેઠે બે ગુણસ્થાનક હોય છે અને ઉદયસ્વામિત્વ પણ તેની પેઠે બાણવું પણ એકન્દ્રિયને રથાને ત્રીન્દ્રિય અને ચતુરિન્દ્રિય કહેવા

૯ પञ્ચેન્દ્રિયજાતિ અહીં ચૌદ ગુણસ્થાનકો હોય છે જાતિચતુક સ્વાવગ, સૂક્ષ્મ, સાધારણ અને આતપ એ આઠ પ્રકૃતિ વિના એકે ૧૧૪ પ્રકૃતિઓ હોય, તેમાંથી આહારકલ્પિક, જિનનામ સમ્યક્ત્વ અને મિત્રમોહનીય એ પાંચ પ્રકૃતિઓ બાદ કરતાં મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે ૧૦૯ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય મિથ્યાત્વમોહનીય, અપર્યાપ્ત અને નરકાનુપૂર્વી-એ ત્રણ પ્રકૃતિઓ સિવાય સાસ્વાદન ગુણસ્થાનકે ૧૦૬ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય અનન્તાનુબન્ધિચતુક અને આનુપૂર્વીત્રિક એ સાત પ્રકૃતિઓ વિના અને મિત્રમોહનીય મેળવતા મિત્રગુણસ્થાનકે મો પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય મિત્રગુણસ્થાનકે સો પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય મિત્રમોહનીય બાદ કરતાં અને ચાર આનુપૂર્વી તથા સમ્યક્ત્વમોહનીય યુક્ત કરતા અવિગતિગુણસ્થાનકે ૧૦૪ પ્રકૃતિઓ હોય અપ્રત્યાખ્યાના-વરાનુચતુક દૈદ્રિયાદિ, નગાનુપૂર્વી, તિર્યાચાનુપૂર્વી, દુર્ભાગ, અનાદેય, અને અયગ-એ સત્તર પ્રકૃતિઓ વિના દેશવિગતિ ગુણસ્થાનકે ૮૭ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય અને જડા ગુણસ્થાનકથી માડી ચૌદમાં ગુણસ્થાનક સુધી મનુષ્યગતિની પેઠે ૮૧-૭૬-૭૨-૬૬-૬૦-૫૬-૫૭-૪૨ અને ૧૦ પ્રકૃતિઓનું ઉદયસ્વામિત્વ બાણવું

૧૦ પૃથિવીકાય. આ માર્ગણાએ એકન્દ્રિયની પેઠે બે ગુણસ્થાનક બદલતા ત્યાં એકન્દ્રિય માર્ગણામાં કહેલી ૪૦ પ્રકૃતિઓ અને સાધારણ

૫૧ મઘ્ય અહીં ચૌદ ગુણસ્થાનકો હોય છે અને ત્યાં સામાન્ય ઉદયસ્વામિત્વ જાણવું

૫૨ અમઘ્ય અહીં માત્ર પહેલું જ ગુણસ્થાનક હોય છે, ત્યાં સમ્યક્ત્વ, મિત્ર, જિનનામ અને આહારકદ્વિક—એ પાંચ પ્રકૃતિ વિના ઓઘે અને મિથ્યાત્વે ૧૧૭ પ્રકૃતિઓ હોય.

૫૩ ઉપશમસમ્યક્ત્વ. આ માર્ગણ્યે ચોથાથી આરબી અગીઆરમા સુધી આઠ ગુણસ્થાનક હોય છે. સ્થાવરચતુષ્ક, જાતિચતુષ્ક અનન્તાનુબન્ધિચતુષ્ક, સમ્યક્ત્વમોહનીય, મિત્રમોહનીય, મિથ્યાત્વમોહનીય જિનનામ, આહારકદ્વિક, આતપનામ અને આનુપૂર્વીચતુષ્ક—એ ત્રેવીશ પ્રકૃતિ વિના ઓઘે અને અવિરતિગુણસ્થાનકે ૯૯ પ્રકૃતિઓ હોય છે, અન્ય આચાર્યના મતે ઉપશમસમ્યક્દષ્ટિ આયુષ પર્ણ ચવાથી મરીને અનુત્તર સુર તરીકે ઊપજે તે વખતે તેને અવિગતિગુણસ્થાનકે દેવાનુપૂર્વીનો ઉદય હોય, તે અપેક્ષાએ ઓઘે અને અવિરતિ ગુણસ્થાનકે ૧૦૦ પ્રકૃતિઓ હોય, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણચતુષ્ક, દેવગતિ, દેવાનુપૂર્વી, દેવાયુષ, નરકગતિ, નરકાયુષ, વૈક્રિયદ્વિક, દુર્ભંગ, અનાદેય અને અયશ—એ ચૌદ પ્રકૃતિ વિના દેશવિરતિગુણસ્થાનકે ૮૬ પ્રકૃતિઓ હોય તિર્યચગતિ, તિર્યચાયુષ, નીચગોત્ર, ઉઘોત અને પ્રત્યાખ્યાનાવરણચતુષ્ક—એ આઠ પ્રકૃતિ વિના પ્રમત્ત ગુણસ્થાનકે ૭૮, સ્થાનદ્વિત્રિક વિના અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનકે ૭૫, અને છેલ્લા ત્રણ સઘયણ વિના અપર્વકગણે ૭૩ પ્રકૃતિઓ હોય છે ત્યાર પછી આગળના ગુણસ્થાનકે અનુક્રમે ૬૬, ૬૦, ૫૬, પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય

૫૪ ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વ. અહિં ચોથાથી ચૌદમા સુધી અગીયાર ગુણસ્થાનક હોય ત્યાં જાતિચતુષ્ક, સ્થાવરચતુષ્ક, અનન્તાનુબન્ધિચતુષ્ક, આતપ સમ્યક્ત્વ, મિત્ર, મિથ્યાત્વ અને ઋપભનારાયાદિ પાંચ માર્ગ—એ એકત્રીસ પ્રકૃતિ વિના ઓઘે ૧૦૬ આહારકદ્વિક અને જિનનામ—એ ત્રણ પ્રકૃતિ વિના અવિગતિગુણસ્થાનકે ૯૮,

અપ્રત્યાખ્યાનાવગણ્યતુ'ક, વેદિયાષ્ટક, નગનુપર્ણ, નિર્ધયત્રિક, નીચગોત્ર, દર્ભજ, સ્પનાદેય, અયશ અને ઉદ્યોત—એ એકવીશ પ્રકૃતિ વિના દેશવિગતિગુણધ્યાનકે ૭૭ પ્રકૃતિઓ હોય ક્ષાયિકસમ્યગ્દષ્ટિને પાત્રમા ગુણધ્યાનકે નીચગોત્રનો ઉદ્ય નથી, કાગલ કે પાત્રમા ગુણધ્યાનકથી મનુષ્યને ઉચ્ચગોત્રનો ઉદ્ય હોય છે, અને તે ગુણધ્યાનક વર્તતો ક્ષાયિક સમ્યગ્દષ્ટિ મનુષ્ય જ હોય છે તેથી અદિ નીચગોત્રના ઉદ્યનું વર્ગન કર્યું યદ્યપિ ક્ષાયિક સમ્યગ્દષ્ટિને વજ્રમુપમનાગય સઘચણ સિવાય બીજા પાત્ર સઘચણના ઉદ્યનો નિષેધ કર્યો છે, પરંતુ ભવિષ્યમા થનાગ ક્ષાયિક સમ્યગ્દષ્ટિ દુષ્પસદ્સૂત્રિને ક્યુ સઘચણ માનવુ / માટે આ વાત વિચારણીય છે પ્રત્યાખ્યાનાવગણ્યતુ'ક કાઠી આહારકક્રિક મેળવતા પ્રમત્તગુણધ્યાનકે ૭૫ પ્રકૃતિઓ હોય અધ્યાનર્દિત્રિક અને આહારકક્રિક—એ પાત્ર પ્રકૃતિ વિના અપ્રમત્ત ગુણધ્યાનકે ૭૦, અપર્વકગ્ણે ૭૦, દ્વામ્યાદિ ૭ પ્રકૃતિ વિના અનિવૃત્તિ ગુણધ્યાનકે ૬૪, વેદત્રિક અને સન્વલનત્રિક—એ ૭ પ્રકૃતિ વિના સૂત્રમસપગાયે ૫૮, સન્વલન લોભ વિના ઉપશાન્તમોહે ૫૭ ક્ષીણમોહના દિવ્યગમ સમય મુધી ૫૭, નિદ્રા અને પ્રયલા વિના છેલ્લા સમયે ૫૫, સયોગિકેવલિગુણધ્યાનકે ૪૨ અને અયોગિગુણધ્યાનકે ૧૨ પ્રકૃતિઓ ઉદ્યમા હોય છે

૫૫ ક્ષાયોપશમિકસમ્યક્ત્વ અહિં ચોથાથી સાતમા મુધી ચાર ગુણધ્યાનક છે મિથ્યાત્વ, મિથા, ગિતનામ, જાતિયતુ'ક, આતપ અને અનન્નાનુગન્ધિયતુ'ક—એ મોળા પ્રકૃતિ વિના ઓથે ૧૦૬, આહારકક્રિક વિના અવિગતિગુણધ્યાનકે ૧૦૪ દેશવિગતિગુણધ્યાનકે ૮૭. પ્રમત્તે ૮૧, અને અપ્રમત્તે ૭૬ પ્રકૃતિઓનો ઉદ્ય જાણવો

૫૬ મિથ્રસમ્યક્ત્વ અહિં એક ત્રીજી મિથ્રગુણધ્યાનક હોય. અને ત્યાં મો પ્રકૃતિઓનો ઉદ્ય હોય

૫૭ સાસ્વાદન અદિ એક બીજું સાસ્વાદન ગુણસ્થાનક હોય છે અને ત્યાં ૧૧૧ પ્રકૃતિઓનો ઉદય હોય.

૫૮ મિથ્યાત્વ અહીં પ્રથમ ગુણસ્થાનક હોય અને ત્યાં આહારક દ્વિક જિનનામ, સમ્યક્ત્વ અને મિત્ર-એ પાંચ પ્રકૃતિ વિના ૧૧૭ પ્રકૃતિઓ હોય

૫૯ સંજી અહીં ચૌદ ગુણસ્થાનક હોય દ્રવ્યમનના સંબંધથી કેવલજ્ઞાનીને સજી કલા છે માટે તેને ચૌદ ગુણસ્થાનક હોય, પરંતુ જ્ઞે મતિજ્ઞાનાવગણના ક્ષયોપશમજન્ય મનનપરિણામરૂપ ભાવમનના સંબંધથી સજી કહીએ તો આ માર્ગણાએ બાર ગુણસ્થાનક હોય. ત્યાં સ્થાવર, મૂલ્લમ, સાધારણ, આનપ અને જ્ઞતિચતુષ્ક-એ આઠ પ્રકૃતિ વિના એથે ૧૧૪ પ્રકૃતિઓ હોય પરંતુ જ્ઞે ભાવમનના સંબંધથી સંજી કહીએ તો સંજીમાર્ગણાએ જિનનામનો ઉદય ન હોય તેથી તેને બાદ કરતાં એથે ૧૧૩ પ્રકૃતિઓ હોય આહારકદ્વિક, સમ્યક્ત્વ અને મિત્ર-એ ચાર પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વે ૧૦૯, અપર્યાપ્તનામ, મિથ્યાત્વ અને નગ્કાનુપ્રવીં એ ત્રણ પ્રકૃતિ વિના સાસ્વાદને ૧૦૬ પ્રકૃતિઓ હોય અને અનન્તાનુબંધિચતુષ્ક અને આનુપ્રવીંત્રિક-એ સાત પ્રકૃતિ સિવાય અને મિત્રમોહનીય મેળવતા મિત્રગુણસ્થાનકે મો પ્રકૃતિઓ હોય અને અવિગત્યાદિગુણસ્થાનકે સામાન્ય ઉદયમ્વામિત્વ જાણવું.

૬૦ અસંજી અહીં પ્રથમના બે ગુણસ્થાનકો હોય છે ત્યાં વૈકિયાટક, જિનનામ, આહારકદ્વિક, સમ્યક્ત્વ, મિત્ર, ઉચ્ચગોત્ર, સ્ત્રીવેદ અને પુરુષવેદ-એ મોળા પ્રકૃતિ વિના એથે અને મિથ્યાત્વે ૧૦૬ પ્રકૃતિઓ હોય, તેમાંથી સૂક્ષ્મત્રિક આતપ, ઉદ્યોત, મનુષ્યત્રિક, મિથ્યાત્વ, પગવાન, ઉચ્ચવાસ, સુન્દર, દુન્દર, શુભવિદ્યાયોગતિ અને અનુભવિદ્યાયોગતિ-એ ૫૬૨ પ્રકૃતિ વિના સાસ્વાદને ૯૧ પ્રકૃતિઓ હોય છે સમતિમા ઉદયસ્થાનકમા અસર્જીને આશ્રયી ૭ સંઘયણ અને ૭ સસ્થાના ભાગા કર્યા છે તેથી તેને ૭ સંઘયણ અને ૭ સસ્થાનની

પ્રકૃતિઓ તેમજ સુખગ, આદ્ય અને ગુણવિદ્યાયોગિની ઉદય પણ હોય છે

૬૧ આહારક અર્થે તે ગુણગ્યાનક હાય આનુષંગિકપુષ્ક વિના એને ૧૧૮ આહારકદિક, જિનનામ, સમ્યક્ત્વમોહનીય અને મિત્રમોહનીય—એ પાત્ર પ્રકૃતિ વિના મિત્યાત્વગુણગ્યાનકે ૧૧૩, સુદમત્રિક, આતપ અને મિત્યાત્વ—એ પાત્ર પ્રકૃતિ સિવાય આગ્રવાને ૧૦૮, તેમાથી અનન્તાનુબંધિયપુષ્ક, ન્યાવન્નામ અને નતિયપુષ્ક—એ નવ પ્રકૃતિ આદિ ક્રન્તા અને મિત્રમોહનીય મેળવના મિત્રગુણસ્થાનકે ૧૦૦, તેમાથી મિત્રમોહનીય કાદી સમ્યક્ત્વ મોહનીયનો પ્રસેપ ક્રન્તા અવિનિગુણગ્યાનકે ૧૦૦, અપ્રત્યાપ્યાનાવગણ્યપુષ્ક વૈદ્યિક, દેવગતિ, નન્કગતિ, દેવાયુષ, દુર્ભાગ, નન્કાયુષ અનાદેય અને અયશ—એ તે પ્રકૃતિ વિના દેશગિનિગુણસ્થાનકે ૮૭ પ્રકૃતિઓ હોય આગળના ગુણસ્થાનકે સામાન્ય ઉદ્યત્વામિત્વ જાણવું,

૬૨ અનાહારક આ માર્ગલાએ ૧-૨-૪-૧૩ અને ૧૪મુ એ પાત્ર ગુણગ્યાનક હોય છે ત્યા ઔદારિકદિક, વૈદ્યિકદિક, આહારકદિક, સદનનપદ્ક, સન્યાનપદ્ક, વિદ્યાયોગતિદિક, ઉપવાન, પગલાત, ઉચ્ચવાસ, આતપ, ઉદ્યોન, પ્રત્યેક, માધાગણ, ગુપ્તગ, દુસ્તગ, મિત્રમોહનીય અને નિદ્રાપત્રક—એ પાત્રીશ પ્રકૃતિ વિના એને ૮૭, જિનનામ અને સમ્યક્ત્વ મોહનીય—એ જે પ્રકૃતિ વિના મિત્યાત્વે ૮૫, સુદમ, અપર્યાપ્ત, મિત્યાત્વ અને નન્કત્રિક એ ૭ પ્રકૃતિ સિવાય આગ્રવાને ૭૬ પ્રકૃતિઓ હોય છે મિત્રગુણગ્યાનકે કોઈ અનાહારક ન હોય અનન્તાનુબંધિયપુષ્ક, આવગ અને જાતિયપુષ્ક—એ નવ પ્રકૃતિ વિના અને સમ્યક્ત્વમોહનીય અને નન્કત્રિક—એ ચાર પ્રકૃતિઓ મેળવતા અવિનિગુણગ્યાનકે ૭૪ પ્રકૃતિઓ હોય વર્ણાદિયપુષ્ક, તૈજસ, કાર્મણ, અગુલ્લધુ, નિર્માણ, રિયર, અસ્થિગ, શુભ, અશુભ, મનુષ્યગતિ, પચેન્દ્રિયગતિ જિનનામ, ત્રસત્રિક, સુલગ, આદેય, યશ,

મનુ'ષ્યાયુષ, વેદનીયદ્વિક, અને ઉચ્ચગોત્ર-એ પચીસ પ્રકૃતિઓ તેમજ સયોગી ગુણસ્થાનકે કેવલિસમુદ્ધાત કરતા ત્રીજા, ચોથા અને પાંચમા સમયે ઉદયમા હોય ત્રસત્રિક, મનુ'ષ્યગતિ, મનુ'ષ્યાયુષ, ઉચ્ચગોત્ર, જિનનામ, સાતા કે અસાતામાથી એક વેદનીય, સુલગ, આદેય, યશ અને પંચેન્દ્રિયજનનિ—એ બાર પ્રકૃતિઓ ચૌદમા ગુણસ્થાનકે ઉદયમા હોય, અહિ સર્વત્ર ઉદયમા ઉત્તરવૈદિકિની વિવક્ષા કરી નવી સિદ્ધાન્તમા પૃથિવી, અપ્ અને વનસ્પતિને સાસ્વાદન કહ્યું નથી, સાસ્વાદનીને મતિશ્રુતજાની કહ્યા છે, વિજગજાનીને અવધિદર્શન કહ્યું છે અને વૈદિકિમિશ્ર અને આહારકમિશ્ર ઔદારિકમિશ્ર કહ્યું છે, પણ તે કર્મગ્રન્થમા વિવક્ષિત નથી

ઉદયસ્વામિત્વ સમાપ્ત

ઉદોરણાસ્વામિત્વ.

ઉદયસમયથી આરબી એક આવલિકા સુધીના કાળને ઉદયાવલિકા કહે છે ઉદયાવલિકાપ્રવિષ્ટ કર્મપુદ્ગલને કોષ્ઠપણ કરણ લાગુ પડતું નથી, ઉદયાવલિકાની બહાર રહેલા કર્મપુદ્ગલને ઉદયાવલિકાગત કર્મપુદ્ગલ સાથે મેળવી ભોગવવા તેને ઉદોરણા કહે છે જે જાતના કર્મનો ઉદય હોય તે જાતના કર્મની જ ઉદોરણા થાય છે, એટલે સામાન્ય રીતે જે માર્ગણામા જે ગુણસ્થાનકે જેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનો ઉદય હોય છે, તે માર્ગણામા તે ગુણસ્થાનકે તેટલી પ્રકૃતિઓની ઉદોરણા પણ હોય છે જ્યાં સુધી તેનો ઉદય ચાલુ રહે છે ત્યાં સુધી તેની ઉદોરણા પણ હોય છે, પણ તેમા એટલો વિશેષ છે કે જે કર્મ પ્રકૃતિને ભોગવતા તેના સત્તામા માત્ર એક આવલિકા કાળમા ભોગવતા યોગ્ય કર્મપુદ્ગલો આપી રહે ત્યારે તેની ઉદોરણા થતી નથી અર્થાત્ ઉદયાવલિકાપ્રવિષ્ટ કર્મ ઉદોરણા યોગ્ય રહેતું નથી તથા શરીરપર્યાપ્તિ

પાળે થયા પછી જ્યાં મુઠ્ઠી ઇન્દ્રિયપર્યાપ્તિ પૂરી ન થાય ત્યાં મુઠ્ઠી
પાચ નિદ્રાની ઉદીગળા થતી નથી તેનો દેવળ ઉદય જ પ્રવર્તે છે
જ્યાં ગુણુચ્ચાનકથી આગળ મનુપાલુપ, સાતા અને અસાતા વેદનીય
કર્મની તદ્દોગ્ય અધ્યવસાયના અભાવે ઉદીરણા થતી નથી, દેવળ
ઉદય જ હોય છે, તથા ચૌદમા ગુણુચ્ચાનકે યોગના અભાવે કોઇપણ
પ્રકૃતિની ઉદીગળા હોતી નથી, દેવળ ઉદય જ પ્રવર્તે છે.

ઉદીરણાત્વામિત્વ સમાપ્ત

સત્તાસ્વામિત્વ

આવશ્યક અને ઉપયોગી હોવાથી ઉદયસ્વામિત્વની પેઠે ૬૨
ઉત્તર માર્ગણુચ્ચાનકને આશ્રયી ગુણુચ્ચાનકને વિષે ઉત્તર પ્રકૃતિઓની
સત્તાનું કથન કરવું પ્રવૃત્ત છે અદિ સત્તાધિકારમા ૧૪૮ પ્રકૃતિઓ
વિવક્ષિત છે

૧-૨ નરકગતિ અને દેવગતિ. આ બન્ને માર્ગણુચ્ચે અનુક્રમે
દેવાયુષ અને નરકાયુષ સિવાય ૧૪૭ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય કારણ કે
નરકગતિમા દેવાયુષની સત્તા ન હોય અને દેવગતિમા નરકાયુષની સત્તા
ન હોય, મિથ્યાત્વગુણુચ્ચાનકે દેવગતિમા જિનનામની સત્તા ન હોય
પણ નરકગતિમા હોય માટે દેવગતિમા મિથ્યાત્વગુણુચ્ચાનકે ૧૪૬ અને
નરકગતિમા ૧૪૭ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય ખીજા અને ત્રીજા ગુણુ-
ચ્ચાનકે જિનનામકર્મ સિવાય ૧૪૬ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય અવિરતિ-
ગુણુચ્ચાનકે ક્ષાયિક સમ્યગ્દષ્ટિને અનન્તાનુઅન્ધિ ચતુષ્ક, સમ્યક્ત્વ-
મોહનીય, મિશ્રમોહનીય, મિથ્યાત્વ મોહનીય અને બે આયુષ—એ નવ
પ્રકૃતિ વિના ૧૩૯ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય ઔપરામિક અને ક્ષાયોપ-
ગમિક સમ્યગ્દષ્ટિને એક આયુષ સિવાય ૧૪૭ પ્રકૃતિઓની સત્તા
હોય છે કાણુ કે નારકને દેવાયુષ અને દેવને નારકાયુષ સત્તામા ન
હોય, ક્ષાયિક સમ્યગ્દષ્ટિને તિર્યાચાયુષ પણ સત્તામા ન હોય.

અનિદ્રાન્યાદિ ગુણગ્ધ્યાનકે જીનના કર્મગ્રન્થમા કહેલા સત્તાધિકાર પ્રમાણે અદિ જાણી લેવું

૪ તિર્યચગતિ અદિ ઓધે તથા મિથ્યાત્વ, સામ્વાદન અને મિશ્રગુણગ્ધ્યાનકે જિનનામ સિવાય ૧૪૭ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય છે અવિગતિગુણગ્ધ્યાનકે ક્ષાયિક સમ્યગ્દષ્ટિને દર્શનસમક, નગકાયુપ અને મનુષ્યાયુપ સિવાય ૧૩૮. અને ઉપશમ સમ્યગ્દષ્ટિ તથા ક્ષાયોપશમિક સમ્યગ્દષ્ટિને જિનનામ સિવાય એકમો મુકનાલીસ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય છે

દેશવિગતિ ગુણગ્ધ્યાનકે ઔપશમિક અને ક્ષાયોપશમિક સમ્યગ્દષ્ટિને જિનનામ સિવાય ૧૪૭ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય છે ક્ષાયિક સમ્યગ્દષ્ટિ તિર્યચો અસખ્યાત વર્ષના આયુષ્કાળા જ હોય છે અને તેને દેશવિગતિ ગુણગ્ધ્યાનક હોવું નથી

૫-૮ એકેન્દ્રિય અને વિકલેન્દ્રિય. ઓધે, મિથ્યાત્વ અને મારવાદન ગુણગ્ધ્યાનકે જિનનામ, દેવાયુપ અને નગકાયુપ સિવાય એકસો પીઠ્ઠાળીસ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય છે, પરંતુ સામ્વાદન ગુણગ્ધ્યાનકે આયુષ્યનો અન્ધ ન થાય એ અપેક્ષાએ મનુષ્યાયુપ સિવાય ૧૪૪ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય છે.

૯ પંચેન્દ્રિય આ માર્ગણાએ મનુષ્ય પ્રમાણે સત્તા જાણવી
૧૦-૧૨ પૃથિવીકાય, અત્કાય અને વનસ્પતિકાય આ ત્રણ માર્ગણાએ એકેન્દ્રિયમાર્ગણા પ્રમાણે સત્તા જાણવી

૧૩-૧૪ તેજસ્કાય અને વાયુકાય અહિ ઓધે અને મિથ્યાત્વગુણગ્ધ્યાનકે જિનનામ, દેવાયુપ, અને નગકાયુપ એ ત્રણ પ્રકૃતિ વિના ૧૪૪ પ્રકૃતિઓ સત્તામા હોય

૧૫ ત્રસકાય અહિ મનુષ્યગતિ માર્ગણા પ્રમાણે સત્તા જાણવી

૧૬-૧૮ મનોયોગ, વચનયોગ અને કાયયોગ આ ત્રણ માર્ગણાએ મનુષ્યની પેઠે તેર ગુણગ્ધ્યાનક સુધી સત્તાસ્વામિન્ય જાણવું.

ચતુર્થ : કર્મગ્રંથ :

પડશીતિ :

(મૂલ ગાથા તથા ૮૫૫ ઉપર ટીપ્પણ)

તૈયાગ કરનાર . હુંવરણ મુળચંદ દોશી

આ કર્મગ્રંથનો ક્રમ ચોથો હોવાથી ચતુર્થ કર્મગ્રંથ એ નામ પ્રસિદ્ધ છે આ ગીવાય આ કર્મગ્રંથની મૂલ ગાથાઓ ૮૬ હોવાથી પડશીતિ એ આતું ખીલુ નામ છે અને અતમા કર્તાએ સૂક્ષ્માર્થ વિચાર નામ પણ જણાવેલ છે એટલે આ પ્રમાણે આ કર્મગ્રંથના ત્રણ નામો સાર્થક છે

ક્રમહિતુ — પહેલા કર્મગ્રંથમા વિપાકનો વિષય બતાવેલ છે અને એ રીતે કયી કયી કર્મપ્રકૃતિ ઉદ્યમા આવવાથી શુ ફળ મળે છે તે જણાવેલ છે બીજામા ચૌદ ગુણકાણાને આશ્રયીને એ પ્રકૃતિઓના બધ-ઉદ્ય-ઉદીરણા અને સત્તાનો વિષય બતાવેલ છે. એ ચૌદ ગુણકાણા શ્રવને જ હોય છે અને જીવ બાસક માર્ગણામા કોઈ ને કોઈ માર્ગણાઓ હોય છે એટલે ત્રીજા કર્મગ્રંથમાં બાસક માર્ગણા ઉપર બન્ધસ્વામિત્વ ઘટાવેલ છે વળી ત્યા મુખ્યતાએ બન્ધસ્વામિત્વ જણાવવાનો ગ્રંથ-કાગ્નો ઉદ્દેશ એ જણાય છે કે બધાયેલ કર્મ અવગ્ય ઉદ્યમા આવે છે અને તે કોઈપણ રીતે ભોગવવુ પડે છે માટે દરેક શ્રવે કર્મ બાધતા પહેલા ચેતવાની જરૂર છે તેના ઉદ્ય વખતે તો તે ભોગવવાનુ જ ગહે છે અને એટલા માટે મુખ્યતાએ કર્મબન્ધથી ચેતવણી આપવા ખાતર જ હોય નહી ? તેમ એ વર્ણન કરેલ છે. અને એની સગતિ બીજા કર્મગ્રંથના બન્ધાધિકાર સમન્ત્યા પછી જ સમજી શકાય તેમ છે ત્યાર પછી આ ચોથા કર્મગ્રંથમા શ્રવગ્રંથાનક, માર્ગણા-ગ્રંથાનક અને ગુણકાણા ઉપર કર્મોના બન્ધ-ઉદ્ય-ઉદીરણા અને સત્તાને

જણાવતા શાસ્ત્રોમાં જે સૂક્ષ્મ વર્ણન આવે છે તે સમજાવવા ખાતર ત્યારપછી આ કર્મગ્રન્થની રચના કરી જિજ્ઞાસુઓને ગુણસ્થાનક અને જીવસ્થાનક સંબંધી વિશેષ સૂક્ષ્મતામાં ઉતારી તે સંબંધની જિજ્ઞાસાઓ તૃપ્ત કરે છે. એટલે આ ક્રમ યથાયોગ્ય અને સુવ્યવસ્થિત છે

વિષય —ગ્રન્થકારે સ્વયં ત્રણ પ્રકોપ ગાથાઓ મારફત આનો વિષય ગ્રંથમાં જ જણાવેલ છે છતાં તેમાં નીચે પ્રમાણે વસ્તુઓનો સમાવેશ થાય છે

(૧) જીવસ્થાન. (૨) માર્ગજ્ઞાસ્થાન. (૩) ગુણકાણા (૪) લાવ (૫) સંખ્યાતાદિતું સ્વરૂપ. તેમાં—

જીવસ્થાન ઉપર—(૧) ગુણસ્થાન (૨) યોગ (૩) ઉપયોગ (૪) લેશ્યા (૫) બન્ધ (૬) ઉદય (૭) ઉદીરણા (૮) સત્તા એ આઠ દાર કહેલા છે.

માર્ગજ્ઞાસ્થાન ઉપર—(૧) જીવસ્થાન (૨) ગુણકાણા (૩) યોગ (૪) ઉપયોગ (૫) લેશ્યા (૬) અદ્ય-અહુત્વ એ છ દારો કહેલા છે.

ચૌદ ગુણકાણા ઉપર—(૧) જીવના ભેદ (૨) યોગ (૩) ઉપયોગ (૪) લેશ્યા (૫) બન્ધ હેતુ (૬) ઉદય (૭) ઉદીરણા (૮) સત્તા (૯) અદ્ય-અહુત્વ એ નવ દારો ઘટાવેલ છે

ત્યારપછી પાંચ લાવતું સ્વરૂપ (૧) અને સંખ્યાતાદિતું સ્વરૂપ એ બે વસ્તુઓ વિશેષ જણાવેલ છે આ પ્રમાણે કુલ ૨૬ વસ્તુઓનું વર્ણન આ ગ્રન્થમાં કરેલું છે

ગાથા ૧ લી

મંગજામયણ —નમિય જિણં આ પદ્ધતી ઇષ્ટ દેવતાને નમસ્કાર કરવારૂપ મંગજામયણ કરેલ છે રાગ, દ્વેષ અને મોહ વગેરે જે દુષ્પરિવર્તક જીતી શકાય તે અભ્યન્તર શત્રુઓને જિતે તે જિનેશ્વર

તીર્થ કર ભગવાને નમસ્કાર કરવારૂપ મગલાચરણ કરેલ છે ત્યાં નમસ્કાર દ્રવ્યથી અને લાવથી એમ બે પ્રકારે થાય છે તેની પણ ચતુર્ભંગી થાય છે (૧) દ્રવ્યથી નમસ્કાર લાવથી નહીં. પાલકકુમારની જેમ (૨) લાવથી નમસ્કાર પણ દ્રવ્યથી નહીં નવ ગ્રેવેયક અને અનુત્તર વિમાનનાં દેવોની જેમ (૩) દ્રવ્યથી અને લાવથી એમ બન્ને પ્રકારે નમસ્કાર શાબકુમારની જેમ. (૪) દ્રવ્યથી પણ નહીં અને લાવથી પણ નહીં મરિચી શિ'મ કપિલાદિની જેમ. અહીં દ્રવ્યથી અને લાવથી એમ બન્ને રીતે નમસ્કાર કરવાનો છે

વિષય —નીચે પ્રમાણે વસ્તુઓ કહેવાની છે

૧ જીવસ્થાન —દ્રવ્ય અને લાવ પ્રાણોને ધારણ કરે તે જીવ. તે જીવોનાં જે ચૌદ ભેદ તે જીવસ્થાનો. અહીં સ સારી જીવની મુખ્યતા હોવાથી કર્મજન્ય ચૌદ ભેદોને જીવસ્થાન તરીકે ગણાવેલ છે નિશ્ચયદષ્ટિથી જ્ઞાન-દર્શન આદિ ગુણોવડે યુક્ત ચેતના લક્ષણવાળો જીવ એ વ્યાખ્યા છે

૨ માર્ગસ્થાન —આ ચૌદ ભેદે જીવો કોઈ ને કોઈ અવસ્થામાં ગ્રહેલા હોય છે તે અવસ્થાનુ માર્ગશુ-ગોધન તે માર્ગસ્થાન અને તેના મૂલ ચૌદ અને બાસઠ ઉત્તરભેદો તે માર્ગસ્થાનસ્થાનો.

૩ ૧૪ ગુણસ્થાનકઃ—જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર આદિની શુદ્ધિ અશુદ્ધિનો જે તત્ત્વમ લાવ તે ગુણસ્થાનકો તે ચૌદ પ્રકારે છે દરેક જીવ આમાના દોષપિણ સ્થાનકે રહેલ હોય છે.

૪ ઉપયોગ —ચેતનાશક્તિનો પ્રોધરૂપ આપાર તે ઉપયોગ. આ જીવનું અસાધારણ લક્ષણ છે, જેના દાગ જીવ વસ્તુમાં ગ્રહેલ સામાન્ય અને વિશેષ ધર્મોન જાણે છે તેના ૧૦ પ્રકાર છે. આમાના દોષપિણ એક ઉપયોગમાં જીવ પતતો હોય છે.

૫ યોગ —જીવને વીર્યના દુલ્લભચલનરૂપ યોગ હોય છે. જેના વડે જીવ દોષનુ, ચાલનુ, ખેલનુ વિચારનુ વગેરે ક્રિયાઓ કરી શકે છે. તે

મન, વચન અને કાયાના નિમિત્તથી પ્રવર્તતું હોવાથી ત્રણ પ્રકારે છે.

૬ લેશ્યા — જેના વડે આત્મા કર્મોવડે લેપાય તે લેશ્યા-
કૃષ્ણ, નીલ આદિ પુદ્ગલ દ્રવ્યોના મયોગથી ચ્ક્રટિક જેવા નિર્મલ
આત્માનો ગુણાશુભ પરિણામ તે લેશ્યા. લેશ્યા બે પ્રકારની છે દ્રવ્ય
લેશ્યા અને ભાવ લેશ્યા દ્રવ્યલેશ્યા પુદ્ગલપરિણામ રૂપ છે ભાવલેશ્યા
આત્મપરિણામ રૂપ છે

૭ બંધ — મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય અને યોગરૂપ બંધ
હેતુઓ વડે કર્મણુ વર્ગણાના પુદ્ગલોનો આત્માની સાથે ક્ષીર-નીરની
જેમ અથવા લોઢાના ગોળા અને અગ્નિની જેમ એક બીજાનો અન્યો-
ન્યભાવરૂપ ૭ે સંબંધ તે બંધ

ઉદય — તે બંધાયેલ કર્મપુદ્ગલોના અબાધાકાલ પૂર્ણ થતા
અથવા અબાધાકાલ પૂર્ણ થયા પહેલા અપવર્તના આદિ કરણવિગેષ
વડે જે અનુભવ તે ઉદય.

ઉદીરણા. — ઉદયકાલ પહેલા તે કર્મપુદ્ગલોને જીવની શક્તિ-
વિગેષથી ઉદ્યાવલિકામા નાખવા તે ઉદીરણા.

સત્તા. — બંધન અથવા સક્રમણુ કરણ વડે કર્મપુદ્ગલો જે
કર્મરૂપે પરિણત થયેલ છે, તેનું નિર્જરા અથવા સક્રમથી રૂપાન્તર
ન થવું અને તેજ સ્થિતિમા રહેવું તે સત્તા

૮ અદ્યપબાહુત્વ — એક બીજાનું એક બીજાથી વત્તા-ઓછપણું

૯ ભાવ — જીવની સ્વાભાવિક અથવા વિભાવિક અવસ્થા
તે ભાવ

૧૦ સંખ્યાનાદિક — સંખ્યાતું, અસંખ્યાતું અને અનતું
જે ત્રણ પ્રકારની સંખ્યાનું વર્ણન

પ્રયોગન — આ વસ્તુ સક્ષેપરૂપિ જીવોને માટે કહેવાની છે
તે પ્રયોગન

સમ્બન્ધ — વાચ્ય-વાચક અનન્તર-પરંપર વગેરે રૂપ સમજી લેવો.

કંમલેતુ — માર્ગભ્રમ્યાન, ગુણમ્યાન વગેરે સર્વે પદાર્થો સિવાય વિચારી શકાય નહીં. માટે સર્વ પ્રથમ જીવસ્થાનકો કહ્યા છે જીવેતુ વિમ્નામ્થી વર્ણન ગન્યાદિ માર્ગભ્રમ્યાન ધર્મ શકે છે માટે ત્યારપછી માર્ગભ્રમ્યાનનું વર્ણન કરેલ છે માર્ગભ્રમ્યાનમાં રહેલ જીવો ચૈત્ત્યમાના દોષભ્રમ્યા એક ગુણમ્યાને વર્તમાન હોય છે એટલે ત્યારપછી ગુણભ્રમ્યાન કથન કરેલ છે ગુણભ્રમ્યાઓ પશિષ્ણમની ગુદ્ધિ-અગુદ્ધિના પ્રકરે અને અપ્રકરે રૂપ છે અને તે ઉપયોગવાળાને જ હોય છે. ઉપયોગ ગદિત એવા આકાશાદિ પદાર્થો સંભવે નથી માટે ગુણમ્યાનક પછી ઉપયોગ કહેલ છે ઉપયોગ લક્ષણવાળો જીવ મન, વચન અને કાર્યયોગમાં વર્તેલો જો નિયમથી કર્મબન્ધક હોય છે. માટે ઉપયોગ પછી યોગને જણાવેલ છે યોગ પછી લેગ્યા કહેવાનું કાગણ એ છે કે યોગવડે ગ્રહણ કરેલા કર્મણ પુદ્ગલોમાં સ્થિતિબન્ધ અને સમન્ધ લેમ્યાથી થાય છે કાગણ કે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે,

“સ્થિતિપાકવિશેષસ્તસ્ય ભવતિ લેશ્યાવિશેષેણ”

લેમ્યાવાળો જીવ જયથાયોગ્ય બન્ધેતુઓ વડે કર્મનો બન્ધ, તથા ઉદય-ઉદીરણા અને સત્તાએ ગ્રહેલ હોય છે માટે લેગ્યા પછી બન્ધ-બન્ધેતુઓ-ઉદય-ઉદીરણા અને સત્તાનું કથન કરેલ છે સંસારી જીવો માર્ગભ્રમ્યાનમાં પરસ્પર ઓછાવત્તા હોય છે માટે બન્ધાદિ પછી અસ્પષ્ટત્વ કહેલ છે તેજ જીવો પાત્રમાના દોષને દોષ અમુક ભાવે વર્તતા હોય છે, માટે ત્યારપછી ભાવનું વર્ણન છે. અને તે ભાવવાળા જીવો કેટલા પ્રમાણમાં હોય છે તે જણાવવા માટે સમ્યાતાદિનું વર્ણન કરેલ છે.

ગાથા ૧

આ ગાથામાં જીવસ્થાનક ઉપર જે આઠ દ્વાર ઘટાવવાનાં છે તે બતાવેલ છે. આના બહારે એવા કર્મઅન્યની ટીકામાં આજે પૃ. ક. ૧૬

બાવાર્થવાળી નીચે પ્રમાણેની ગાથા છે. આ ગાથા મૂલ કર્મગ્રન્થની નથી કારણકે સ્વોપન ટીકામાં તેને લીધેલ નથી.

ચુદસજિયઠાણેસુ ચુદસગુણઠાણગાણિ જોગા ચ ।

ઉવયોગ-લેસ-વંધુદડ-દીરણ સંત અટ્ટપણ ॥

ગાથા ૨.

આ ગાથામાં માર્ગશાસ્ત્રના ઉપર ઘટાવવાના દ્વારો જણાવેલ છે તે પણ પ્રક્ષેપ ગાથા છે તેના બદલે સ્વોપન ટીકામાં નીચે પ્રમાણેની ગાથા છે

ચુદસમગ્ગઠાણેસુ મૂલણમુ વસિદ્ધિ દ્યરેસુ ।

જિય ગુણ-જોગુ-વઓગ, લેસ અપ્પવહુ ચ હસઠાણા ॥

આમાં માર્ગશાસ્ત્રના ઉપર છ દ્વારોના નામો દર્શાવેલ છે ગાથા ૩.

આ ગાથા પણ પ્રક્ષેપ ગાથા છે. આ ગાથાની અદ્ ૨૦ ચોદ ગુણશ્ચાનકો ઉપરના ૧૦ દ્વારોના નામો બતાવેલ છે. આને બદલે સ્વોપન ટીકામાં નીચે મુજબની ગાથા છે

ચુદસગુણઠાણેસુ, જિય-જોગુ-વઓગ-લેસ-વન્ધા ચ ।

વન્ધુ-દયુ-દીરણાઓ સંતડપ્પવહુ ચ ઠસઠાણા ॥

ગાથા ૨.

અસંજી —દીર્ઘકાલિકી સંજા રહિત હોવા તે અસંજી હોવા કહેવાય બૂત, લવિષ્ય અને વર્તમાનકાલની વિચારણાવાળી જે સંજા તે દીર્ઘકાલિકી સંજા આવી સંજાવાળા હોવા સંજી કહેવાય છે

પર્યામિ —પુરુષગતના ઉપયયથી ઉત્પન્ન થયેલ અને પુરુષગતના અદાન અને પરિગમનમાં કાણબૂત જે શક્તિ વિશેષ તે પર્યામિ

પર્યામિ-અપર્યામિ .—આ અન્તેના અન્તે પ્રકારો છે (૧)

લઙ્ગિધ-અપર્યાપ્તા (૨) કરણ અપર્યાપ્તા અને (૧) લઙ્ગિધ પર્યાપ્તા અને (૨) કરણ પર્યાપ્તા

લઙ્ગિધ અપર્યાપ્તા — જે છવો અપર્યાપ્ત નામકર્મના ઉદયથી અવ્યયોગ્ય પર્યાપ્તિઓ પ્રાપ્ત કર્યા શીવાય મળણ પામે છે તે લઙ્ગિધ અપર્યાપ્તા

કરણ અપર્યાપ્તા — અહીં કરણના જે અર્થો છે પહેલા અર્થ પ્રમાણે કરણ એટલે હિન્દ્રિય અને બીજા અર્થ અવ્યયોગ્ય સર્વ પર્યાપ્તિ એટલે જેમણે હિન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પુરી નથી કરી તે કરણ અપર્યાપ્તા અથવા જેઓએ અવ્યયોગ્ય પર્યાપ્તિઓ પુરી કરી નથી તે છવો કરણ અપર્યાપ્તા ગણાય છે આથી કરણ અપર્યાપ્તા લઙ્ગિધ અપર્યાપ્તાનું હોય એવો નિયમ નથી.

લઙ્ગિધપર્યાપ્તા — જે છવો પર્યાપ્તનામકર્મના ઉદયથી અવ્યયોગ્ય પર્યાપ્તિઓ અવ્યય પુરી કરે ન તે લઙ્ગિધ પર્યાપ્તા

કરણ પર્યાપ્તા — જે છવોએ હિન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પુરી કરી છે તે અથવા જેઓએ અવ્યયોગ્ય પર્યાપ્તિઓ પુરી કરી છે તે કરણ પર્યાપ્તા દરેક છવ પહેલી ત્રણ પર્યાપ્તિઓ પુરી કરીનેજ મળણ પામે છે કાગલાકે આગામિ ભવનું આયુષ્ય આપ્યા શીવાય કોઈ છવ મરતો નથી અને આગામિ ભવનું આયુષ્ય પ્રથમની ત્રણ પર્યાપ્તિઓ પુરી થયા પછીજ બધાય છે. એટલે પહેલા અર્થ પ્રમાણે દરેક છવ કરણ પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થયા પછીજ મળણ પામે છે કરણની સાથે પર્યાપ્ત અથવા અપર્યાપ્ત નામકર્મના ઉદયને સંબંધ નથી પણ પર્યાપ્તિની પસિમાપ્તિ સાથે સંબંધ છે, એટલું ખાસ લક્ષ્યમાં રાખવું આથી લઙ્ગિધ અપર્યાપ્તો પણ કરણ અપર્યાપ્તો અને કરણ પર્યાપ્તો હોઈ શકે છે અને લઙ્ગિધ પર્યાપ્તો પણ કરણ અપર્યાપ્તો અને કરણ પર્યાપ્તો હોઈ શકે છે કર્મગ્રંથમાં મુખ્યતાએ લઙ્ગિધની અપેક્ષા ગાળી ઘટના કહેલ છે. અને કોઈ કોઈ જગ્યાએ કરણની પણ અપેક્ષા લીધી છે એટલા માટેજ અહીં આટલી સ્પષ્ટતા કરવાની જરૂર પડી છે.

શ્રવણ ચૌદ ભેદ (૧) મૂલમ એકેન્દ્રિય અપર્યાપ્ત (૨) મૂલમ એકેન્દ્રિય પર્યાપ્ત (૩) આદર એકેન્દ્રિય અપર્યાપ્ત (૪) આદર એકેન્દ્રિય પર્યાપ્ત (૫) એકેન્દ્રિય અપર્યાપ્ત (૬) એકેન્દ્રિય પર્યાપ્ત (૭) તેષ્વિન્દ્રિય અપર્યાપ્ત (૮) તેષ્વિન્દ્રિય પર્યાપ્ત (૯) ચૌત્વિન્દ્રિય અપર્યાપ્ત (૧૦) ચૌત્વિન્દ્રિય પર્યાપ્ત (૧૧) અસન્નિ પચ્ચેન્દ્રિય અપર્યાપ્ત (૧૨) અસન્નિ પચ્ચેન્દ્રિય પર્યાપ્ત (૧૩) સન્નિ પચ્ચેન્દ્રિય અપર્યાપ્ત (૧૪) સન્નિ પચ્ચેન્દ્રિય પર્યાપ્ત

ગાથા ૩ “આદર એકેન્દ્રિય અપર્યાપ્ત” અહીં એકેન્દ્રિયમા પૃથ્વિકાય, અપ્કાય અને વનસ્પતિકાય એ ત્રણ આદર અપર્યાપ્તા સમજવા, પણ તેઉકાય અને વાયુકાય સમજવા નહીં કારણકે તથાસ્વભાવેજ સમ્યક્ત્વ વખતે શ્રવ તેમા ઉત્પન્ન થતો નથી

“આગમ માંહે” આગમમા આ પ્રમાણે પાડે છે

“એગદિયા ણં મંતે ! કિં નાણિ અન્નાણિ ? ગોયમા ! નો નાણિ નિયમા અન્નાણિ । તથા-એઈંદિયા ણં મંતે ! કિં નાણિ અન્નાણિ ? ગોયમા ! નાણિ વિ અન્નાણિ વિ. ।

હે ભગવાન ! એકેન્દ્રિયો જાણે છે કે અજ્ઞાન ? હે ગૌતમ ! જાણે નથી નહીં અજ્ઞાનિજ છે તથા હે ભગવાન ! એકેન્દ્રિયાદિ જાણે છે કે અજ્ઞાન ? હે ગૌતમ ! જાણે પણ છે અને અજ્ઞાન પણ છે વગેરે

“મંજીપર્યાપ્તાને સર્વગુણસ્થાનકો હોય” તેરમા અને ચૌદમા ગુણકાણે ક્ષાયિક જ્ઞાન હોવાથી ક્ષાયોપશમિક જ્ઞાનરૂપ સંજ્ઞાનો અભાવ છે તો પત્રી ત્યાં લાવમનનો પણ અભાવ હોવાથી એ બે ગુણકાણા સન્નિ પચ્ચેન્દ્રિય પર્યાપ્તાને કેમ હોઈ શકે ? ત્યાં પણ દેવજાનિઓને દ્રવ્યમનનાં સબન્ધથી સંજ્ઞી માનેજ છે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે,

મળકરણં કેવલિણો વિ અત્થિ તેણ સન્નિણો મન્નંતિ
મનોવિન્નાણં પઢુચ્ચ તે સન્નિણો ન મવન્તિ. દ્રવ્યમન દેવલિને
હોવાથી તે સગી કહેવાય છે મનોવિજ્ઞાનને અપેક્ષાને નહીં એટલે
એ શુભાધ્યાનકે પણ હોય છે

ગાથા ૪

“અથકારે એ મનાનું કંતુ” શ્રીકામા પણ આ વસ્તુને “અત્રૈવ
મનાન્નરમુપદર્શયન્નિહ” એ પ્રમાણે કરીને આ વસ્તુને કર્મઅથકાર
અને શિદ્ધાન્તકારના મતાન્તર તરીકે વર્ણવેલ હોય એમ જણાય છે.
આ માટે અપર્યાપ્તાને શરીર શીવાયની બાકીની પર્યાપ્તિએ અપર્યા-
પ્તાને “શીલાકાચાર્ય” વગેરે દેટલાક આચાર્યો ઔદાગિક કાયયોગ
માને છે તેઓનું મંતવ્ય એવું છે કે, શરીર પર્યાપ્તિ પણ થવાથી
તેઓનું શરીર પૂર્ણ થયું છે એટલે શરીર પર્યાપ્તિએ પર્યાપ્તાને
ઔદાગિક કાયયોગ હોય છે તે આ પ્રમાણે ઔદારિકકાયયોગ-
સ્તિર્યઙ્મનુપ્યયોઃ શરીરપર્યાપ્તેરુર્ધ્વમ્, તદિતરસ્તુ મિશ્રઃ
અહીં એ મત છે કર્મઅથકાર સર્વ પર્યાપ્તિએ પર્યાપ્તાને ઔદાગિક
કાયયોગ માને છે કાગણકે, ઈન્દ્રિય, આત્માઅજ્ઞાસ, લાખા અને મનઃ
પર્યાપ્તિ સમપૂર્ણ ન થાય ત્યાં મુધી શરીર અધુરું ગણાય છે અને
કાર્મણ શરીરનો પણ વ્યાપાર ચાલુ હોય છે તેથી ઔદાગિકમિશ્ર પણ
યુક્તિયુક્ત જણાય છે ન્યારે સિદ્ધાન્તકાર શરીરપર્યાપ્તિ પૂર્ણ થાય
એટલે શરીરની નિષ્પત્તિ માની ઔદાગિક કાયયોગ માને છે

આ રીતે સજિ-અપર્યાપ્તા દેવ અને નારકોને પણ મતાન્તર
માનવાં જોઈએ તે અહીં કેમ નથી માન્યો ? તો ઉપલક્ષણથી એમને
પણ એજ પ્રમાણે સમજાવેલું અથવા અહીં અપર્યાપ્તા તે અન્તર્મુદ્દર્તના
આયુષત્રાણા લબ્ધિ અપર્યાપ્તા સમજવા તે તો તિર્યચ અને મનુષ્ય
એ એજ હોય છે દેવ અને નારકોનું જઘન્ય આયુષ પણ દશહજાર

વર્ષનું હોય છે તેથી આવી તેઓની વિવક્ષા કરી નથી અને લક્ષ્મિ અપર્યાપ્તા હોય. ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પ્રર્ણ કર્યા પછી જ મરે છે. તે પહેલાં નહીં તેથી આવી એકલા લક્ષ્મિ અપર્યાપ્તિની વિવક્ષા લઈએ તો પણ કોઈ જાતનો દોષ નથી અને દેવ-નારદો સબન્ધિ પ્રશ્નને અવકાશ નથી આ પ્રમાણે શીલાકાચાર્ય આપ્તિના મતાન્તર સમજાવેલ જ્યારે હવવિજયજી મહારાજે આગમિક મત ખરો હોય તેમ જણાવેલ છે તત્ત્વ બહુશ્રુત જાણે.

ગાથા ૫

“જુગવ દો નત્થિ ઉવઓગા” इति वचनात् એક સાથે બે ઉપયોગ ન હોય એ પ્રમાણે આગમવચન હોવાથી આગમમા પણ કશું છે કે “સમય દો જુવઓગા” એક સમયમા બે ઉપયોગ નથી. ભદ્રબાહુઆમિએ આવશ્યકનિર્ધારિતમાં કશું છે કે -

नाणम्मि दंसणम्मि य एत्तो एगयरम्मि उवउत्ता ।

सच्चस्स केवलस्सि, जुगवं दો नत्थि उवओगा ॥

જાન અને દર્શન એ બેમા એક જ ઉપયોગ હોય સર્વ હોવાને અને દેવજિને એકી સાથે બે ઉપયોગ હોતા નથી

આવી હકાર્યોને એટલી સાથે બે ઉપયોગ ન હોય એ વાત સર્વ સમત છે પણ કેરવિની બાબતમા ત્રણ જુદી જુદી વિવક્ષાઓ છે તે આ પ્રમાણે-

(૧) ભદ્રબાહુઆમિ, ઝિનેભદ્રગણી ક્ષમાત્રમાય આદિ સિદ્ધાન્ત પદ્મ ક્રમમારી એટલે સમયાન્તર ઉપયોગ માને છે

(૨) શ્રી મન્નવાદીસૂરિજી સદ્બાવી એટલે એક સમયમા બન્ને ઉપયોગ માને છે

(૩) શ્રી સિદ્ધમેનદીતાકચૂરિજી એક જ જાનોપયોગ માને છે એટલે બન્ને ઉપયોગોનો બંદ માનતા નથી

આ સંબંધમાં ત્રણે પક્ષોની ઘણી દલીલો છે અને ન્યાયાચાર્ય ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજીએ ત્રણેનો શુદ્ધ ઋતુમૂલ્ય, અવહાર અને સંગ્રહનયની અપેક્ષાએ મમન્વય કરી આપેલ છે
ગાથા ૬

પ્રશ્ન -અગ્રી એકેન્દ્રિયને મતિ-અજ્ઞાન અને શ્રુતઅજ્ઞાન એ એ અજ્ઞાન માનેલ છે તેમાં અર્થાઠ્ઠન્દ્રિય મતિજ્ઞાનાવરણીય કર્મના લક્ષ્યો-પગમથી ઉત્પન્ન થાય તે મતિ-ઉપયોગ એકેન્દ્રિયમાં હોય તે બરાબર છે. પણ ભાષાત્રજિધ અને શ્રવણત્રજિધ ન હોવાથી એમાં શ્રુત ઉપયોગ કેમ માની શકાય ? કારણ કે શાસ્ત્રમાં ભાષા તથા શ્રવણ ત્રજિધવાળાનેજ શ્રુતજ્ઞાન માનેલ છે

ભાવસુર્યં ભાસાસોયલદ્વિળો જુજ્જણ ન ડયરસ્સ ।

માનામિમુહસ્સ સુર્ય, સોઝ્જણ વ જં હવિજ્જાહિ ॥

(ત્રિશેષ ૦ ૧૦૨)

“બોલવાની અને માલગવાની શક્તિવાળાઓને ભાવશ્રુત હોય છે બીજાને નહીં કારણ કે શ્રુતજ્ઞાન એને જ કહે છે કે જે બોલવાની ઇચ્છાવાળા અથવા વચન સામળવાવાળાને હોય ”

સમાધાન -શાસ્ત્રમાં એકેન્દ્રિયાદિને આહારાદિ સજ્ઞાઓ માનેલ છે સજ્ઞા અભિલાષરૂપ છે પૂજ્યપાદ શ્રી દુર્લભમૂર્તીશ્વરજીએ આવશ્યકની મૂળ રીકામાં કહ્યું છે કે-

“આહારસંજ્ઞા આહારાભિલાષઃ શ્રુદ્ધેદનીયોદયપ્રમત્તઃ

સ્વસ્વાત્મપરિણામવિશેષઃ ઇતિ” ।

“આહારસજ્ઞા એટલે આહારનો અભિલાષ, સુધાવેદનીય કર્મનાં ઉદ્ધથી ઉત્પન્ન થવાવાલો આત્માનો પરિણામ વિશેષ ” આ અભિલાષ મને અમુક વસ્તુ મેલે તો સાડ, એ પ્રમાણે શબ્દ અને અર્થનાં વિકલ્પપૂર્વક હોય છે વિકલ્પસહિત ઉત્પન્ન થતો અધ્યવસાય તેજ

શ્રુતજ્ઞાન. પૂજ્યપાદ જિનભદ્રગણિ ક્ષમાશ્રમણશ્રી વિશેષાવશ્યકની
૧૦૦ મી ગાથામા આ પ્રમાણે શ્રુતનુ લક્ષણ કહેલ છે

“ઇ દિયમણોનિમિત્તં જં વિન્નાણં સુયાણુસારેણં ।

નિયચત્થુત્તિસમત્થં તં ભાવસુયં મઈ સેસં ॥”

ઇન્દ્રિય અને મનના નિમિત્તથી ઉત્પન્ન થવાવાલુ જ્ઞાન. કે જે
નિયત અર્થને કહેવામાં મમર્થ અને શ્રુતાનુસારી છે, તે ભાવશ્રુત છે
તે સીવાયનુ ખીણું મતિજ્ઞાન છે ” એકેન્દ્રિયને સ્પર્શ ઇન્દ્રિય સીવાય
ખીણુ દ્રવ્યઇન્દ્રિયો નથી, તો પણ વૃક્ષાદિમા બકુલાદિને પાચે ભાવે
ન્દ્રિયનુ જ્ઞાન છે. અને તે શાસ્ત્રસમ્મત છે એ જ પ્રમાણે એકેન્દ્રિયમા
ભાષાલબ્ધિ અને શ્રુતલબ્ધિ ન હોવા છતાં પણ ભાવ શ્રુતજ્ઞાન હોય
છે. તેઓમા કંઈક સૂક્ષ્મ પણ શ્રુતજ્ઞાન હોય છે નહિતર આહારાદિસંગ્રા
હથી શકશે નહીં. વિશેષાવશ્યકની ૧૦૩ મી ગાથામા કહ્યું છે કે —

“જહ સુહુમ ભાવિદિયનાણં દર્વિવિદિયાણ વિરહે વિ ।

દવ્વસુયાભાવમ્મિ વિ, ભાવસુયં પત્થિવાઈણં ॥”

જેની રીતે દ્રવ્યઇન્દ્રિયના વિરહમા પણ સૂક્ષ્મ ભાવેન્દ્રિયનુ જ્ઞાન
હોય છે તેમ પૃથ્વિકાય વગેરેમા દ્રવ્યશ્રુતના અભાવમા પણ સૂક્ષ્મ
ભાવ-શ્રુત હોય છે આ ઉપરથી એટલુ સ્પષ્ટ સમજી શકાય છે કે,
ભાષા અને શ્રુતલબ્ધિવાળાને દ્રવ્ય અને ભાવ બન્ને પ્રકારનુ શ્રુત હોય
છે ત્યારે તે લબ્ધિઓ ગદિત એકેન્દ્રિયોને એકલુ સૂક્ષ્મ ભાવશ્રુત
હોય છે

ગાથા ૭.

“લેસ્યા એટલે શુ ?”

લેસ્યાની વ્યાખ્યા ટગ્ગામા આપી છે. તે લેસ્યા બે પ્રકારે છે
(૧) દ્રવ્ય લેસ્યા (૨) ભાવ લેસ્યા. તેમા દ્રવ્ય લેસ્યા પુદ્ગલવિશેષાત્મક
છે તે સંબન્ધિ ભુદી ભુદી તથા વિવક્ષાઓ છે (૧) કર્મવર્ગશાની

બનેલી (૨) બધાતા કર્મના પ્રવાહરૂપ કપાય અન્તર્ગત દ્રવ્યરૂપ (૩) યોગ પરિણામરૂપ

(૧) લેખ્યા કર્મણ વર્ગણાની બનેલી છે તો પણ તે આફ-કર્મથી જુદી છે, જેમકે કર્મણ દારીર આ વસ્તુ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની ટીકામા આપેલ છે (ઉં અં ૨૪ ટીકા ૫ ૬૫૦)

(૨) આ મત પ્રમાણે લેખ્યા બધ્યમાન કર્મ-પ્રવાહરૂપ છે અને તેથી ચૌદમા ગુણઠાણે કર્મોદય વર્તે છે, પણ તેનો બધ્યમાન પ્રવાહ ન હોવાથી ત્યા લેખ્યાનો અભાવ છે આ અર્થ વાદિવેતાલ શાન્તિ-સૂરીજીગુનો છે અને તે પણ ઉત્તરાધ્યયનની ટીકામા છે

(૩) આ મત હગ્નિદ્રસૂરીજીગુ વગેરેનો છે અને મત્તયગિગિગુએ પન્નવણાની ટીકામા બતાવેલ છે આ મત પ્રમાણે દ્રવ્ય-લેખ્યાને યોગવર્ગણા-અન્તર્ગત અન્ય દ્રવ્ય માને છે એમનુ માનવુ એવુ છે કે, ત્યા મુધી યોગ છે ત્યા મુધી લેખ્યાઓ છે ચૌદમા ગુણગ્યાનકે યોગનો અભાવ હોવાથી લેખ્યાનો પણ અભાવ છે.

ભાવલેખ્યા આત્માનો પરિણામવિશેષ છે જે કપાયજન્ય સદ્લેશ અને યોગ એ બન્નેથી ઉત્પન્ન થાય છે તીવ્ર, તીવ્રતર, તીવ્રતમ, મન્દ, મન્દતર, મન્દતમ વગેરે અનેક ભેદો પડતા હોવાથી ભાવલેખ્યા અસખ્ય પ્રકારની છે આ છ ભેદો મમજનવવા માટે શાસ્ત્રમા જમ્મુકળ ખાનાર તથા હુદારઓનુ દ્રવ્યત આપેલ છે, જે પ્રસિદ્ધ છે જેની સગ્રહ ગાથા ૮મામા આપેલ છે આ પ્રમાણે લેખ્યાનુ દુક સ્વરૂપ છે વિશેષ સ્વરૂપ આગમગ્રથોમા ખૂબ વિસ્તારપર્વક આપેલ છે લોક પ્રકાશમા પણ તેનુ વર્ણન કરેલ છે.

ગાથા ૮ મી

“ છ માસ લગે ..ત્રીજે ભાગે અધિક ” દોઢ પૂર્વ કોડ વર્ષનાં આયુષ્યવાળો જીવ પોતાના ચાલુ આયુષ્યના બે ભાગ ગયા પછી અનુત્તર વિમાનનું ૨૩ સાગરોપમનુ અયુષ્ય બાધે મરીને ત્યા

ઉત્પન્ન થાય દેવલોકમા પોતાના આયુષ્યનાં છ માસ બાકી રહે ત્યારે નવુ આયુષ્ય બધાય છે તે અપેક્ષાએ આટલો કાળ સમજવો

દેશે ઉણી પૂર્વ કોડી લગે :—જે જીવ ગર્ભાવાસમા સાત મહિના રહીને જન્મેલ હોય અને આઠ વર્સની ઉંમરે સયમ પ્રકર કરે ત્યારપછી પુરતજ ક્ષયકથ્રેણી માડી દેવલગાન પ્રાપ્ત કરે તે જીવની અપેક્ષાએ આટલો કાળ જાણવો એટલે નવ વરમે ઉણી પૂર્વ કોડી વર્ષ

ગાથા ૧૦

ગતિમાર્ગણા —ગતિનામ કર્મના ઉદયથી નગકત્વાદિ પર્યાપ્ત જે પરિણતિ તે ગતિ ચાર પ્રકારે છે

દેવગતિ —સારી રીતે ગોભે તે દેવ અથવા નમસ્કાર કરનાર લોકોના મનોવાહિત પ્રાર્થ કરે તે દેવ અથવા દિવ્યઆબુષણો અને પોતાના શરીરની સહજ કાન્તિવડે શોભે તે દેવ. દેવમા જવુ તે દેવગતિ

તિર્યચગતિ —જેઓ તિચ્છુર્ગમન કરે તે તિર્યચ અને તિર્યચમા ગમન તે તિર્યચગતિ.

મનુષ્ય ગતિ —વિવેકનો આશ્રય કરીને જે ધર્મનુ પાલન કરે તે મનુષ્ય તેને વિષે ગતિ તે મનુષ્યગતિ.

નરકગતિ —તિર્યચો અને મનુષ્યોને પાપનું ફળ જેમા બોગવાય તે નરક તેમા ગતિ તે નરક ગતિ,

ષ્ટદ્રિયનો અર્થ વિવેચનપૂર્વક દડક તથા નવતત્ત્વ પ્રકરણના આપેલ છે છ કાયનો અર્થ જીવવિચારમા વિસ્તારપૂર્વક આપેલ છે

યોગ શબ્દનો અર્થ અને ત્રણ યોગોનુ વર્ણન ભેદ-પ્રકર મદિન દડક પ્રકરણમા આપેલ છે.

ગાથા ૧૧

વેદ એટલે અભિધાપ ત્યા પુરુષને સ્ત્રીની અભિધાપા તે

પુરુષવેદ. સ્ત્રીને પુરુષની અભિલાષા તે સ્ત્રીવેદ સ્ત્રી અને પુરુષ બન્ને તરફનો અભિલાષ તે નપુંસકવેદ.

જ્ઞાનનું અર્થપ્રથમ કર્મઐશ્વર્યમા વિસ્તારપૂર્વક આપેલ છે જ્ઞાન અને અજ્ઞાનમાં તફાવત -સમ્યગ્દષ્ટિનું જે જ્ઞાન તે જ્ઞાન કહેવાય છે કારણ કે તે દરેક વસ્તુને અનેકાન્તદષ્ટિથી જોવે છે અને વળી તે જ્ઞાન હેય-ઉપાદેયની સમજણવાળું હોય છે જ્યારે મિથ્યાદષ્ટિનું જ્ઞાન તે અજ્ઞાન છે કારણ કે તે દરેક વસ્તુને એકાન્તદષ્ટિથી જોવે છે અને માને છે તથા તેના જ્ઞાનમાં હેય-ઉપાદેયનો વિવેક હોતો નથી પહેલા ત્રણ જ્ઞાન જ અજ્ઞાનરૂપ હોય છે. છેલ્લા બે સમ્યક્ત્વની હાજરીમાંજ ઉત્પન્ન થતા હોવાથી અજ્ઞાનરૂપ નથી ગાથા ૧૨

સંયમ -સાવધાયોગથી સાચી રીતે અટકવું તે સયમ અથવા પાપવ્યાપારરૂપ આગલ-સમાગ બોલી આત્મા જેના વડે નિયમમા-આવે કાષ્ઠમાં આવે તે સયમ અથવા પાત્ર મહાત્મો તે યમ કહેવાય છે તે યમોનું પાલન જેમાં હોય તે સયમ આ સયમ સાત પ્રકારે છે સામાયિક :-જ્ઞાન-દર્શન અને ચાગ્રિતનો લાભ જ્યાં હોય તે સામાયિક અથવા ટપ્પામાં કહેલા અર્થ પ્રમાણે સામાયિક અથવા ક્ષણે ક્ષણે જેમાં અપૂર્વ જ્ઞાન-દર્શન અને ચાગ્રિતના વિકાસથી ભવબ્રમણ અટકવારૂપ લાભ થતો હોય તે સામાયિક અથવા મૂલગુણના આધાર-ભૂત સર્વ સાવધની વિગતિરૂપ જે ચાગ્રિ તે સામાયિક જો કે સર્વ પ્રકારના ચાગ્રિ સામાયિક ચાગ્રિ જ છે, તો પણ વિશુદ્ધિની અપે-લાએ તેના બુદ્ધ બુદ્ધ પ્રકારે બતાવેલ છે.

સ્થિતકૃદંથી :-આચેલકય, ઔદેશિક, શય્યાતપિડ, ગજપિડ, કૃતિકર્મ, વ્રત, વ્યેષ, પ્રતિક્રમણ, માસ અને પર્યુપણા આ દં કપોમાં જે સ્થિત છે. તે સ્થિતકૃદંથી

અસ્થિત કૃદંથી :-શય્યાતપિડ, વ્રત, વ્યેષ અને કૃતિકર્મ

આગમ —નવુ ન લણે પ્રથમનુ લણેલુ સભારે.

વેદ :—નપુસકવેદી અથવા પુરુષવેદી સ્ત્રીવેદીને આ કલ્પનો નિષેધ છે

કલ્પ —સ્થિતકલ્પજ હોય

લિંગ :—દ્વ્યલિંગ (મુનિવેપ) અને ભાવલિંગ બન્ને હોય.

લેખ્યા —કલ્પ અગીકાર કરતી વખતે ૩ શુભ લેખ્યા ત્યાર-
બાદ ૬ એ લેખ્યા તો પણ અશુદ્ધ લેખ્યાઓ અતિસકલિષ્ટ ન હોય

ધ્યાન :—અગીકાર કરતી વખતે ધર્મધ્યાન. ત્યારપછી આર્ત-
રોદ અને ધર્મ એ ત્રણે ધ્યાન સભવા શકે અશુભ યોગની ઉત્કૃષ્ટ
દશામા આર્ત-ગૌરપણું આવે પણ તે નિરનુ-બન્ધ હોય

ગણુ :—જઘન્યથી ત્રણ ગણુ ઉત્કૃષ્ટથી શત સખ્યાવાલા ગણુ
અગીકાર કાલે સર્વ ક્ષેત્રમા મલીને હોય અગીકાર કર્યા બાદ જઘન્ય
અથવા ઉત્કૃષ્ટ સમકાલે વર્તતા એકડો ગણુ હોય. તેમા અગીકારકાલે
પુનઃ સખ્યા જઘન્ય ૨૭ અને ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૦૦ હોય ત્યારબાદ જઘ-
ન્યથી એકડો અને ઉત્કૃષ્ટથી હજારે હોય પ્રવેશ કરનાર તથા
નિકલનાર બન્ને સમકાલે જઘન્યથી એક અને ઉત્કૃષ્ટથી પૃથક્ત્વ
પ્રમાણ હોય.

અલિગ્રહ :—આ કલ્પ અલિગ્રહરૂપ હોવાથી ચાર પ્રકારમાંથી
એકપણ અલિગ્રહ ન હોય

પ્રવ્રજ્યા —કોઈને દીક્ષા ન આપે. ઉપદેશ આપે

મુંડાપન :—આ મુનિ કોઈને મુંડે નહીં (પ્રવ્રજ્યા પછી
ઉરતજ મુંડન હોય એવો નિયમ નથી. કારણ કે અયોગ્યને દીક્ષા-
દીધી હોય તો પાછળથી માલુમ પડતાં મુંડન ન કરે. માટે મુંડાપન-
કાર જુદું કહ્યું છે)

પચસ ગ્રહ દ્વાર પહેલાની ૨૭ મી ગાથામા વિલગજ્ઞાને સસિ પર્યાપ્તોનો એક જ જીવભેદ હોય એમ કહ્યું છે તે અસસિમાથી આવેલ દેવતા નારકીને અપર્યાપ્ત અવસ્થાએ વિલગજ્ઞાન ન હોય તે અપેક્ષાએ જાણવું. આથી બીજી અપેક્ષાએ વિલગજ્ઞાનમા બે જીવ ભેદ પણ ધૃજ છે કારણ કે જે સસિ જીવ મરીને દેવ અને નારકમા ઉત્પન્ન થાય છે. એને અપર્યાપ્ત અવસ્થામા પણ વિલગજ્ઞાન હોય છે કેટલાક સમ્ય-ગૃહ્ણિ જીવો ત્રણ જ્ઞાન સહિત સસિ પચેન્દ્રિયમા ઉપજે છે, માટે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન અને અવધિદર્શનને વિગે સસિ અપર્યાપ્તોનો ભેદ ગણ્યો છે. બદ્ધાયુ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ-સહિત સંનિ-પચેન્દ્રિયમા અવતરે તે અપેક્ષાએ સસિ અપર્યાપ્તો જીવભેદ લીધો છે. ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વનું કારણ એ છે કે, ભાવી તીર્થ કર વગેરે જીવો દેવગતિથી વ્યવીને મનુષ્યજન્મ ગ્રહણ કરે છે. ત્યારે તે ક્ષાયો-પશમિક સમ્યક્ત્વ સહિત હોય છે.

“ઈહાં ઘણું વિચારવા યોગ્ય છે” —આ આખી ચર્ચા ઉપશમ સમ્યક્ત્વે બે જીવભેદ માનવાના મતાન્તરની અપેક્ષાએ છે. તે આ પ્રમાણે—ઉપશમ સમ્યક્ત્વે સસિ અપર્યાપ્તો જીવ ભેદ કેમ હોય ? કારણ કે અપર્યાપ્ત અવસ્થામા તેવા પ્રકારની શુદ્ધિનો અભાવ હોવાથી નવું સમ્યક્ત્વ ઉત્પન્ન થતું નથી. હવે જો પરલવનું ઉપશમ સમ્યક્ત્વ માનતા હો તો તે પણ યોગ્ય નથી કારણ કે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે ત્રણ કરણ કરીને જે જીવ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામે છે તે મરતો પણ નથી અને આયુ પણ બાધતો નથી. આગમમાં કહ્યું છે કે —

અણવંધોદયમાડગવંધં કાલં ચ સાસળો કુણર્હ ।

ઉવસમસમ્મદિટ્ઠી, ચઉઠ્ઠમિવકં પિ નો કુણર્હ ॥

સાસ્વાદન સમ્યગૃહ્ણિ અનંતાનુબંધિનો બંધ, અનંતાનુબંધિનો ઉદય, આયુષ્યનો બંધ અને કાલ આ ચાર વસ્તુઓ કરે છે ઉપશમ સમ્ય-

ગૃહસ્થિ ચારમાથી એક પણ વસ્તુને કરતો નથી મિથ્યાત્વ ગુણકાણે ત્રણ કરણ વડે પ્રાપ્ત કરેલ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ માટે આ વાત કહેલી છે હવે જો તમે એમ કહેતા હો કે ઉપશમશ્રેણીએથી મરીને અનુત્તર વિમાનમાં ઉત્પન્ન થાય તેને અપર્યાપ્ત અવસ્થાએ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ હોય છે તો તે પણ યોગ્ય નથી કારણ કે તેને દેવગતિમાં ઉત્પન્ન થવાના પ્રથમ સમયે જ સમ્યક્ત્વ મોહનીયના પુદ્ગલોનો ઉદય થતો હોવાથી ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ હોય છે પણ ઔપશમિક હોય નહીં શતકની ઘૃહસ્થ ચૂર્ણિમાં કહ્યું છે કે—

જો ઉવસમસમ્મદ્વિટ્ઠી ઉવસમસેઢીએ કાલં કરેઈ સો પઢમસમએ ચેવ સમ્મત્તપુંજં ઉદયાવલિયાએ છોટૂણ સમ્મત્તપુગલે વેણહ, તેણ ન ઉવસમસમ્મદ્વિટ્ઠી અપજ્જગો લલ્લમઈ.

વળી દેટલાક આચાર્યો ટપ્પામાં આપેલી ગાથા પ્રમાણે કહે છે કે, ઉપશમશ્રેણીએ ચઢેલા ઉપશાંતમોહ ગુણકાણાને પ્રાપ્ત થયેલા જે જીવો મરણ પામે છે તે લવસત્તમ દેવો (સાત લવ આયુષ્ય વધારે હતા તો મુક્તિ મેળવતા એટલું આયુષ્ય ઓછું હોવાથી સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનમાં ઉત્પન્ન થયેલા દેવો) સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનમાં ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ સહિત હોય છે. આ દરેક અપેક્ષાએ એક સંતિપર્યાપ્તો જીવભેદજ ઉપશમ સમ્યક્ત્વે હોઈ શકે પરંતુ દેટલાક આચાર્યો શ્રેણિથી લવ લયે મરીને અનુત્તર વિમાનમાં ઉત્પન્ન થયેલાને અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં ઉપશમ સમ્યક્ત્વ માને છે. સમ્પતિકાની ચૂર્ણિમાં કહ્યું છે કે અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં દેવો ત્રણ પ્રકારના સમ્યક્ત્વવાળા હોય છે પચસગ્રહમાં પણ માર્ગણસ્થાનમાં જીવસ્થાનના વિચાર વખતે “ઉવસમસમ્મમ્મિ-દ્વો સન્ની” એ પ્રમાણે સંનિદ્ધિક ગ્રહણ કરેલ છે. આખી અર્થાનો સાર એ છે કે—(૧) નવું ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરનાર ધૃત ક ૧૭

જીવ મરતો નથી એ દરેકને સંમત વસ્તુ છે ઉપશમશ્રેણીએ ચટેક્ષ જીવ ઉપશાન્તમોહ ગુણકાણે કાલ કરે તો સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનમાં ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં કેટલાક (૧) અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વનો ઉદય માને છે. (૧) કેટલાક ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ માને છે. બીજા (૩) કેટલાક અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં ઉપશમ સમ્યક્ત્વ માને છે આ ત્રણ મતમાથી ત્રથકારે પંચસંગ્રહ અને સપ્તતિકાની ચૂણીનો મત ગ્રહણ કર્યો છે તત્ત્વ દેવલિ અથવા તો બહુશ્રુત જાણે એમ સ્વોપજ્ઞ ટીકામાં કહેલ છે.

ગાથા ૧૫ “અસંજિ મનુષ્યો.”—ગર્ભજ મનુષ્યોનાં સર્વ અશુચિ પદાર્થોમાં ઉત્પન્ન થાય છે. તે અગુલના અસ જ્યાતમાં લાગનાં શરીરવાળા, અસંજિ, મિથ્યાદષ્ટિ અજ્ઞાની, સર્વ પર્યાપ્તિએ અપર્યાપ્ત અને અંતર્મુહર્ત્તાનાં આયુષ્યવાળા હોય છે

“તેજોલેસ્થાવંત દેવતા”—ઈશાન દેવલોક સુધીનાં દેવો, લઘ્વિ પર્યાપ્ત બાદર પૃથિવીકાય, અપ્કાય અને વનસ્પતિકાયમાં ઉત્પન્ન થાય છે. તેઓને તેજોલેસ્થા હોય છે કારણ કે બૃહત્સંગ્રહણીમાં કહ્યું છે કે લવનપતિ અને વ્યતર દેવો કૃષ્ણ-નીલ-કાપોત અને તેજો લેસ્થાવંત હોય છે જ્યોતિષી, સૌધર્મ અને ઈશાન દેવલોકના દેવો તેજોલેસ્થાવંત છે. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે.—જલ્લેસે મરદ્ તલ્લેસે ડવવજ્જઈ જે લેસ્થામાં મરે છે તે જ લેસ્થામાં ઉત્પન્ન થાય છે એટલે બાદર અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં કેટલોક કાળ તેજોલેસ્થા હોય છે.

ગાથા. ૧૬.

“એ અદાર બોલને વિશે સર્વ જીવ ભેદ હોય” આ અદાર માર્ગક્ષામાં અચ્ચુદર્શન છે. એટલે તેમાં પણ ચૌદે જીવભેદ હોય, અહીં એક પ્રશ્ન થાય છે કે અચ્ચુદર્શનમાં સાત અપર્યાપ્તજીવસ્થાનો માન્યા છે તે કેવી રીતે ? ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પછી અને સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિઓ હજી સમ્પૂર્ણ ન થઈ હોય તેવી અપર્યાપ્ત અવસ્થાની

અપેક્ષા રાખીને કે ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પહેલાં પણ અચક્ષુદર્શન હોય ? તો પહેલી અપેક્ષાએ તો બરોબર ચૌદ જીવબેદ ઘટી શકે છે. પણ ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પહેલાં પણ અચક્ષુદર્શન હોય એમ જયમોમસૂરિજીનાં ટિપ્પામા કહેલ છે. અને ત્યાં સિદ્ધાન્ત અનુસાર જણાવેલ છે કે વિગ્રહગતિ અને કાર્મણ યોગમા અવધિદર્શન રહિત જીવોને અચક્ષુદર્શન હોય છે. તો અહીં એક પ્રશ્ન થાય છે કે ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થયા પહેલાં દ્રવ્યઇન્દ્રિય હોતી નથી તો એ અવસ્થામા અચક્ષુદર્શન કેવી રીતે હોય ? આ પ્રશ્નનો જવાબ બે રીતે આપી શકાય છે.

(૧) દ્રવ્યેન્દ્રિય હોવા છતાં દ્રવ્ય અને ભાવનું એમ ઉભય ઇન્દ્રિય જન્ય ઉપયોગ અથવા દ્રવ્યેન્દ્રિયનાં અભાવમાં કેવલ ભાવેન્દ્રિયજન્ય ઉપયોગ આ અપેક્ષાએ ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પહેલાં પણ બીજા પ્રકારનો ઉપયોગ હોય છે (૨) અચક્ષુદર્શનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપ-શમરૂપ અચક્ષુદર્શન ઇન્દ્રિય-પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પહેલાં હોય છે. તે શક્તિરૂપે હોય છે પણ ઉપયોગરૂપે નહીં, કારણ કે પ્રાચીન ચતુર્થ કર્મચયની ૪૬ મી ગાથાની ટીકામા કહ્યું છે કે —

ત્રયાણામપ્યચક્ષુર્દર્શનં તસ્યાનાદારકાવસ્થાયામપિ લઙ્ઘિ-
માશ્રિત્યામ્યુપગમાત્.

પ્રશ્ન :—ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થયા પહેલાં જેમ શક્તિરૂપે અચક્ષુદર્શન માન્યું તેમ ચક્ષુદર્શન કેમ માનતા નથી ?

જવાબ :—ચક્ષુદર્શન આખરૂપી વિશેષ ઇન્દ્રિય-જન્ય-દર્શન છે આવું દર્શન ત્યારેજ માની શકાય કે જ્યારે દ્રવ્ય તેજ હોય. મારેજ ચક્ષુદર્શન ઇન્દ્રિયપર્યાપ્તિ પૂરી થયા પછીજ માનેલ છે જ્યારે અચક્ષુદર્શન એ કોઈ એક ઇન્દ્રિયજન્ય દર્શન નથી, પણ ચક્ષુ સીવાયનાં કોઈ પણ ઇન્દ્રિયજન્ય ઉપયોગ છે. આ તે

અને ભાવેન્દ્રિય એમ બન્નેરૂપે અથવા ભાવેન્દ્રિયરૂપે હોય છે. માટે અચક્ષુદર્શનને ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પહેલાં અને પછી પણ માનેલ છે

ગાથા ૧૭

“ઇન્દ્રિય પર્યાપ્ત પુરી થયે ચક્રે” અહીં ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિના એ જુદા જુદા અર્થોની વિવક્ષા છે.

(૧) જીવ જે શક્તિવડે ધાતુરૂપ પરિણમેલા આહારને ઇન્દ્રિયરૂપપણે પરિણમાવે તે તે શક્તિ ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ—અથવા પાચ ઇન્દ્રિય પ્રાયોગ્ય પુદ્ગલો ગ્રહણ કરી અનાભોગ વીર્યવડે તે પુદ્ગલોને ઇન્દ્રિયરૂપે બનાવવાની જે શક્તિ તે ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ. આ વ્યાખ્યા અનુસાર સ્વયોગ્ય સમ્પૂર્ણ પર્યાપ્તિઓ પુરી થયા બાદજ ઇન્દ્રિય—જન્ય—ઉપયોગ પ્રવર્તે છે અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં ચક્રિરિન્દ્રિયાદિને ચક્ષુ હોવા છતાં તેનો ઉપયોગ હોતો નથી એ અપેક્ષાએ ત્રણ જીવભેદ આ વ્યાખ્યા પ્રજાપના સૂત્ર અનુસાર છે

(૨) આત્મા જે શક્તિવડે ધાતુરૂપે પરિણમાવેલા આહારમાંથી ઇન્દ્રિય પ્રાયોગ્ય પુદ્ગલો ગ્રહણ કરી ઇન્દ્રિયરૂપે પરિણમાવી સ્વવિષય જાણવામાં સમર્થ થાય તે ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ કહેવાય આ વ્યાખ્યા અનુસાર ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થયા પછી ઇન્દ્રિયજન્ય ઉપયોગ પ્રવર્તે છે એટલે તે અપેક્ષાએ સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિઓ પૂર્ણ ન કરી હોય અને ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ કરી હોય તેવા જીવને ચક્ષુદર્શન હોય છે એટલે તે અપેક્ષાએ જ જીવભેદ આ વ્યાખ્યા બૃહત્સગ્રહણી અને પચ-સમ્રત્તિની છે ત્યાં કશું છે કે—

करणापर्याप्तेषु चतुरिन्द्रियादिविन्द्रियपर्याप्तौ सत्यां
चक्षुर्दर्शनमपि प्राप्यते ” ।

કરણ અપર્યાપ્તા એવા ચક્રિરિન્દ્રિય વગેરેમાં ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થયે જો ચક્ષુદર્શન હોય છે.

ગાથા ૨૦

“પછી તો બહુત કહે તે ખરૂં” અહીં ત્રણ અજ્ઞાનને વિષે જે અથવા ત્રણ ગુણકાણા માનવા તે બાબતના મતાતન્તુ દિગ્દર્શન કરેલ છે કર્મત્રયકારો સામ્વાદને અજ્ઞાનજ માને છે પહેલા ગુણકાણે મિથ્યાત્વ મોહનીયનો ઉદય હોવાથી અજ્ઞાનજ હોય હવે બાકી રહ્યું મિત્ર ત્યાં મોહનીયનો ઉદય વર્તેલો હોય છે હવે જે કે ત્યાં યથામિત્ર તત્ત્વનો બોધ ન હોવાથી દેટલાક આચાર્યો અજ્ઞાનરૂપે માને છે. કારણ કે પચસબ્રહ્મા કહ્યું છે કે-“મિસ્સમ્મી વામિસ્સા” મિત્રે જ્ઞાનથી વ્યામિત્ર અજ્ઞાનોજ હોય છે. શુદ્ધ જ્ઞાન હોતા નથી, માટે અજ્ઞાનજ છે અહીં શુદ્ધ સમ્યક્ત્વની અપેક્ષાએજ જ્ઞાન માનેલ છે જે અશુદ્ધ સમ્યક્ત્વવાળાને જ્ઞાન માનીએ તો સારવાદને પણ જ્ઞાન માનવું પડે જે કર્મત્રયકારને ઈષ્ટ નથી કારણ કે આજ કર્મત્રયમા સામ્વાદને અજ્ઞાન હોય એમ કહેલ છે એ અપેક્ષાએ ત્રણ ગુણકાણા હોય ત્યાં દેટલાક આચાર્યો મિત્ર મોહનીયના પુદ્ગલોમા મિથ્યાત્વ મોહનીયના પુદ્ગલો અધિક હોય તો અજ્ઞાન વધારે અને જ્ઞાન થોડું તથા સમ્યક્ત્વ મોહનીયના પુદ્ગલો અધિક હોય તો જ્ઞાન વધારે અને અજ્ઞાન થોડું એમ માને છે અને બન્ને રીતે જ્ઞાનનો લેશ મિત્ર ગુણકાણે માને છે તેથી તે અપેક્ષાએ અજ્ઞાનત્રિકે પ્રથમના બેજ ગુણકાણા હોય (આ વાત જિનવદ્ધબીય પડશીતિકા ટીકામા આપેલ છે) આ રીતે જે અથવા ત્રણ ગુણકાણા કર્મત્રયકારોનાં અભિપ્રાય પ્રમાણે હોય છે સિદ્ધાન્તમા તો સામ્વાદને જ્ઞાન માનેલ છે એટલે અજ્ઞાનત્રિકે એક મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકજ નજાવેલ છે તત્ત્વ દેવસિ અથવા વિશિષ્ટશ્રુતના બણકારો બણે

ગાથા ૨૧

“પરિહારવિશુદ્ધિએ” ૬-૭ જે ગુણસ્થાનક હોવાનું કારણ એ છે કે આ ચારિત્રવાળા બેમાથી એક પણ શ્રેણી માંડતા નથી એટલે આગળનાં ગુણસ્થાનકો ન હોય.

હોય, અને આહારકદ્દિક સમ્પૂર્ણ ચૌદપૂર્વાને હોય તેથી આહારકદ્દિક ન હોય વળી અત્યંત વિશુદ્ધિએ અપ્રમત્તપણે ચારિત્રને તેઓ પાળનાર હોવાથી વૈક્રિયનો આરંભ કરે નહીં તેથી વૈક્રિયદ્વિક પણ ન હોય સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રવાળા અત્યંત વિશુદ્ધિવડે કલ્પોલ વગરના સમુદ્રની જેમ સ્થિરતાવાળા હોવાથી વૈક્રિયનો કે આહારનો આરંભ કરે નહીં તેથી તેને પણ આહારકદ્દિક અને વૈક્રિયદ્વિક ન હોય કાર્મણ અને ઔદારિક મિશ્ર એ અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં હોય છે તેથી આ બંને સંયમમાં તેનો પણ અભાવ છે.

મિશ્રદષ્ટિને દશ યોગ હોય છે. ત્યાં વૈક્રિય દેવ અને નારકોની અપેક્ષાએ મિશ્રદષ્ટિ જીવ કાલ કરતો નથી તેથી અપર્યાપ્ત અવસ્થામાંથી વૈક્રિયમિશ્ર યોગ ન હોય, શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે ન સમ્મમિચ્છો કુળંઙ્ગ કાલં અહિં એક પ્રશ્ન થાય છે કે સમ્યગ્ મિથ્યાદષ્ટિ તિર્યચ અથવા મનુષ્ય ઉત્તર વૈક્રિય શરીર કરે તો તેને વૈક્રિયમિશ્ર કેમ ન હોય ? તત્તોત્તર-તેઓને વૈક્રિયના આરભનો અસંભવ છે પૂર્વાચાર્યોએ દોષપણ કારણથી આ પ્રમાણે વિવક્ષા કરેલ છે તથાવિધ સપ્રદાયના અભાવથી અમે કારણ જણાતા નથી. એટલા માટે અમે પણ વૈક્રિય-મિશ્ર વિવક્ષુ નથી એ પ્રમાણે સ્વોપસા દીકામાં કહેલ છે

ગાથા. ૩૨.

“એ પણ સદેહ” આ વસ્તુ કર્મત્રયકારની અપેક્ષાએ જણાવેલ છે કારણ કે કર્મત્રયકાર પહેલાં ત્રણ ગુણકાણે અજ્ઞાન માને છે અને સિદ્ધાન્તકાર મિથ્યાત્વ મોહનીયના ઉદયનો અભાવ હોવાથી સાસ્વાદને અને મિશ્રે જ્ઞાન માને છે, જ્યારે કર્મત્રયકાર સમ્યક્ત્વનો અભાવ હોવાથી પહેલાં ત્રણ ગુણકાણે અજ્ઞાન માને છે. જ્યારે પૂર્વાચાર્યોએ દોષપણ કારણથી વિભગજ્ઞાને અવધિદર્શનની વિવક્ષા કરી નથી. તે તથાવિધ સપ્રદાયના અભાવથી અમે જણાતા નથી એમ સ્વોપસા

હોય, અને આહારકદ્દિક સમ્પૂર્ણ ચૌદપૂર્વાને હોય તેથી આહારકદ્દિક ન હોય વળી અત્ય તવિશુદ્ધિએ અપ્રમત્તપણે ચારિત્રને તેઓ પાળનાર હોવાથી વૈક્રિયનો આરભ કરે નહી તેથી વૈક્રિયદ્દિક પણ ન હોય સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રવાળા અત્ય ત વિશુદ્ધિવડે કલોલ વગરના સમુદ્રની જેમ સ્થિરતાવાળા હોવાથી વૈક્રિયનો કે આહારનો આરભ કરે નહી તેથી તેને પણ આહારકદ્દિક અને વૈક્રિયદ્દિક ન હોય કાર્મણ અને ઔદારિક મિશ્ર એ અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં હોય છે તેથી આ બન્ને સંયમમાં તેનો પણ અભાવ છે.

મિશ્રદષ્ટિને દશ યોગ હોય છે ત્યા વૈક્રિય દેવ અને નારકોની અપેક્ષાએ મિશ્રદષ્ટિ જીવ કાલ કરતો નથી તેથી અપર્યાપ્ત અવસ્થા ભાવી વૈક્રિયમિશ્ર યોગ ન હોય, શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે ન સન્મનિચ્છો કુળદ્વ કાલં અહિં એક પ્રશ્ન થાય છે કે સમ્યગ્ મિથ્યાદષ્ટિ તિર્યચ અથવા મનુષ્ય ઉત્તર વૈક્રિય શરીર કરે તો તેને વૈક્રિયમિશ્ર કેમ ન હોય ? તત્તોત્તર-તેઓને વૈક્રિયના આરભનો અસભવ છે. પૂર્વાચાર્યોએ ટોષપણ કારણથી આ પ્રમાણે વિવક્ષા કરેલ છે. તથાવિધ સંપ્રદાયનાં અભાવથી અમે કારણ જાણતા નથી. એટલા માટે અમે પણ વૈક્રિય-મિશ્ર વિવક્ષુ નથી. એ પ્રમાણે સ્વોપજ ટીકામાં કહેલ છે

ગાથા. ૩૨.

“એ પણ સંદેહ” આ વસ્તુ કર્મત્રયકારની અપેક્ષાએ જાણાવેલ છે કારણ કે કર્મત્રયકાર પહેલા ત્રણ ગુણકાણે અજ્ઞાન માને છે અને સિદ્ધાન્તકાર મિથ્યાત્વ મોહનીયના ઉત્પત્તિ અભાવ હોવાથી સાસ્વાદને અને મિશ્રે જ્ઞાન માને છે, ન્યારે કર્મત્રયકાર સમ્યક્ત્વનો અભાવ હોવાથી પહેલા ત્રણ ગુણકાણે અજ્ઞાન માને છે. ન્યારે પૂર્વાચાર્યોએ ટોષપણ કારણથી વિભંગજ્ઞાને અવધિદર્શનની વિવક્ષા કરી નથી તે તથાવિધ સંપ્રદાયનાં અભાવથી અમે જાણતા નથી એમ સ્વોપજ

સ્થાનાની ઉવસ્થાનોની ગણના છે એટલા માટે ત્યાં પાંચ અને અહીં આઠ ઉવસ્થાનો ગણ્યા છે.

મિધ્યાત્વ અને સાસ્વાદન એ બે ગુણસ્થાનક હોય. કાર્મણ, ઔદારિકમિશ્ર ઔદારિક અને અસત્યામૃષાવચનયોગ એ ચાર યોગ હોય, અને મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન, અનુદર્શન અને અચનુદર્શન એ ચાર ઉપયોગ હોય. પહેલાં ૨૨, ૨૮ અને ૩૧ મી ગાથામા તેર ગુણસ્થાનક, તેર યોગ અને બાર ઉપયોગ માનેત્ર છે. ત્યાં વચનયોગ માર્ગશ્રાએ સમકાલીન યોગોની વિવક્ષા છે એટલે અપર્યાપ્ત અવસ્થાભાવી કાર્મણ અને ઔદારિકમિશ્રની ગણના નથી. અહીં અસમ-કાલીન પણ ભાવીની અપેક્ષાએ ગણના કરી કાર્મણ-ઔદારિકમિશ્રની પણ વિવક્ષા કરેલ છે. એજ રીતે બેજ ગુણસ્થાનક અને ચાર ઉપયોગ પણ ઘટી શકે છે.

હવે કાયયોગે મતાતર જણાવે છે. કાયયોગ વચનયોગ અને મનોયોગ ગહિત સમજવો. ત્યાં ઉવભેદ ચાર, ગુણશ્રણા બે, યોગ પાંચ અને ઉપયોગ ત્રણ હોય.

સૂક્ષ્મ અને બાહ્ય એકેન્દ્રિય તે બન્ને પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એમ ઉવભેદ ચાર હોય. ગુણસ્થાનક પહેલું અને બીજું એ બે હોય ઔદારિકદ્વિક, વૈક્રિયદ્વિક અને કાર્મણ એ પાંચ યોગો તથા મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન અને અચનુદર્શન એ ત્રણ ઉપયોગ હોય. પહેલાં ૧૬, ૨૨, ૨૪ અને ૩૧ મી ગાથામા ઉવસ્થાન ચૌદ, ગુણસ્થાન તેર, યોગ પદર અને ઉપયોગ બાર જણાવેલ છે ત્યાં અન્ય યોગ સહચરિત કાયયોગની વિવક્ષા છે જ્યારે અહીં અન્ય યોગ ગહિત એકલા કાયયોગની વિવક્ષા છે. અને તે દ્વિક એકેન્દ્રિયમાજ હોય છે એટલે અહીં કલ્પા પ્રમાણે યોગ-ઉપયોગાદિ ઘટી શકે છે.

આ પ્રમાણે અન્ય-આચાર્યો વિવક્ષા ભેદથી જે મતાતરે માને છે તે આ ગાથામા જણાવેલ છે.

(૩) સિદ્ધાન્તમા એકેન્દ્રિયમાં સાસ્વાદન ગુણકાણું માન્યું નથી. જ્યારે કર્મત્રયકાર માને છે સિદ્ધાન્તમા વિશેષ સૂત્રથી એકેન્દ્રિયોને અજાની કહ્યા છે જો એમ ન કહ્યું હોત તો બેધન્દ્રિયોની માફક તેમને પણ જ્ઞાની માનવા પડત અને સાસ્વાદનભાવ માનવો પડત. તે સૂત્ર આ પ્રમાણે —

एगिंदिया णं भंते ! किं नाणी अन्नाणी ? गोयमा !
नो नाणी नियमा अन्नाणी.

હે ભગવાન ! એકેન્દ્રિયો જ્ઞાની કે અજ્ઞાની ? હે ગૌતમ ! જ્ઞાની નથી, નિયમથી અજ્ઞાની છે આ વિષયો શીવાય નીચેની બે બાબતોમા પણ મતાંતર પ્રવર્તે છે (૧) સિદ્ધાન્તી અવધિદર્શન એકથી બાર ગુણસ્થાનક સુધી માને છે. જ્યારે કર્મત્રયકાર ચોથાથી બાર સુધી માને છે (૨) સિદ્ધાન્તમા ત્રિન્ધિબેદ પછી ક્ષાયોપશમિક સમ્પદ્ત્વ માન્યું છે, જ્યારે કર્મત્રયકાર ઔપશમિક સમ્પદ્ત્વ માને છે

આ ગાથામાં પણ કર્મત્રયકાર અને સિદ્ધાન્તકારની જે ભુદી ભુદી માન્યતાઓ છે તે બતાવેલ છે.

ગાથા. ૫૦.

ગુણસ્થાનકમાં લેશ્યા ઉપર

અહીં ગુણસ્થાનક ઉપર લેશ્યા ઘટાવેલ છે જ્યારે આગળ લેશ્યા માર્ગણા ઉપર ગુણસ્થાનક ઘટાવેલ છે ગુણસ્થાનક ઉપર લેશ્યા ૩ ઘટાવતી વખતે પહેલાં ૭ ગુણસ્થાનકમા ૭ લેશ્યા માત્રેલ છે જ્યારે લેશ્યા માર્ગણા ઉપર ગુણસ્થાનક ઘટાવતી વખતે પહેલાં ચાર ગુણકાણે ૭ લેશ્યાઓ માનેલ છે આ બંને વસ્તુ અપેક્ષાકૃત છે. પહેલાં મત અનુમાર પાંચમું અને છઠ્ઠું ગુણસ્થાનક પ્રાપ્ત કરતી વખતે શુભ લેશ્યા હોય છે, પણ પ્રાપ્ત કર્યા પછી અગુલ લેશ્યાઓ હોય છે એ અપેક્ષાએ પહેલાં ૭ ગુણકાણે ૭ લેશ્યાઓ. જ્યારે બીજા મત

બધ કહેલ છે. કારણ કે મિથ્યાત્વ અને અવિરતિ હોય ત્યાં સુધી આ પ્રકૃતિઓ બધાય છે. અને તેના અભાવમા બધનો પણ અભાવ છે.

“એ ત્રણ હેતુઓ બધાય” આહારકદ્વિક અને તીર્થ કર નામકર્મ શીવાયની બાકીની '૬૫ પ્રકૃતિઓ મિથ્યાત્વથી સૂક્ષ્મસપરાય લગી યથાયોગ્ય મિથ્યાત્વ-અવિરતિ અને કપાય વડે બધાય છે માટે અહીં આ ત્રણ હેતુઓની મુખ્યતા છે અને યોગની ગૌણતા છે અહીં ત્રણ હેતુઓ સાથે આ ત્રેસક પ્રકૃતિઓનો અન્વય-વ્યતિરેક સંબંધ છે. આ ત્રણ હેતુઓ હોય ત્યાં સુધી બધાય છે. અને હેતુઓ ટળ્યા પછી આગળના ગુણકાણે બધાતી નથી આગળ એકલો યોગ છે યોગની સાથે આ પ્રકૃતિઓનો અન્વય-વ્યતિરેક સંબંધ નથી, માટે યોગનું વર્ણન કરેલ છે.

સમ્મત્તગુણનિમિત્ત” વગેરે આહારકદ્વિક અને જિનનામનાં વિશેષ બધ હેતુ તરીકે અહીં સમ્યક્ત્વને ગણેલ છે. કારણ કે સમ્યક્ત્વનાં અભાવમાં આ પ્રકૃતિઓ બધાતી નથી એમ એનો વિશેષ હેતુ જણાવવા માટે આ ત્રણ પ્રકૃતિને જુદી ગણાવેલ છે બાકી પચસંબ્રહ્મા તો સેસા ઉ કસાઈ” એમ કહીને તીર્થ કર નામકર્મ અને આહારકદ્વિકને પણ કપાય પ્રત્યયિક ગણાવેલ છે વળી આગળ ૨૦ મી ગાથામા તીર્થ કર નામકર્મને સમ્યક્ત્વ પ્રત્યયિક અને આહારકદ્વિકને મયમ પ્રત્યયિક ગણાવેલ છે એ પણ વિશેષ હેતુ બતાવવા માટે જ જણાવેલ છે વળી આગળ પ્રકૃતિ અને પ્રદેશ બધના કારણ તરીકે યોગ, અને સ્થિતિબધ અને રસબધના કારણ તરીકે કપાયો પચમ કર્મત્રયમા કહેશે, એટલે આક્રી કર્તાનો આશય વિશેષહેતુ નિર્દેશ કરવાનો છે.

ગાથા ૫૬.

“દેશનિગ્નિએ ઉદ હેતુ હોય” દેસવિરતિ ગુણસ્થાનક વિગ્રહગતિ અને અપર્યાપ્ત અવગ્યામા હોતું નથી એટલે કાર્મણ કાયયોગ અને

૧૧. ૭૩.

અનવસ્થિત;—આગળ આગળ વધતો જતો હોવાથી નિયત
વધવાને ખાલો તે અનવસ્થિત ખાલો.

શલાકા.—એક એક સાક્ષિભૂત સરસવથી ભરાતો હોવાથી શલાકા

પ્રતિશલાકા.—પ્રતિસાક્ષિભૂત સરસવો વડે ભરાતો હોવાથી
પ્રતિશલાકા

મહાશલાકા —મહાસાક્ષિભૂત સરસવો વડે ભરાતો હોવાથી
મહાશલાકા

૧૧. ૭૪.

અનવસ્થિત ખાલો પહેલો ખાલી કરીએ તે વખતે તે નિયત
મધ્યમને હોવાથી તે અનવસ્થિત કહેવાય નહી. પણ ત્યારપછી
એ જ જતાં ક્રમે ક્રમે વધતો જશે માટે તેનું પરિણામ અનિયમિત
કહેવાથી તે અનવસ્થિત ગણાય. અને અનવસ્થિત થયા પછી જ સાક્ષિ
સરસવશલાકામા ન ખાય તે પહેલાં નહી.

શલાકા. ૭૭. દીકાનુસાર સંખ્યાતાનું સ્વરૂપ.

પ્રથમ લક્ષ્યોજન પ્રમાણ મૂલ અનવસ્થિત પસ્યને સરસવો વડે
જે પછી તે ભરેલા ખાલાને ઉપાડીને એક એક સરસવ જંબૂદ્વીપ
પ્રત્યેક દ્વીપ અને સમુદ્રને વિષે મુકવા. આ પ્રમાણે
એક સરસવ નાખતા જે દ્વીપ છે સમુદ્રમાં મૂલ
અનિયત પસ્ય ખાલી થાય તે દ્વીપ છે સમુદ્ર જેવડો લાખો—પાંદોળો
દ્વીપમાં પહેલા પસ્ય જેવડો ત્રીજો અનવસ્થિત પસ્ય કલ્પવો
તે એને શિખાસદિત સરસવોથી ભરવો અને એક એક સરસવ
જે દ્વીપ અને સમુદ્રમાં નાખતા જવું. આ પ્રમાણે એક એક
સરસવ નાખતા ત્યારે અનવસ્થિત પસ્ય ખાલી થાય ત્યારે એક
એક શલાકા પસ્યમા નાખવો. વળી તે દ્વીપ છે સમુદ્ર જેવડો
અનિયત પસ્ય અનાવડો અને તેને સરસવે કરીને શિખાસદિત
તે ૧ ૩ ૧૬

કેવલિ ગુણકાણે સ જ્વલન લોભ વિના ત્રણ ભાવ હોય. અયોગિ કેવલિ ગુણકાણે મનુષ્યગતિ અને અસિદ્ધત્વરૂપ બે ભાવ હોય છે.

પારિણામિક ભાવના ઉત્તરભેદ આ પ્રમાણે —

મિથ્યાત્વ ગુણકાણે લબ્યત્વ, અલબ્યત્વ અને જીવત્વ એ ત્રણ ભેદ હોય સાર્વાદનથી ક્ષીણમોહ સુધી લબ્યત્વ અને જીવત્વ એ બે ભેદ હોય તેરમે અને ચૌદમે ગુણકાણે આસન્ન મિદ્ધાવસ્થા ભણી તથા ઘાતીકર્મ ખપાવ્યા તેથી કે બીજા કોઈ કારણે લબ્યત્વ પૂર્વાચાર્યે વિવક્ષ્ય નથી તેથી એક જીવત્વ પારિણામિકભાવે હોય.

ક્ષાયિક ભાવના ઉત્તરભેદ આ પ્રમાણે—

ચોથાથી અગ્યારમા ગુણકાણા સુધી સમ્યક્ત્વ હોય. બારમે ગુણકાણે સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર હોય. તેરમે અને ચૌદમે ગુણકાણે સમ્યક્ત્વ, ચારિત્ર, જ્ઞાન, દર્શન અને પાપ લબ્ધિ એ નવ ભાવ હોય

એમ ગુણકાણે જેટલા જેટલા ભાવના ભેદ છે તેને સખધે બનતા સાન્નિપાતિક ભેદો યથાસંભવ વિચારી લેવા. જેમકે મિથ્યાત્વ ગુણકાણે ઔદયિક ભાવના ૨૧, ક્ષાયોપશમિક ભાવના ૧૦ અને પારિણામિક ભાવના ૩ સર્વે મલીને ૩૪ ભાવભેદો હોય.

ગાથા ૭૨.

“એક તે સંખ્યા રહિત છે” સંખ્યાની મતલબ ભેદ સાથે છે. એટલે જેમાં ભેદની પ્રતીતિ થાય તે સંખ્યા કહેવાય છે એકમાં ભેદની પ્રતીતિ થતી નથી કારણ કે જ્યારે એક ઘડો આપણે જોઈએ છીએ ત્યારે આ ઘટ છે એવી પ્રતીતિ ઉત્પન્ન થાય છે પણ આ એક ઘટ છે એવી પ્રતીતિ થતી નથી અથવા આપવા અને લેવામાં જ્યારે એક વસ્તુ પ્રાય. કોઈ ગણના કરીને આપવું-લેવું નથી આ કારણથી બધામાં ઝોઝો હોવા છતાં એકની જઘન્ય સંખ્યાતા તરીકે ગણના થતી નથી ભેદની પ્રતિતિ બે આદિથી થાય છે માટે બેજ જઘન્ય સંખ્યાતુ ગણી શકાય

ગાથા. ૭૩.

અનવસ્થિત.—આગળ આગળ વધતો જતો હોવાથી નિયત
અભાવવાળો પ્યાલો તે અનવસ્થિત પ્યાલો

શલાકા —એક એક સાક્ષિબૃત સરસવથી ભરાતો હોવાથી શલાકા

પ્રતિશલાકા.—પ્રતિસાક્ષિબૃત સરસવો વડે ભરાતો હોવાથી
પ્રતિશલાકા

મહાશલાકા —મહાસાક્ષિબૃત સરસવો વડે ભરાતો હોવાથી
મહાશલાકા

ગાથા. ૭૪.

અનવસ્થિત પ્યાલો પહેલો ખાલી કરીએ તે વખતે તે નિયત
માપવાળો હોવાથી તે અનવસ્થિત કહેવાય નહીં. પણ ત્યારપછી
આગળ જતા ક્રમે ક્રમે વધતો જતો માટે તેનું પરિણામ અનિયમિત
હોવાથી તે અનવસ્થિત ગણાય. અને અનવસ્થિત થયા પછી જ સાક્ષિ
અનવશલાકામાં ન ખાય તે પહેલા નહીં.

ગાથા. ૭૭. ટીકાનુસાર સંખ્યાતાનું સ્વરૂપ.

પ્રથમ લલયોજન પ્રમાણ મૂલ અનવસ્થિત પલ્લવે સરસવો વડે
ભરવો પછી તે ભરેલા પ્યાલાને ઉપાડીને એક એક સરસવ જ બૂદ્ધીપ
આદિ પ્રત્યેક દ્વીપ અને સમુદ્રને વિષે મુકવા. આ પ્રમાણે
એક એક સરસવ નાખતા જે દ્વીપ કે સમુદ્રમાં મૂલ
અનવસ્થિત પલ્લવ ખાલી થાય તે દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો લાખો-પહોળો
તથા ઉચાછમા પહેલા પલ્લવ જેવડો બીજો અનવસ્થિત પલ્લવ કલ્પવો
અને એને શિખાસહિત સરસવોથી ભરવો અને એક એક સરસવ
આગળના દ્વીપ અને સમુદ્રમાં નાખતા જવું. આ પ્રમાણે એક એક
સરસવ નાખતા જ્યારે અનવસ્થિત પલ્લવ ખાલી થાય ત્યારે એક
સરસવ શલાકા પલ્લવમાં નાખવો વળી તે દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો
અનવસ્થિત પલ્લવ બનાવવો અને તેને સરસવે કરીને શિખાસહિત

૫ ૭ ૬ ૧૯

સરસવો. અને પછી આગળનાં દ્વીપ અને સમુદ્રે એક એક સરસવ નાખવો અને ખાલી થાય ત્યારે એક સરસવ શલાકામા નાખવો. આ પ્રમાણે જ્યારે અનવસ્થિત પાલો ખાલી થતો જાય ત્યારે એક એક સરસવ શલાકા ખાલામા મુકતા જઈએ અને જે જે દ્વીપ કે સમુદ્રે ખાલી થાય તે તે દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો નવો નવો અનવસ્થિત કલ્પતા જવું. આ પ્રમાણે કરતાં જ્યારે શલાકા પલ્લ પૂર્ણ ભરાઈ જાય ત્યારે જે દ્વીપ કે સમુદ્રે અનવસ્થિત ખાલી થતો હોય તે દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો અનવસ્થિત ખાલો કલ્પવો અને સરસવોથી ભરવો તેને ખાલી કરી સાક્ષીભૂત સરસવ શલાકામા સમાય એમ ન હોવાથી એમને એમ ભરેલો રાખવો, અને ત્યાંથી શલાકા ખાલો ઉપાડીને એક એક દ્વીપ-સમુદ્રે એક એક સરસવ નાખતા જવું આ પ્રમાણે શલાકા ખાલો ખાલી થાય ત્યારે એક સરસવ પ્રતિશલાકામા નાખવો આ વખતે અનવસ્થિત ભરેલ હોય શલાકા ખાલી હોય અને પ્રતિ-શલાકામા એક સરસવ હોય છે

ફરી અનવસ્થિત પલ્લને લઈ ને આગળના દ્વીપ-સમુદ્રે એક એક સરસવ નાખતા જવું અને ખાલી થાય ત્યારે એક સરસવ શલાકા ખાલામા નાખવો અને તે દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો નવો અનવસ્થિત ખાલો કલ્પવો તેને સરસવે કરીને ભરવો અને પાછો એક એક સરસવ એક એક દ્વીપ અને સમુદ્રમા નાખતા જવું. એ રીતે ફરી બીજી-વાર શલાકા ખાલાને પૂર્ણ ભરવો અને જે દ્વીપ-સમુદ્રે અનવસ્થિત ખાલી થયો હોય તે દ્વીપ-સમુદ્ર જેવડો ઉત્તરાનવસ્થિત કલ્પવો અને અને એને સરસવે કરીને ભરવો હવે અનવસ્થિત ભરેલ છે શલાકા પણ પૂર્ણ છે અને પ્રતિશલાકામા એક સરસવ છે પછી શલાકા ખાલાને ઉપાડીને ત્યાંથી આગળના દ્વીપ સમુદ્રે એક એક સરસવ નાખી ખાલી કરવો અને ખાલી થયે છતે એક સરસવ પ્રતિશલાકામા નાખવો હવે પ્રતિશલાકામા બે સરસવ છે. શલાકા ખાલી છે અને અનવસ્થિત

ભરેલો પડ્યો છે તેને ઉપાડીને ત્યાંથી આગળના દ્વીપ-સમુદ્રે એક
 એક મરસવ નાખવો. ખાલી થાય ત્યારે શલાકામા એક સાક્ષી સરસવ
 નાખવો અને એ રીતે શલાકા પૂર્ણ ભરવો. ત્યારે અનવસ્થિત પણ
 ભરેલો હોય પછી શલાકાને ઉપાડીને આગળનાં દ્વીપ સમુદ્રે ખાલી
 કરવો અને ખાલી થાય ત્યારે એક સરસવ પ્રતિશલાકામા નાખવો.
 આ રીતે અનવસ્થિત વડે શલાકા અને શલાકાવડે પ્રતિશલાકા પૂર્ણ
 ભરવો. પ્રતિશલાકા પૂર્ણ થાય ત્યારે અનવસ્થિત શલાકા અને પ્રતિ-
 શલાકા ત્રણે ખાલા પૂર્ણ ભરેલા હોય છે પછી પ્રતિશલાકાને ઉપાડીને
 આગળના દ્વીપ-સમુદ્રે ખાલી કરવો અને ખાલી થાય ત્યારે મહાશલા-
 કામા એક સાક્ષી સરસવ નાખવો. ત્યારે મહાશલાકામા એક સરસવ
 પ્રતિશલાકા ખાલી અને શલાકા તથા અનવસ્થિત ભરેલા હોય છે.
 પછી શલાકાને ઉપાડીને આગળના દ્વીપ અને સમુદ્રે ખાલી કરવો.
 અને ખાલી થાય ત્યારે એક સરસવ પ્રતિશલાકામાં નાખવો ત્યારે
 મહાશલાકા તથા પ્રતિશલાકામા એક એક સરસવ અને શલાકા ખાલી
 તથા અનવસ્થિત ભરેલ હોય છે, પછી અનવસ્થિતને ઉપાડીને આગળનાં
 દ્વીપ-સમુદ્રે ખાલી કરવો અને તેના વડે શલાકા ભરવો. શલાકા ભરાય
 ત્યારે અનવસ્થિતને ભરેલો રાખવો અને શલાકાને ખાલી કરી એક
 સરસવ પ્રતિશલાકામા નાખવો. આવી રીતે અનવસ્થિત વડે શલાકા
 અને શલાકાવડે પ્રતિશલાકાને પૂર્ણ ભરવો. પ્રતિશલાકા પૂર્ણ થાય
 ત્યારે મહાશલાકામા એક સરસવ અને બાકીના ત્રણ ભરેલ હોય છે.
 પછી પ્રતિશલાકા ખાલી કરી મહાશલાકામા એક સરસવ નાખવો.
 અને શલાકા ખાલી કરી પ્રતિશલાકામાં એક સરસવ નાખવો તથા
 અનવસ્થિત ખાલી કરી એક સરસવ શલાકામા નાખવો. આ રીતે
 ત્યારે મહાશલાકામા એક સરસવ વધે ત્યારે પ્રતિશલાકા ખાલી હોય
 અને શલાકા તથા અનવસ્થિત ભરેલ હોય છે. આ પ્રમાણે પૂર્વ-પૂર્વ
 પલ્લ ખાલી થાય ત્યારે એક એક સાક્ષી સરસવ આગળનાં ખાલામાં

નાખના જવું જ્યારે મહાશલાકા પૂર્ણ ભરાય ત્યારે પ્રતિશલાકા ખાલી હોય અને શલાકા તથા અનવસ્થિત ભરેલ હોય અને એજ પ્રમાણે શલાકાવડે પ્રતિશલાકા અને અનવસ્થિતવડે શલાકાને પૂર્ણ કરતા જવું. જ્યારે મહાશલાકા અને પ્રતિશલાકા પૂર્ણ થાય ત્યારે શલાકા ખાલી હોય અને અનવસ્થિત ભરેલ હોય પછી અનવસ્થિત વડે શલાકાને પૂર્ણ ભરવો અને શલાકા પૂર્ણ ભરાય ત્યારે જે દ્વીપ કે સમુદ્ર હોય તે દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો અનવસ્થિત કર્પાને તેને પણ સરસવો વડે ભરી લેવો આ પ્રમાણે ચારે ખાના પૂર્ણ ભરેલ હોય.

મતાતર — જીવિજ્યજ્ઞના ટપામા આ વાત જુદી રીતે જણાવેલ છે તે અન્ય આચાર્યોનો મત હોય તેમ જણાવે છે. તેમા કહ્યું છે કે પ્રથમ અનવસ્થિત વડે શલાકા પૂર્ણ ભરવો શલાકા ભગ્ય ત્યારે અનવસ્થિત ખાલી રાખવો. ત્યાંથી આગળ શલાકામાથી એક એક સરસવ નાખવો શલાકા ખાલી થાય ત્યારે પ્રતિશલાકામા એક સરસવ નાખવો એટલે જ્યારે પ્રતિશલાકામા એક સરસવ હોય ત્યારે અને અનવસ્થિત ખાલી હોય પછી જ્યાં શલાકા ખાલી થયો તે દ્વીપ-સમુદ્ર જેવડો અનવસ્થિત કર્પવો અને એ રીતે અનવસ્થિત વડે શલાકા ભરવો. શલાકાવડે પ્રતિશલાકા ભરવો જ્યારે પ્રતિશલાકા પૂર્ણ ભરાય ત્યારે અનવસ્થિત અને શલાકા ખાલી હોય છે. પછી પ્રતિશલાકા ઉપાડવો અને એક એક દ્વીપ સમુદ્રે એક એક સરસવ નાખવો અને તે ખાલી થયે છતે એક સાક્ષી સરસવ મહાશલાકામા નાખવો. મહાશલાકામા જ્યારે એક સરસવ હોય ત્યારે પાછળના ત્રણે ખાના ખાલી હોય પછી જ્યાં પ્રતિશલાકા ખાલી થયો હોય ત્યાં નવો અનવસ્થિત કર્પવો અનવસ્થિત વડે શલાકા અને શલાકાવડે પ્રતિશલાકા અને પ્રતિશલાકાવડે મહાશલાકા આ ક્રમથી પૂર્ણ કરવા જ્યારે મહાશલાકા પૂર્ણ થાય ત્યારે પ્રતિશલાકા-શલાકા અને અનવસ્થિત ખાલી હોય જ્યાં પ્રતિ-શલાકા ખાલી થયો હોય ત્યાં તેવડો અનવસ્થિત

કલ્પવૃક્ષ પાછાં એજ ક્રમથી એક બીજાને પૂર્ણ કરવા. એ રીતે પ્રતિ-
શલાકા પૂર્ણ થાય ત્યારે મહાશલાકા અને પ્રતિશલાકા પૂર્ણ ભરેલા
હોય અને શલાકા તથા અનવસ્થિત ખાલી હોય પછી જ્યાં શલાકા
ખાલી થયો હોય તેવડા દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો અનવસ્થિત કલ્પવૃક્ષ.
અને અનવસ્થિતવડે શલાકા પૂર્ણ ભરવો. અને જ્યાં અનવસ્થિત
ખાલી થયો હોય તે દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો અનવસ્થિત કલ્પવૃક્ષ તેને
શિખા સહિત સરસવે પૂર્ણ ભરવો આ રીતે ચારે ખાલા પૂર્ણ
ભરેલા થાય

આ પ્રમાણે ટીકા અનુસાર અને ટબા અનુસાર ચારે ખાલા
પૂર્ણ થયા હવે તે દરેક દ્વીપસમુદ્રમા નાખેલા સરસવ તથા ચારે
ખાલાના સરસવને એકઠા કરવા અને તેમાથી એક ઓછો કન્વો તે
ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ કહેવાય એ જઘન્ય સંખ્યાતુ અને બાકીતુ બધું
મધ્યમ-મંખ્યાતુ ગણાય.

ગાથા ૭૮.

અસંખ્યાતા અને અનંતાનુ અરૂપ.

સંખ્યાતા-અસંખ્યાતા અને અનંતાની અક આપના

જઘન્ય-સંખ્યાતુ ૧	મધ્યમ-સંખ્યાતુ ૨	ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ ૩
જઘન્ય-પરિત-અસ ૧	મધ્યમ પરિત-અસ ૨	ઉત્કૃષ્ટ-પરિ-અસ ૩
જઘન્ય યુક્ત અસ ૪	મધ્યમ યુક્ત-અસ ૫	ઉત્કૃષ્ટ-યુક્ત-અસ. ૬
જઘન્ય-અસ અસ ૭	મધ્યમ-અસ. અસ ૮	ઉત્કૃષ્ટ-અસ. અસ ૯
જઘન્ય પરિત-અનંતુ ૧	મધ્યમ પરિત અનંતુ ૨	ઉત્કૃષ્ટ પરિત-અનંતુ ૩
જઘન્ય-યુક્ત-અનંતુ ૪	મધ્યમ-યુક્ત-અનંતુ ૫	ઉત્કૃષ્ટ-યુક્ત-અનંતુ ૬
જઘન્ય અનંતાનંતુ ૭	મધ્યમ-અનંતાનંતુ ૮	ઉત્કૃષ્ટ અનંતાનંતુ ૯

૧ જઘન્ય પરિત અસંખ્યાતુ - ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતામાં
સહિ ૩ જઘન્ય પરિત અસંખ્યાતુ થાય

કરીએ એટલે પહેલું અસંખ્યાતુ થાય.

૨ મધ્યમ-પરિત અસંખ્યાતુ.—આગળ પ્રમાણે

૩ ઉત્કૃષ્ટ પરિત-અસંખ્યાતુ.—ચોથા જનન્ય યુક્ત અસંખ્યા-
તામાથી એકરૂપ ગણા કરીએ એટલે ત્રીજું અસંખ્યાતુ

૪ જનન્ય-યુક્ત-અસંખ્યાતુ.—ઉત્કૃષ્ટ પરિત અસંખ્યાતુ
એકરૂપ યુક્ત કરીએ એટલે ચોથું અસંખ્યાતુ થાય

૫ મધ્યમ-યુક્ત-અસંખ્યાતુ.—આગળ પ્રમાણે

૬ ઉત્કૃષ્ટ-યુક્ત-અસંખ્યાતુ—સાતમા જનન્ય-અસંખ્યાતા-
અસંખ્યાતામાથી એકરૂપ ગણા કરીએ એટલું છઠું ઉત્કૃષ્ટ-યુક્ત-
અસંખ્યાતુ થાય

૭ જનન્ય-અસંખ્યાત-અસંખ્યાતુ—ચોથું જનન્ય-યુક્ત અસં-
ખ્યાતુ એકજવાર વર્ગિએ એટલે જનન્ય-અસંખ્યાત-અસંખ્યાતુ
સાતમું થાય

૮ મધ્યમ-અસંખ્યાત-અસંખ્યાતુ—સાતમું અસંખ્યાતુ રૂપાદિકે
યુક્ત કરતા ન્યા મુઘી ઉત્કૃષ્ટ ન થાય ત્યાં મુઘી મધ્યમ-અસંખ્યાત
અસંખ્યાતુ આઠમું થાય.

૯ ઉત્કૃષ્ટ-અસંખ્યાત અસંખ્યાતુ—જનન્ય-પરિત-અનતામાથી
એક એકો કરીએ ત્યારે ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત-અસંખ્યાતુ થાય

૧ જનન્ય-પરિત-અનતુ—પ્રથમ જનન્ય-અસંખ્યાત-અસંખ્યાતાનો
ત્રણ વાગ વર્ગ કરવો અને તેમા આ દસ વસ્તુઓ ભેળવીએ (૧)
લોકાકાગના પ્રદેશ, (૨) ધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશ, (૩) અધર્માસ્તિકાયના
પ્રદેશ (૪) એક જીવના પ્રદેશ, (૫) સ્થિતિબધના અધ્યવસાયગ્રાનો,
(૬) અનુભાગબધના અધ્યવસાયસ્થાનો, (૭) યોગ તે મન, વચન
કાપાન વીર, તેના છેલ્લપ્રતિભાગ તે સૂક્ષ્મ નિર્વિભાજ્ય ભાગ. (૮)
ઉ સર્પિણી અ-સર્પિણી એ બે કાગના સમય, (૯) પ્રત્યેક જીવનાં

શરીર અને(૧૦)નિગોદ-સાધારણ વનસ્પતિકાયના શરીર એ દશ અસંખ્યા-
તી વસ્તુઓ ભેળવીએ અને પછી વળી તે રાશીનો ત્રણ વાર વર્ગ
કરીએ તે પહેલું જઘન્ય-પરિત્ત-અનંતુ થાય

૨ મધ્યમ-પરિત્ત અનંતુ આગળ પ્રમાણે

૩ ઉત્કૃષ્ટ-પરિત્ત અનંતુ -જઘન્ય યુક્ત અનંતામાથી એક ઓછો
કરીએ એટલે ત્રીજું ઉત્કૃષ્ટ-પરિત્ત-અનંતુ થાય.

૪ જઘન્ય યુક્ત-અનંતુ -જઘન્ય-પરિત્ત-અનંતાનો રાશી અભ્યાસ
કરવાથી ચોથું અનંતુ થાય આટલા અલવ્ય જીવો છે.

૫ મધ્યમ-યુક્ત-અનંતુ-આગળ પ્રમાણે

૬ ઉત્કૃષ્ટ-યુક્ત-અનંતુ —જઘન્ય-અનંતાનંતુ એકરૂપ જીવો કરીએ
, એટલે છઠું ઉત્કૃષ્ટ-યુક્તાનંતુ થાય

૭ જઘન્ય અનંતાનંતુ:—જઘન્ય-યુક્ત-અનંતાનો એકવાર વર્ગ
કરવાથી સાતમું જઘન્ય અનંતાનંતુ થાય.

૮ મધ્યમ-અનંતાનંતુ -જઘન્ય અનંતાનંતાને એકાદિકે યુક્ત
કરના ન્યા સુધી ઉત્કૃષ્ટાનંતાનંતુ ન થાય ત્યાં સુધી સર્વ મધ્યમ-
અનંતાનંતુ

૯ ઉત્કૃષ્ટ-અનંતાનંતુ —જઘન્ય અનંતાનંતાની ગણીતો ત્રણ-
વાર વર્ગ કરીએ અને તેમા આ છ અનંતા ભેળવીએ, (૧) સિદ્ધના
જીવ, (૨) નિગોદિયા જીવ, (૩) વનસ્પતિ કાયના જીવ, (૪) સર્વ
અતીત-અનાગત કાળના સમય, (૫) મર્વ પુદ્ગલ પરમાણુ અને (૬)
સર્વ અનાકાકાગના પ્રદેશ આ છ ભેળવીએ ત્યાંપછી વળી તેનો
ત્રણવાર વર્ગ કરીએ, અને દેવજાનાન અને દેવજા દર્શનના પર્યાય
ભેળવીએ ત્યારે નવમું ઉત્કૃષ્ટાનંતાનંતુ થાય આ ઉત્કૃષ્ટ-અનંતા-
અનંતુ નિષ્પ્રયોજન છે, એટલા માટે સિદ્ધાન્તમા ના કી છે કાગ્ય
કે લોકાકાશમા જેટલા પદાર્થો છે તે સર્વ અર્થમા અનંતજ છે

કર્મત્રયમાં સંખ્યાતાદિનો એકવીશ બેદ ગણાવ્યા છે પહેલા ત્રણ સંખ્યાતાનાં બીજા નવ અસંખ્યાતાના અને ત્રીજા નવ અનંતાનાં આ બંને મતાતરોમાં પહેલા સાત બેદનાં વર્ણનમાં કોઈ ભતનો ફેરફાર નથી આઠમા બેદથી વિષયોમા મતબેદ છે, દશમા અને મૂલમાં જે મતાતર જણાવેલ છે તે દુકમા આ પ્રમાણે છે જઘન્ય-યુક્ત-અસંખ્યાતાનો વર્ગ કરવાથી જઘન્ય-અસંખ્યાતુ થાય છે જઘન્ય-અસંખ્યાત-અસંખ્યાતાનો ત્રણવાર વર્ગ કરીને એમા ગાથામાં જણાવેલ દશ અસંખ્યાતા મેલવવાથી અને પછી ત્રણવાર વર્ગ કરવાથી જઘન્ય-પરિત્ત-અનંતુ થાય છે. જઘન્ય-પરિત્ત અનંતાનો અભ્યાસ કરવાથી જઘન્ય-યુક્ત-અનંતુ થાય છે. જઘન્ય-યુક્ત-અનંતાનો એક વાર વર્ગ કરવાથી જઘન્ય-અનંતાનન્ત થાય છે જઘન્ય-અનંતાનન્તાનો ત્રણવાર વર્ગ કરીને એમાં છ અનંતા મેલવીને ફરીવાર ત્રણવાર વર્ગ કરીને કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનના પર્યાયો મેલવવાથી જે સંખ્યા થાય તે ઉત્કૃષ્ટ અનંતાનતુ છે મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યા જાણવા માટેની રીત સરખી છે.

આ બંને રીતથી જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટની સંખ્યા એક એકની હોય છે. પણ મધ્યમ સંખ્યાતાના સંખ્યાતા, અસંખ્યાતાના અસંખ્યાતા અને અનંતાનાં અનંતા બેદો થાય છે.

આ રીતે પડશીતિ નામનાં ચતુર્થ કર્મત્રય ઉપર મૂલ અને દશમાને લગતાં વિષયોતુ દીપણ પૂર્ણ થયું. આ કર્મત્રયનાં ભુદા ભુદા વિષયો ઉપર વિવેચન હોવાથી આતુ બીજા નામ મુદ્ધમાર્થ વિચાર છે. આની મૂલ ગાથાઓ ૮૬ છે. અને બીજા ત્રણ પ્રકેષ ગાથાઓ મલી કુલ ૮૯ ગાથાઓ આ કર્મત્રયમા આપેલી છે.

પડશીતિ પ્રદીપક સંપૂર્ણ

કર્મગ્રંથ ભા ૨ ભો

શુદ્ધિપત્રક

પૃષ્ઠ	પાત્રિકા	અગ્રક	શુદ્ધ
૬	૨૦	ધૂમપ્રભા	ધૂમપ્રભા
૯	૧૩	પ્રકૃતિ	પ્રકૃતિ
૧૭	૧૮	અને ખેજ	અને ખેજ
૧૭	૧૯	એ ગણુ	એ ગણુ
૧૯	૧	વચન-	વચન-
૨૫	૧૨	જ્ઞાનત્રિદે	અજ્ઞાનત્રિદે
૩૪	૧	ભાવચિત્ત ન	ભાવચિત્ત
૪૮	૧૫	વૈદ્યિયાદિક	વૈદ્યિયાદિક
૪૯	૧૮	પ એ દ્રિયને	પ એ દ્રિયને
૫૮	૧૯	પણિદિ	પણિદિ
૬૫	૨	દાર્ષકાલિકી	દાર્ષકાલિકી
૬૫	૧૬	૧૨	૬૨
૬૬	૨૨	મવ્વટ્ટે	મવ્વટ્ટે
૭૨	૯	ભવ્ય-	ભવ્ય-
૭૨	૧૨	તિર્થચગતિને	તિર્થ ચગતિને
૭૩	૧૦	ચક્રાન	ચક્રાન

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૭૮	૪	ચારિત્ત .	ચારિત્તં
૭૯	૧૮	અય્યપ્પુ	અય્યદ્ધપ્પુ
૭૯	૧૮	કસયસદ્ધમ	કસાયકમ્મ
૧૬૧	૧૩	વીસ	વીસં
૧૬૮	૧૪	મજ્ઞિઝમં	મજ્ઞિઝમ
૨૦૩	૧૦	મંતે ?	મંતે !
૨૦૬	૬	ન હોય	હોય
૨૦૬	૭	નથી હોતુ	હોય
૨૪૨	૪	દીરણાસંત	દીરણાસંત્

પ્રકૃતિઓ વિના મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે ૧૦૭, મિથ્યાત્વમોહનીય અને વિકલેન્દ્રિયત્રિક એ ચાર પ્રકૃતિઓ સિવાય સામ્વાદનગુણસ્થાનકે ૧૦૩ પ્રકૃતિઓ હોય છે. ૫૬૫૧ વિકલેન્દ્રિયને વચનયોગ હોય છે. ૫૭૧૭ તે ભાષાપર્યાપ્તિ પૂર્ણ થયા પછીજ હોય છે અને સામ્વાદન તો ગરીબપર્યાપ્તિ પૂરી થયા પછેજ હોય છે એટલે આ માર્ગશાસ્ત્રે સામ્વાદને વચનયોગ હોતો નથી, તેની વિકલેન્દ્રિયત્રિક કાઢી નાખ્યું છે તેમાંથી અનન્તાનુબન્ધિયત્વ'ક બાદ કરતા અને મિશ્રમોહનીય મેળવતા મિશ્ર ગુણસ્થાનકે મો પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય અવિરતિથી આરંભી બીજા ગુણસ્થાનોને વિષે મનોયોગ માર્ગશાસ્ત્રની પેઠે જાણવું.

૧૮ કાયયોગ આ માર્ગશાસ્ત્રે તેર ગુણસ્થાનક હોય છે ત્યાં ઓર ૧૨૨, મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે ૧૧૭, સામ્વાદને ૧૧૧ ઇત્યાદિ મામાન્ય ઉદ્યાધિકારમા કહેલી પ્રકૃતિઓનો ઉદય જાણવો.

૧૯ પુરુષવેદ અહિં નવ ગુણસ્થાનકો હોય છે નરકત્રિક, જાતિચતુ'ક, આવગ, સૂક્ષ્મ, સાધારણ, આતપ, જિનનામ, સ્ત્રીવેદ અને નપુમ્સકવેદ એ ચૌદ પ્રકૃતિઓ સિવાય ઓથે ૧૦૮ પ્રકૃતિઓનો ઉદય હોય છે તેમાંથી આહારકલિક, સમ્યક્ત્વ અને મિશ્ર-એ ચાર પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વે ૧૦૪ પ્રકૃતિઓ, મિથ્યાત્વ અને અપર્યાપ્ત નામ-એ એ પ્રકૃતિ વિના સામ્વાદને ૧૦૨, તેમાંથી અનન્તાનુબન્ધિયત્વ'ક અને આનુપૂર્વીત્રિક-એ સાત પ્રકૃતિ બાદ કરતા અને મિશ્રમોહનીય સહિત કરતા મિશ્રગુણસ્થાનકે ૯૬ પ્રકૃતિઓ, તેમાંથી મિશ્રમોહનીય કાઢી સમ્યક્ત્વ અને આનુપૂર્વીત્રિક-એ ચાર પ્રકૃતિઓનો પ્રક્ષેપ કરીએ એટલે અવિરતિસમ્યગ્દષ્ટિ ગુણસ્થાનકે ૯૯ પ્રકૃતિઓ હોય. આનુપૂર્વીત્રિક, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ ચતુ'ક, દેવગતિ, દેવાયુષ, વૈદ્યિક, દુર્લભ, અનાદેય અને અચક્ષ-એ ચૌદ પ્રકૃતિઓ વિના દેશવિરતિગુણસ્થાનકે ૮૫ પ્રકૃતિઓ હોય પ્રત્યાખ્યાનાવરણચતુ'ક, તિર્યચગતિ, તિર્યચાયુષ, ઉદ્યોત અને નીચગોત્ર-એ આઠ પ્રકૃતિ

તિર્યગગતિ, તિર્યગાયુપ, નીચગોત્ર, ઉદ્યોત અને પ્રત્યાખ્યાનાવરણચતુષ્ક-
-એ આઠ પ્રકૃતિઓ બાદ કરતા અને આહારકદ્દિક મેળવતા ૭૯
પ્રકૃતિઓ પ્રમત્તગુણસ્થાનકે હોય ત્યાં નિર્દિષ્ટિક, આહારકદ્દિક-એ પાચ
પ્રકૃતિઓ મિત્રાય અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનકે ૭૪ પ્રકૃતિઓ સમ્યક્ત્વ
મોહનીય અને ક્રોધા ત્રણ સઘયણ એ ચાર પ્રકૃતિઓ વિના અપર્વ-
કર્ણગુણસ્થાનકે ૭૦ પ્રકૃતિઓ, અને હામ્યાન્નિપટક વિના અનિવૃત્તિ
ગુણસ્થાનકે ૬૪ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય

૨૨ ક્રોધ અદિ નવ ગુણસ્થાનકે હોય છે ત્યાં માત્ર ૪,
માયા ૪, લોભ ૪ અને જિનનામ-એ તેર પ્રકૃતિ વિના એથે ૧૦૯,
સમ્યક્ત્વ, મિત્રા અને આહારકદ્દિક એ ચાર પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વ-
ગુણસ્થાનકે ૧૦૫, સૂક્ષ્મત્રિક, આતપ, મિથ્યાત્વ અને નરકાનુપર્વી એ
૭ પ્રકૃતિ વિના સામ્વાદને ૯૯ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય અનન્તાનુ-
બન્ધિ ક્રોધ, મ્યાવર, જાતિચતુષ્ક અને આનુપર્વાત્રિક એ નવ પ્રકૃતિ
બાદ કરતા અને મિત્રા મેળવતા મિત્રાગુણસ્થાનકે ૯૧ પ્રકૃતિઓ, તેમાથી
મિત્રામોહનીય બાદ કરતા સમ્યક્ત્વમોહનીય અને આનુપર્વાચતુષ્ક
મેળવતા અવિગ્નિગુણસ્થાનકે ૯૫ પ્રકૃતિઓ, તેમાથી અપ્રત્યાખ્યાના-
વર્ણ ક્રોધ, આનુપર્વાચતુષ્ક, દેવગતિ, દેવાયુપ, નરકગતિ, નરકાયુપ,
વૈકિર્યનિક, દુર્ભંગ, અનાદેય અને અયશ—એ ચૌદ પ્રકૃતિઓ વિના
દેશવિગ્નિગુણસ્થાનકે ૮૧ પ્રકૃતિઓ હોય તિર્યગગતિ, તિર્યગાયુપ,
ઉદ્યોત, નીચગોત્ર અને પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ એ પાચ પ્રકૃતિઓ
કાઢતા અને આહારકદ્દિક મેળવતા પ્રમત્ત ૭૮ પ્રકૃતિઓ હોય, ત્યાં
નિર્દિષ્ટિક અને આહારકદ્દિકએ પાચ પ્રકૃતિઓ બાદ કરતા અપ્રમત્ત-
ગુણસ્થાનકે ૭૩ પ્રકૃતિઓ, સમ્યક્ત્વ-મોહનીય અને અન્ય ત્રણ
સહનન એ ચાર પ્રકૃતિઓ વિના અપર્વકર્ણગુણસ્થાનકે ૬૯ અને
હામ્યાન્નિપટક વિના અનિવૃત્તિ ગુણસ્થાનકે ૬૩ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા
હોય છે

૧૧૭, સૂક્ષ્મત્રિક, આતપ, મિથ્યાત્વ અને નરકાનુપૂર્વી એ ૭ પ્રકૃતિઓ વિના સામ્યાદને ૧૧૧, અનન્તાનુબન્ધિયતુષ્ક, આવગ, જાતિયતુષ્ક અને આનુપૂર્વીત્રિક-એ ૧૧૨ પ્રકૃતિઓ બાદ કરતા અને મિશ્રમોહનીય મેળવતા મિશ્રગુણસ્થાનકે ૧૦૦ પ્રકૃતિઓ હોય છે, ત્યાં આનુપૂર્વીયતુષ્ક, અને સમ્યક્ત્વમોહનીય એ પાંચ પ્રકૃતિઓ મેળવતા અને મિશ્રમોહનીય બાદ કરતા અવિરતિ ગુણસ્થાનકે ૧૦૪ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે.

૪૧ અશ્વદર્શન અહિં ૧૧૨ ગુણસ્થાનક હોય છે એકેન્દ્રિયા-ન્નિતિત્રિક, આવગચતુષ્ક, જિનનામ, આતપ અને આનુપૂર્વીયતુષ્ક-એ તેર પ્રકૃતિ વિના એકે ૧૦૬, આદારકદિક, સમ્યક્ત્વ અને મિશ્ર-એકાગ્ર પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વે ૧૦૫, મિથ્યાત્વ વિના સામ્યાદને ૧૦૪, અનન્તાનુબન્ધિયતુષ્ક અને ચહિરિન્દ્રિયજાતિ-એ પાંચ પ્રકૃતિ વિના અને મિશ્રમોહનીય સહિત કરતા મિશ્રગુણસ્થાનકે ૧૦૦, મિશ્ર-મોહનીય બાદ કરતા અને સમ્યક્ત્વમોહનીયનો પ્રક્ષેપ કરતા અવિરતિ-ગુણસ્થાનકે ૧૦૦, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણચતુષ્ક, વૈક્રિયકિક, દુર્ભંગ, અનાદેય, અયશ, દેવગતિ, દેવાયુષ, નરકગતિ અને નરકાયુષ-એ તેર પ્રકૃતિ વિના દેશવિરતિગુણસ્થાનકે ૮૭ પ્રકૃતિઓ હોય બાકીના ગુણ-સ્થાનકે સામાન્ય ઉદયસ્વામિત્વ જાણવું

૪૨ અશ્વદર્શન. આ માર્ગશાએ પણ ૧૧૨ ગુણસ્થાનક હોય છે ત્યાં જિનનામ વિના એકે ૧૨૧, આદારકદિક, સમ્યક્ત્વ અને મિશ્ર-એ ચાર પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે ૧૧૭ પ્રકૃતિઓ હોય બાકીના ગુણસ્થાનકે અનુક્રમે ૧૧૧-૧૦૦-૧૦૪-૮૭-૮૧-૭૬-૭૨-૬૬-૬૦-૫૬ અને ૫૭ એ પ્રમાણે સામાન્ય ઉદયસ્વામિત્વ જાણવું.

૪૩ અવધિદર્શન અહિં ચોથાથી આગળી બારમા સુધી નવ ગુણસ્થાનક હોય સિદ્ધાન્તને મતે વિભગજાનીને પણ અવધિદર્શન